

نامه‌ی ئه‌دهب
Namey Edeb

وه‌ر ز نامه‌ی
کوری فیرکاری و نه‌ده‌یی و فهره‌نگیی
ئه‌دهب

منتدیس إقرأ الثقافي

للکتاب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

وهرزنامه‌ی «نامه‌ی نه‌دهب»

دهسته‌ی نووسگران:

۱- مسته‌فا ئیلخان‌زاده

۲- سەید یاسین قورمیشی

۳- جوسین شیریه‌گی

۴- نه‌مین گهردیگلانی

۵- نه‌یلا سانه‌ی

ویراستار: بزگار نووری

کاری بوویه‌رگ: کۆمار به‌زایی

بیتچن: بزگار نووری

چاپ: چاپ و ته‌کسیری حیسامی ته‌له‌فون ۶۲۲۰۷۶۰

له جهاتی سه روتار

فهره‌نگ و نه‌ده‌بی هه‌ر گه‌لێک پێوستی به‌ خزمه‌ت کردن و هه‌ول و تێکۆشانی هه‌مه‌لایه‌نه‌یه، به‌ تابه‌ت چینی رۆشنیر و قه‌له‌مه‌ده‌ستی نه‌و گه‌له‌ نه‌رکیکی زیاتر و گرینگترین له‌وباره‌وه‌ له‌ نه‌ستۆیه. هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌ که‌ هه‌ول و تێکۆشانی به‌ گه‌ل و هاوکاری و هاوگیری ده‌سته و تاقمێک هه‌میشه‌ له‌ هه‌ول و تێکۆشانی تاکه‌کسی سه‌رکه‌وتووتر به‌وه‌ ئیمه‌ به‌ هه‌ست پێکردنی ئهم زه‌رووره‌ته‌ چهن سال له‌وه‌پێش کۆری فێرکاری و فهره‌هه‌نگی نه‌ده‌یمان به‌ هاوکاری ده‌سته‌یه‌که‌ له‌ نووسه‌وان، شاعیران، نه‌دیسان و هه‌نهرمه‌ندان له‌ شاری بۆکان دامه‌زراند.

به‌ شایه‌دی خه‌لکی شاری بۆکان و زۆریه‌ی شاره‌کانی دیکه‌ی ولاته‌که‌مان، کۆری فێرکاری و فهره‌هه‌نگی نه‌ده‌ب به‌ ئیمکاناتی زۆر که‌م توانیویه‌تی ده‌وریکی به‌رچاوی له‌ به‌واری کاروباری فێرکاری و نه‌ده‌بی له‌ کوردستانی ئێران هه‌بی.

به‌شی فێرکاری ئهم کۆره‌ توانیویه‌تی له‌ ماوه‌ی ئهم شه‌ش، چه‌وت ساڵه‌دا زیاتر له‌ چه‌وت هه‌زار که‌س له‌ شاری بۆکان و گه‌رنده‌کانی ده‌ورووبه‌ری ئهم شاره‌ و ئاوییه‌کانی سه‌ر به‌ شاره‌کانی، سه‌فر، دیوانده‌ره‌، زه‌رینه‌، شاهیندێژ، میانه‌داو، شه‌هرباری که‌ره‌ج، زاخه‌هرزی مازنده‌وان، فیزی خوێندن و نووسین و نه‌ده‌ب و زمانه‌وانی کوردیی له‌ چه‌ند قوناغی جۆراوجۆر بکا و دوو خولیش له‌ زانکۆکانی قه‌زوین و به‌وعه‌لی هه‌مه‌دان به‌ هاوکاری نه‌نجومه‌نه‌ نه‌ده‌یه‌یه‌کانی نه‌و زانکۆیه‌نه‌ و مامۆستایه‌تی مامۆستای پایه‌به‌رز و دلسۆز خودالێخۆشبوو مامۆستا سه‌نه‌لاح سۆران و کاک سوله‌یمان عه‌بدوللازاده‌ دابن، که‌ له‌و خولانه‌دا ژماره‌یه‌کی به‌رچاوی فیزی خوێندن و نووسین و نه‌ده‌بی کوردی بکا. هه‌ر ئیشتاش له‌سه‌ر ئهم کاره‌ به‌رده‌وامه‌ و بۆ نه‌وکه‌سانه‌ی به‌ رۆژ ناتوانن له‌ شوێنی ئهم ناوه‌نده‌ له‌ ژێرزه‌مینیی پاسازی شاره‌داری به‌شداری بکه‌ن، خولی شه‌وانه‌ی له‌ ئاموزشگای «خه‌یام» و نه‌واه داناسه‌ و خاوه‌نی ئهم ئاموزشگایانه‌ به‌ خۆرای شوێنان بۆ وته‌وه‌ی وانه‌ی کوردی پێداوین.

به‌شی نه‌ده‌بی ئهم ناوه‌نده‌ش جگه‌ له‌وه‌ی له‌ ماوه‌ی ئهم شه‌ش، چه‌وت ساڵه‌دا، هه‌موو پاشنیه‌روایانی رۆژانی چوارشه‌مه‌ کۆره‌ نه‌ده‌یه‌یه‌کانی خۆی به‌ریوه‌ بردوه‌، تا ئیشتا چه‌ند کۆر و ئاهه‌نگی گه‌وره‌ی ساز کردوه‌ و هه‌ک کۆری شی کردنه‌وه‌ و لێدوان له‌سه‌ر کتیب و نووسراوه‌کانی مامۆستا حوسین شیربه‌گی، خانمی سه‌روه‌ی شه‌ریف‌زاده‌، شلیز مه‌جیدپوور، کۆری پێگه‌ی ره‌خنه‌ له‌ نه‌ده‌بی کوردی به‌ کارگیری مامۆستایان عه‌بدولخالق یه‌عقوویی و

همه ساله سوژه‌ی، کوری ریزلینان له ماموستایان هندی، راوچی، نه‌فخه‌می، قالدیه‌ره و
 چند کونفرانس زانستی وه ک کونفرانس بۆ دوکتور به‌شید کرمانج له‌سه‌ر زمانه‌وانی
 کوردی، کونفرانس بۆ دوکتور نه‌جمه‌ددین جه‌بیاری به‌رپرسی په‌ژوو‌ه‌یشکه‌ده‌ی زمان و
 نه‌ده‌بی کوردی له‌باری نه‌ده‌بی کوردی و کار و نه‌رکی په‌ژوو‌ه‌یشکه‌ده‌ی زمان و نه‌ده‌بی
 کوردستان. کونفرانس بۆ دوکتور شه‌هباز موحسینی ماموستای زمان و نه‌ده‌بی فارسی له
 زانکۆی نازادی مه‌هاباد له‌باری لیکولینه‌وه و نویینی وتاری زانستی و چند رپورهمی
 کوتایی خوله‌کانی فیرکاری کوردی له‌شاره‌کانی بۆکان، زانکۆی بووعلی هه‌مه‌دان و
 گونده‌کانی ده‌جیم‌خان، سه‌را، تورجان، گامیشگولی، ناچیت و چند ناوایی دیکه ساز بکا.
 هه‌روه‌ها چند نۆردووی به‌به‌شداری ماموستایان، خوتندکاران، نه‌ندامان و هونه‌رمندان بۆ
 کونه‌کۆتری سه‌هۆلانی مه‌هاباد و سه‌ردانی گلکۆی ماموستا هه‌زار و هینم له‌مه‌هاباد،
 ناوه‌لدیری شه‌لماشی سه‌رده‌شت، گۆلی زریواری مه‌ریوان، هه‌روامانی تخت، پاوه و نۆتسه
 و ناوه‌لدیری بل، تاق بوستان و نیلماوا و که‌رند و پێژاو و چوونه‌سه‌ر مه‌زاری گه‌وره
 پیاوانی نه‌هلی هه‌ق (کاکه‌یی) نه‌تجام داوه، و له‌هه‌موو نه‌م شوینه‌ رپورهم و کۆری شیعری
 ساز کردووه که هاورێ بووه له‌گه‌ل نه‌وای خوشی شمئالی قالدیه‌ره و نایه‌ی عوسمانه‌سوور و
 گیتیاری زانا عومه‌ره‌بدوللای.

له‌ سالی ۱۳۸۷ خولیکی (آمۆرش ادبیات کودکان و نوجوانان) وانا فیرکاری نه‌ده‌بی مثالان و
 می‌ثالان بۆ ماوه‌ی دوو مانگ، به‌هاوکاری (انجمن نویسندگان کودک و نوجوان ایران) و
 به‌یارمه‌تی مالیی به‌پێژ دوکتور په‌ریوز جیگری وه‌زیری فره‌هنگ و ئه‌شادی نیلامی نیران،
 سه‌رکه‌وتووانه به‌ریوه بردووه که له‌م خوله‌دا چند کس له‌ ماموستایانی نامووزش و
 په‌روه‌رش و نووسه‌ران و خوتندکارانی بۆکان به‌شداریان کردووه، ماموستای نه‌و خوله‌خانمی
 له‌یلا سالحی که خۆیان شاعیر و ماموستای دواناوه‌ندین و خواهنی بروانامه‌ی کارشناسی
 نه‌رشد (ماجستیر)ه زۆر شاره‌زایانه و دلسۆزانه نه‌م خوله‌یان به‌ریوه بردووه فیرخوازان سوودیان
 لێهه‌رگرتووه. هه‌روه‌ها خولیکی دیکه‌ش له‌ سالی ۱۳۸۸ به‌به‌شداری ۳۲ کس سه‌رکه‌وتووانه
 به‌ریوه‌چوو ۲۶ کس له‌به‌شداران که له‌تاقیکاری سه‌رکه‌وتوون بروانامه‌یان له‌لایه‌ن
 (انجمن نویسندگان کودک و نوجوانان ایران) پێداوه و نیستا خولی ته‌کمیلی (سه‌رت‌ری
 نه‌ده‌بیاتی کووده‌کان و نه‌وجه‌وانان به‌به‌شداری ۳۶ کس که زۆربه‌یان له‌ ماموستایانی
 نامووزش و په‌روه‌رش و خوتندکارانی زانکۆ و نووسه‌ران و شاعیران به‌ ماموستایه‌تی خانم
 له‌یلا سالحی و کاک مسته‌فا ئیلخانی‌زاده به‌ریوه ده‌چی. بۆ نه‌م دوو خوله‌ش هه‌ر به‌پێژ

دوکتور پرویز جیگری وه زیری فرههنگ و ئیرشادی ئیسلامی یارمهتی پیوستی داوین و ئهم خولانه بهخوڤایی بووه.

کردنهوهی ویلاگیکیش به ناوی دهنگی ئهدهب (www.dengideb.blogspot.com)

چایی ئهم وهزنامه بهش(وهزنامهی نامه‌ی ئهدهب) بهشیکه له کاره کانی ئهم کۆره بۆ خزمهتی زیاتر به فرههنگ و ئهدهبی کوردی. جینی ئاماژه به ئهم ههموو ههول و تیکۆشانه به هاوکاری و زهحمهتی ههموو ئهندامان و ماموستایانی پیشوو و نیستای ئهم ناوهنده بووه. به تایهت زهحمهت و ههول و تیکۆشانی دوو کهس له ئهندامانی بهشی ئیداری ئهم ناوهنده یانی: کاک رزگار نووری و یای ئامینه ههتاهی که بهشداری زۆر ئاڵاڤانهیان بووه له تهواوی بهشه کانی ئیداری و تهشریفاتێ کۆری فیرکاری و فرههنگی ئهدهب لهم چهند سالانهی رابردودا.

مسته ها ئیلهانی زاده

وتاریک له: «نه حمده حه قاس»

دیالوگی له یه ک حالییوو

« سه هه »

نازادی سه ره تا

ناوازی ولاتی مردن فیر بووه

هه ور

دهنگی گر مه

منیش به دواى کوتایی نم سه هه ره دا

رۆحم له له بی ده سم خستوه

بلنئ به راستی ساتی نه وه نه هاتی که به نجیره له دهنگی بکه نه وه تا نیستا ناشنا به تیه کی به ته ووا مانای له نیز گی یستی گویمان نه بووه؟ بهیلین که نه و شته جیا له فره هنگی نیمه به رو به رو ومان دابنیش و به مای پرۆه ی به کیوونیکى لیحالی بوون دابریژین؟ بلنئ نه و شته کی له گه ل بیروبوچوونی نیمه ناگونجی تیگه یشتی هه بی؟ نایا به راستیه کی راست ساتی نه وه نه هاتووه بیر و خه یاله کان لای یه ک دابنیش و تاوانی نه زانی بخه نه ژیر پرسیاره وه، بلنیش خۆزگه نه و پرۆه ده هات و به نازادی نووسین به توند ره و ناودیر نه ده کرا؟ ساتی نه وه هاتووه که قه بوولی که بن له سه ره خاله ره شه کانی بییاکی بیروباوه ری خۆمان دیالوگی دیمو کر اسیمان هه بی تا ناواتی خه یاله کان له چوار چینه ی زووریکدا به قوغل کراوی نه مینتته وه؟ به تاهه زرریه وه بلنیش ساتی نه وه نه هاتووه وای بیر که نه وه ئیر له یه ک حالییوونی وشه کان گوناح نیه؟ کاتی دهنگی نه ده بی زمانی نه ته وه سه ره که وتوووه کان له ربی دیالوگی به کیوونه وه خه ربکی مؤدیر نیزمی دیمو کر اسین، نیمه ناتوانین و نابن به ره تکر دنه وه ی بیروبوچوونی نه دهنگانه به به هانه ی لیحالی نه بوونیکى ساکار له جنى هه قى هه لیزاردن له گه ل بیروبوچوونی خۆمان هه موو رییه ک له سه ره دیالوگی به جبهانی بوونمان بگراین. نیمه ده توانین لاپه ره ی کتیبی بیروباوه ری خۆمان هه لده نه وه. بن ترس له به ردی نه و وتانه ی که بۆ لیل بوون ده یخه نه کانیای نووسنه مانه وه. که وى قه کانمان له قه قه سی هه ست به نازاد بوونیکى به نه ره تی نویدخوازی به یژین. به لام بن دوودلی له ئالوگۆری نه م دیالوگانه نه وه نه و که سه سه ره که وتوووه که جنى ترسی نه زانیی هه تاهه تایی به ئاویه بوونی زانسته کانی که له هاوقسه ی رو به رووی ده بیستی یگۆرته وه. وای پنده چن به جوړئ له وشه ی له یه ک گه یشتن ناو بنشین. نه و نویدخوازیه ش که له ده روون و کار و کرداری خۆمانه وه سه ره له ده ده بی ئیزن بده ین که نه واتیش نه زانیه کانی خۆیان به و حالییوونه ی که له سه ره زانستی نیمه هه یانه پهروه رده بکن. تا به متانه به کی پر له هیواوه درگای دیالوگی له یه ک حالییوونیکى هه میسه بی بۆ دوا پرۆز بکه نه وه.

کورتە باسێک لە ژياننامەى (ک.د.ن.ز.ا)

کەريمى دافيعى شاعيريکى پەرکار و ماندوونەناسە لە ناو شاعيرانى کورددا ناويکى بەرچاو و ناسراوە. نيمە لەم ژمارە بەدا هەولمان داوە بۆ باشتەر ناساندنى کاک کەريم کورتە يە ک لە ژياننامەى چاپ بکەين و چەند شاعيريکى پينينه‌وه ئەمەش ژياننامە و شيعرەکانى کاک کەريم:

- ناوى (کەريم دافيعى) يە!

- سالى ١٣٣٩ لە ناوچەى سەردهشت لە داىک بوو.

- خوێندنى سەرەتايى لە سەردهشت و خوێندنى (راهنومايى) لە پانە تەواو کردوو.

- بۆ خوێندنى ناوەندى (دبيرستان) چوار سال لە شارى ميانداو خوێندوو يە تى. ديپلۆمى هەر لە ميانداو لە سالەکانى ١٣٥٦-١٣٥٧ وەرگرتوو.

- کارناسى راوێژکارى (ليسانس مشاورە) ي لە زانستگای تەويريز وەرگرتوو و پخوانامەى ليسانس خۆى لەسەر (کوردي سۆران) نووسيو بە ناوى: (ناساندنى تايه‌تمەنديه‌کانى فەرهنگى کوردانى سۆران) کە ئەو سالە يە کيک لە باشترين پخوانامە کان بوو و پلەى يە کەمى دراوە تى.

- سالى ١٣٥٤ بۆتە هۆگرى شيعر و ئەدەب و هەر لەساو شيعرى وتوو.

- سالى ١٣٦٤ هەول شيعرى لە گۆفارى «سروەدا بىلاو بۆتەو». پاشان لە زۆريەى کتيب و گۆفاره فارسى و کورد يە کاندە لە ناو نيزان و نوروپا و گۆفاره‌کانى کوردى لە دونيادا شيعرى چاپ کراو و جينگى ناماز يە تا نيسا پتر لە ٥٠٠ بەرهەمى (شيعر و چيرۆک و بەرهەمى دەروونتاسى و بابەتەکانى ئەدەبى) لە گۆفار و کتيه‌کانى نيزان و جيهاندا چاپ کراو!

- ٢٧ بەرهەمى (بە شيوەى کتيب) هەبە کە ينجگە لە يە کيکيان کە بە ناوى «چيکەم تا تۆ قەت بەهاتر لى نەتورى» لە سويند چاپ بوو و ٢٦ بەرهەمى تری، بە هۆى گيروگرفت و بى‌دەسلاتى بىلاو نەبوونەتەو!

- بەرهەمى زياتر لە ٣٠ سال نووسينى ئەدەبى کە زۆربەيان شيعرن و نامادەى چاپن بریتين لە:

١- چيکەم تا تۆ قەت بەهاتر لى نەتورى

٢- نيشتمانى تازەى شيعرم

٣- وەرزی فتيكى بى‌واده

٤- شەيدايى

٥- ياخى

٦- شەوگار نامينى تاكوو سەر

۷- پایزه خەم

۸- غەریبانه

۹- لێره دلداری تاوانه!

۱۰- بۆ خەمێکی بێ کوتایی

۱۱- یاسای هەرمان

۱۲- کوا یەك رهنگی دهووانی زوو؟

۱۳- من هۆگری ئەم کۆیستانەم

۱۴- خۆشه‌ویستیکم هه‌بوو

۱۵- وه‌رزی به‌رزی خۆشه‌ویستی

۱۶- قه‌له‌مێکی فره‌ویژ و فره‌اوێژ

۱۷- یاد و یادگار، بۆنه و به‌هانه

۱۸- تا ئاربابای خۆشه‌ویستی

۱۹- سه‌ردێری خوێن

۲۰- تا ئه‌وه‌په‌ری فره‌امۆشی

۲۱- کووچه‌ رازه‌کانی لاوه‌نی

۲۲- بێشکه‌ کانمان بێتاکه‌ن!

۲۳- ئاوانه‌ کانمان هه‌لنافرن

۲۴- دوایین وێستگه‌!

۲۵- ئاویته‌کانی ده‌روون (کووته‌ چیرۆک)

۲۶- کوردانی سۆران (لیکۆلێنه‌وه‌ سه‌باره‌ت به‌ زمان و فره‌هه‌نگی کوردی سۆران)

۲۷- خه‌و نوو و چکه‌کانی بێداری (کووته‌ چیرۆک)

- سالی ۱۳۸ وەک دامه‌زێنه‌ری نه‌نجومه‌نی نه‌ده‌یی له‌ شاری بانه‌ تیکۆشانی خۆی درێژه‌ پێداوه‌. بێجگه‌ له‌ دامه‌زێندن وەک به‌ریوه‌به‌ری نه‌نجومه‌ن کاری کردووه‌ و زیاتر له‌ پێنج سال به‌ریوه‌به‌ری ئەم نه‌نجومه‌نه‌ بووه‌.

- ۲۵ ساله‌ مامۆستای قوتا بېخانه‌یه‌!

- ئێستا بێجگه‌ له‌ کاری نه‌ده‌یی، له‌ ده‌بیرستانه‌کانی شاری بانه‌ و له‌ «مرکز مشاوره‌ خانواده‌»دا وەک راویز کار خه‌ریکی کاره‌!

دلنهایس

بیر له هه رچی ده که مه وه،
ده که مه ناو شک و گومان.

زۆر ده ترسم له داهاتوو

زۆر دوو دلم،

له ئاکاری دونیای ئەمرۆ!

به ئام له دوو شت دنیام،

وه قای خۆم و

ئه وینی تو!

خۆر

په رده به کی سوور،

وه لاچوو!

په نجه ره به ک ناوه لا بو!

خۆری سروشت دای له ناو مال

خۆری ناو مال،

دای له شه قام!

من به رانه ر په نجه ره که،

پاوه ستاوم!

له نیاوانی ئه دوو خۆره،

قه تیس ماوم!

خۆریک جه ستم نه لاویتی!

خۆریک،

رووحم نه وتاویتی!

په نجه ره

ئه و په نجه ره ی

وه ک جه نجه ره ی،

شيعره کانم ناوه لا بوو،
نهو په نجه ره ی
هه زار وره ی
سه وز و سووری له ناوا بوو،
نهم روژانه بڼی دهر به سستی
ده سستی ساردی خه زان به سستی!
بلنی تاکو به هار دادی و
ده سستی هه تاو ده یکاته وه
نازداری نهو دیو په نجه ره
«نازاد» له بیر نه باته وه!۹

ناماده کردنی: جه عهفر هه مزه قورمیش
 سه ره چاوه کان: نالو گۆری زهین به سرنج دان به لهش.
 نووسه: چون بورسینکو
 وهه گیت: مبهدی قهراچه داغی

«نالو گۆری زهین»

ئه گهر به وردی پروانییه دونیای ئه مرۆ به هۆی پیشكه و تنی ته کتیک و زانست گۆرانکاریه کی زۆر خولقاوه، به شتویه ک سرنجی هه مرۆنکی بۆلای خۆی راکیشاوه، ئه وهی راستی بێ نه و گۆرانکاریانه ئه گهر چی بارودۆخی گۆزه رانیان هاسانتر کردوه به لام بری جار ته نگۆزی دهروونی به دواوه ههیه. به قهولی زانابه ک به هۆی عیلم و زانست سروشتی وه حشمان دهسته مۆ کرد به لام بری جار وا باشته به تیرواتیئیکی وشیارانه وه ئاوریک له خوشمان بدهینه وه تا به سه ترس و خهفت و ناھویندیدا زال بین و خوشی و شادی و گه شه نیشته جی بکه بین. ده بی ئه وهش بزاتین هه موو کات به رگری چاکتره له ده رمان چونکه به رگری پله ی ساخی و ته ندروستی به رز ده کانه وه و ناھیلی نه خوش کوهین، به لام خودای نه کرده ئه گهر تووشی نه خوشی بووین له خولی یه که مدا دۆزینه وهی هۆی نه خوشی نهسته مه، له دوایشدا چاره سه ری وهخت گر و پر خه رجه.

وه کوو پسپۆران باس ده که ن راده یه ک له نه خوشیه جهسته یه کان به هۆی بارودۆخی دهروونی وه پیک دین که به زمانی عیلمی شتیه جهسته یی یا Soma to formای بان پی ده لین. وا باشه له پیتا و پته و کردنی بارودۆخی رووحی دهروونی خۆمان کار بکه بین تا کوو بتوانین سه رخۆش و سه ری حال بین و پیشی نه خوشیه جهسته یه کان بگرین.

یه کتیک له و بوارانه ی ده بی بیئوین گۆرینی بیر و زهینه، که ده توانی نا راسته وخو له سه ر ساخی و سلامه تی لهش شوین دانن. پیتمخۆشه ناماژه به و راسته قینه یه بکه م نالو گۆری زهین بۆ له بهر چا و گرتنی ته ندروستی و به رژه وه ندیه کانی خۆمانه نه وه ک ئه وهی به ته واوی ته لقین هه لگر بین و نه توانین له باری فکریه وه له سه ر پتی خۆمان راوه ستین. به و پیتودانه چه ند خالیک هه یه ناماژه یان پیتده که ی تا بتوانی بۆ ناساخی جهسته یی و دهروونی پارمه تیمان بدا...

1. دباره ئیمه ناتوانین پیش به هه موو رووداوه کان بگرین یا به چۆکیان داینین به لام ده توانین به روانگه یه کی راسته قینه وه بیروباوه ری خۆمان له گه ل رووداوه جۆراوجۆره کان پته و تر که یں. بۆ به ره بهر کانی له گه ل رووداوه جیاوازه کان چه ند لایه نیک هه یه ده بی له بهر چاوی گرین:

تلف) به جني نهوې وه کوو مه ترسيه ک پرواينه پروداوه کان وه کوو تافیکاريه ک چاويان ليکين که ده توانن نيمه راينن بؤ خوراگري و بهر بهر کاني تا چاره يک بدؤزينه وه.
 ب) باشه بزائين وړې د وروني هممو کات هاوړيما نه نو باوړه ده توانن وزيه ک بي بؤ خوراگري و پيک هيناني هينمايه تي د وروني.

ج) له کاني تووشووني ته نگړه هول بدن به جواني و له سره خو همناسه هلکيشن. بؤ چي؟ چونکه همناسه نه گړ به جواني وه کاري بينن يه کيک له و نه کانه ي که به نه ستوي همناسه کيشانه وه ه به نه وه يه توکسيژن که خوراکی بنه رهي و حيايي ميشکه به ميشکمان ده گه يه ني، ماده ي پيوستي ديکي ميشک قهند يا شه کره له ريگه ي خوارده مه نيه وه دابين ده کړي. جا که وايه نه گړ ميشک به جواني کار بکا و دابين کړي له سر زهين و بيړوکه ي جوان و گه شنه داريش له سر زهيني وشيار گړ شوين داده ني.

• چهند کاريک بکه ن: هرکات تووشي گرفت و هالوژي بوون هول بدن نارام همناسه بکيشين نه گړ ۵ چر که همناسه تان کيشا ۱۰ چر که رايگړن تا ده رفعت پيکبي توکسيژن به ميشک بگا له ماوه ۵ چر که شدا دهریده نموه ده ري.

• هاوکات له گل همناسه هلکيشان و راگرتي همناسه ته لقيني بيړوکه و ونه ي باش و به که لک به خوتان بکه ن بلين: من شادم، من له سر خوم، من به هيرم...

تا هاوکات له گل گه ياندي پيخوړي ميشک، پيخوړي زه مينش له ناو ده ماره کانتدا جني بگري شک مه کن تافیکاريه کان سه لماندووياته شوينه واري نه وتوي له سر نالوگوري زهيندا ه به.

۲) له شساخي بريته له سلامه تي جه ستي و زهيني که وايه باشتره لاني کم حه وتووي سي رؤز، رؤزي ۲۰ ده بقیه وهرزیش بکه ن.

• له کاني خوارنددا به ناگاداريه وه بزائين ج ده خوین و چوني ده خوین. باشتره وا بخوین که نامي پاروو بهيژين و به وردی ييجووين نهو کاره هم يارمه تي گه ده ددا و ده يچه سينتیه وه هم يارمه تي زهينمان ددا و وشيارمان راده گري.

• هول بدن به سر فکر و زهيني خوتاندا زال بن نه م شيړه يه وشيارتان راده گري و خوراگړتان ده کا.

• هول بدن چايي و کافين که مټر بخونه وه.

• تيکوژن سه وزي و ميوه و گوشتي ماسي پټر بخون.

• هممو رؤزي له شويکي باش تاويک يچه سينتیه وه... و به ته لقين کردني ونه ي باش و دؤعا کردن د ورونتان هيوړ بکه نموه هه تا ميشکمان بچه سينتیه وه و زهينتان باشتر کار بکا.

۳) وا باشره هممو کات خۇتان به هیز یتته بهرچاوه، چونکه تەلقینی جوان شوینەواری باشی لێ دەکەوێتەو... Jimmy Huege پالەوانی پیشووی نولەمپیک به هوی نەخۆشی دەمار و لەش هیوای پالەوانەتی له دەست دا. دەستی کرد به راھێنانی لەش وا به سەر نەخۆشیدا زال بوو که توانی بۆ جاریکی تر میدالی پالەوانەتی وەرگیرێتەو... ئەمە نیشان دەدا ئەگەر بیرۆکەی باش له ناو مێشکدا جیگر کەین دەتوانین زۆربەی گیر و گرتەکان به ئاسانی حمل و فەسل کەین و له ناویان بهرین.

۴) هەلومەرجەکان دەگۆردن نالوگۆر. تاییەتمەندیکێ راستەقینەیم بێ ئەووی که بترسین باشره بۆ بەرزەوهندی خۆمان پیشوازی له نالوگۆر بکەین. ئەگەر هەست دەکەن له حاندی نالوگۆرەکان خۇتان تووشی خەفت و ناھومیدی دەکەن ئەو بزانن خۇتان تووشی نازاری دەروونی دەکەن! به قەولی دۆعای «جویران خەلیل و دوکتور جێوھیز» که دەپارێتەو: «خودایا، یارمەتیم دە ئەو شتانەی بۆ ئەو دەبن نالوگۆریان به سەردا یتیم به سەریاندا زال بێ و ئەو شتانەی له توانمدا نییە بیانگۆرم خۆیان لەبەر راگرم و له هەموو ئەوانە گرینگتر زانستیکم بێ ئەتا کە هەست به جیاوازی ئەم دوو مەبەستە بکەم!»

۵) باوەرەکان به هیزن هەول بەن بۆ خولقاندنی باوەر له سەرچاوەی جوان کەلک وەرگرن. ۶) دەبێ بزانن تەنیا رێگەی دەریاز بوون له دلەخورپە و ترس رووبەر و بوون له گەل گیر و گرتەکانە، خۆشاردنەو، ئەتەیا گرتە که لانا با بەلکوو کۆسینکە و نیگەرانی پتر پینک دینی و دەیتە هۆی نەخۆشی دەروونی. جگەرەکیشان، خواردنەوێ مەشرووبە ئەلکولیسەکان و به کار هێنای مادەسەرکەرەکان دەبنە نامزایک بۆ داوێن کردنیکێ سەرەکی نەک بنەرەتی ئەم نالۆزیانە، ئەو شیوازه نالەبارە نەک گرێ ناکاتەو بەلکوو گرێبووچکە دەخولقینی و زۆر ئاسەواری خرابی تاکێ و بەمالەیی و کۆمەلایەتی به دواوه هەبە.

ئەگەر ئەو کاتە له گەل ترس و خەفتەکان رووبەر و بێ ئەگەرچی له کردەویدا کەمینک دژوارە! بەلام لەسەر بیر و باوەری ئێمە شوینەواری چاکێ دەبێ و مروف هەست به بەرزایی بیر و باوەر و خۆراگری دەکا. ئەگەر هەستان به تەنگژەبەکی زۆر کرد پێتان عەیب نەبێ له گەل کەسانیک که دەتوانن دەرەدەل بکەن. چونکە ئەو دەرەدەل دەروونتان سووک و بەتال دەکا و به گۆرپەوێ بێرورا دەگونجی رێ چارەبەک بدۆزێتەو بۆ کردنەوێ گرێبوگۆلی پینکھاتوو.

۷) هەستەکان دوو بەشن: هەم مەترسیدار، هەم پڕ له ئەوین و خۆشەویستی. دیارە هەست به ترس و خەفت جەستەمان نالەبار دەکەن، دلەکوئە و ئیش و نازار لەشمان دادەگرێ، بەلام

ههستی خوشه‌ویستی له‌شمان سووک ده‌کا هه‌نگاو به‌هیز ده‌کا و له‌ناکامدا شادی و سه‌رخ‌شیمان بێ ده‌به‌خشی که‌وابوو چاکتر وایه‌ ژبان سه‌خت نه‌گهرین و زه‌هین و بیرمان ناواله‌تر که‌بێ.

۸) نایا پیشان خوشه‌هه‌ق به‌خوتان به‌دن یا له‌ده‌رووندا ئارام بگهرن؟ هه‌موو رۆژی خوتان ماندوو ده‌که‌ن تا‌کوو سه‌لمێن هه‌ق به‌ئێوه‌به‌لام بزانی که‌سایه‌تی ئێوه‌په‌ریایه‌ختر له‌وه‌یه‌ سه‌ری خوتان به‌شیکه‌وه‌ قال که‌ن که‌بارودۆخی هه‌منایه‌تیتان له‌ناو به‌رێ، نه‌گهر که‌سینک هه‌له‌ی کرد لێ‌بیورن نه‌وه‌ک له‌به‌ر نه‌وه‌ی بایه‌خی لێ‌بوردنی هه‌یه‌، به‌لکوو له‌به‌ر نه‌وه‌ی خوتان بایه‌خی، ئۆقره‌گرتنتان هه‌یه‌. حافظ کوته‌نی:

(حافظ ار خصم، خطا گفت، نگیریم بر او

ور بحق گفت، جدل با سخن حق نکنیم)

واتا نه‌گهر دوژمن هه‌له‌ی کرد چینگه‌ی گله‌یی نییه‌ (چونکه‌ له‌حالی به‌ره‌ره‌کانی دایه‌ و بیروکه‌ی جیاوازی هه‌یه‌) نه‌گهریش قسه‌ی هه‌ق بوو با دوژمنیش بێ هه‌قه‌ و ده‌بێ یسه‌لمێن و له‌سه‌ری نه‌رۆین...

۹) خوتان هه‌ر وه‌کوو هه‌ن سه‌لمێن، له‌ره‌شینی خۆ‌پیارترین چونکه‌ نه‌گهر له‌خوتان دووشک و به‌دبین بێ دوچارى ناهومبندی و هه‌ست به‌گوناح کردن ده‌بێ. نه‌وه‌ش دواکه‌وتوی که‌سایه‌تی به‌دواویه‌، نه‌گهر له‌ده‌روویه‌ریا که‌سانی تر ره‌شبین بێ، رق و کینه‌ و توو‌په‌یی و نه‌حاوانه‌وه‌ی لێ‌ده‌که‌وته‌وه‌. نه‌وه‌ش نه‌خۆشی ده‌روونی ده‌خولقێتی. ئاده‌میزاد نه‌گهر که‌م و کوو‌په‌یه‌کانی خۆی له‌به‌رچاو بێ هه‌روه‌ک هه‌موو تاک و مروفینک هه‌یه‌تی ده‌توانی به‌وردی کاریان له‌سه‌ر بکا و ورده‌ورده‌ له‌و خووخدانه‌ی بوونه‌ته‌ عاده‌ت خۆ‌ده‌رباز بکا و که‌سایه‌تییه‌کی پته‌و دا‌رێژی.

۱۰) خوتان به‌لێبوردویی رابێت، که‌سایه‌تییه‌کان هه‌ر وه‌کوو خویان که‌هه‌ن بگه‌رنه‌خۆ، نه‌وه‌ک نه‌و جۆره‌ی ئێوه‌پیشان خوشه‌به‌خولقێته‌وه‌. لێ‌ره‌دا باشتره‌ به‌جوانی ئاماره‌به‌م راسته‌قینه‌به‌بکه‌ین که‌که‌سایه‌تی هه‌ر که‌س له‌گه‌ل ره‌فتار و خه‌به‌یه‌کی هه‌یه‌تی جیاوازییه‌کی نه‌وتوی هه‌یه‌. به‌داخه‌وه‌، ئێمه‌ وامان عاده‌ت گرتوه‌ یا وایان قسه‌ و باس بۆ کردووین که‌ تاک له‌گه‌ل که‌سایه‌تی و ره‌فتاری تیکه‌ل ده‌که‌ین نه‌وه‌ش دۆخی ناله‌باری لێ‌ده‌که‌وته‌وه‌. گهرینگ نه‌وه‌یه‌ بزانی که‌سایه‌تی هه‌ر تاکیک کاکلی مروفایه‌تی و ئێسانیه‌ته‌ ده‌بێ ریزی بۆ داندیری به‌لام ئێمه‌ ده‌توانین له‌سه‌ر ره‌فتاره‌کان کار بکه‌ین یا قسه‌ و باسیان له‌سه‌ر بکه‌ین، بۆیه‌ نه‌گهر که‌سینک یا ته‌نانه‌ت مندا له‌که‌مان هه‌له‌ بکا که‌سایه‌تی له‌گه‌ل ره‌فتاره‌که‌ی یه‌ک جی

دېښه ژر پرسيار و همدوو کيان ده پوځينين! نه وېش کاريکي جوان نيه دېښ منداله که مان يا کهسه که حالې که ين که سايه تي تو هر ده پوځين؟ به لام ره فتاري تو ناشياوه دېښ بگوردرې يا کاري له سر بکړي. جا خودا نه کا نه و کهسه گه وره پياو يا گه وره خاتوونکي مه زن بښ، نيمه دېښ له بهر چاومان يې ناده ميزاد برېښه له هم سوو پټکها ته و هه ستيک که چه لي وايه نووشې هله دېښ که واپو دېښ به شپوه يه کي مروف دؤستانه بؤ چاره سر کردني گرفته که هه نگاو هه لينين. به و شپوه ده توانين رير بؤ مروفايه تي دانين و هيمنايه تي بخولقنين.

ناخلي گاندي باوه ريکي جواني هه به ده فهرمي: مهن به مناته و اوې هلوموعې خوم که منيش که ميکم وه کوو نموان باوه دم هه به: هر لم بهر نموه به له ره فتاري هيچ که سيک خو وره نابم. دهرمانتيکي که من پيمه نه وه به له هر شويتک هه له يه ک بينم هه ول دده م بؤ چاره سهر يي نه م هه له به، نازاريش ناگه به نم به و کهسه ي هه له ي کردوو هه و ه ک چاوه وروانم بؤ نه و هه لانه ي که دايم تووشيان ده يم که سيک نازارم نه دا!

(۱۱) له رووداوه کاني ژيان نامؤژگاري وهر گرن، موعه لليم هر نه و کهسه نيه وانه ي ناسايي به تو بلې چهلې وايه هه لسو که وت له گل تاکنک و مروفنيکي خيره سر ده پيمه باشترين ماموستا و دهرسي ليپوردوويي سينگ فراوانيمان فير ده کا.

(۱۲) سه بر و تاقه تسان هه بښ. سه برياني ناگاداري تيکه له به وشياري وانا ناوړ دانه وه و سرنجتيکي وشيارانه به ژيان. هه ول بده نه و چاوه وروانيه ي هه تانه گيروده ي رابردو و داهاتووتان نه کا و بيرؤ که تان تپدا گير نه خوا.

باشتر وايه هر نيسنه بزائن چي ده که نه به چاکترين شپوه له و هه لومه رجه ي که هه به که لکي ليوهر گرن. ناوا به ته و اوې ده توانن ژيان تان مسؤگه ر بکه نه. نه وېش بزائن بؤ جيگر کردن و ساز کردني خووخده ي باش و جوان ته نيا خويندنه وه ي بابه تيکي ناوا يا چه ند کتيپک نه ده گوونچي نه ده تواني چاره سهر يان بکا. به لام کاتي ناهوميد بين نه گه ر بمانه وه ي کاريک بکه ي و سه رکه وين دېښ هه دا نه ده ين چون نه وه ي بؤ نيمه له نارادايه نه سره وته هه رجه هه به رويشته ده گه يه ي، هر که برؤي ته نيا نه گه ر نهختيک برؤي!

نامه به گی دوو توایی

خوشه‌ویسته کهم: نیستاش برهوا ناکهم، نازانم بو نهم ژاراوه‌ی دهرخوارد دام؟ تووی چ داخی بوو له ناخمدای چاندی نهو هه‌موو خوشه‌ویستییه‌ی نهو، که له دلما بوو، نیستا دلیم بۆته بۆغمه گه‌رووم ده‌گوشی، بۆته قینیکی ره‌ش، خۆم و بیره‌وه‌ریه‌کانی عومرم ده‌خواته‌وه. چ زوو چه‌که‌ره‌ی دهرکرد و وه‌ک جله له‌سه‌ر شاده‌ماری ره‌خیم ره‌گی داکوتاه!

نهو پیلانه‌ی خۆی گیکرایی. تیگه‌یی داخ و ژان و ئیشی نهم ژاراوه نامکوژی، من له پیناوی خوشه‌ویستییه‌که‌مدا به‌رگه‌ی هه‌موو نه‌شکه‌نجه و نازاریک ده‌گرم. ئیمه‌ ره‌زیک به‌یه‌ک نه‌گه‌ین، خهم نامینی، خوشیه‌کان سه‌ر هه‌لده‌ده‌ن، خونچه‌کان به‌بزه ده‌پشکوون ته‌رزی خوشه‌ویستی له‌سه‌ر نهم نه‌رزه‌را ده‌کیشین، ولات داگر، تا چاو هه‌ته‌ر ده‌کا گولی قاقا و پینکه‌نین ده‌م ده‌کاته‌وه، ئاسمان ساف و په‌له‌هه‌وریکی ره‌ش نامینن. نه‌وسا منیش پر به‌سیه‌کانم یینی خوشه‌ویستی هه‌لده‌مژم، بین ده‌نیم به‌په‌رداخینکی لیواولیو له‌ناونگی په‌ره‌ناسکه‌کانی نهو گولانه‌وه، سه‌ر خۆش، سه‌رخۆشی هه‌تا هه‌تایه. ئیتر بێ ناگا ده‌بم، له‌بارستای خهمه‌کانی رابردووم.

شه به قی ناز

کووچه چول و شه به قی نازی له په نجیره نکا
 ناسان شوق بوو تکی شه ونمی نه ستیره نکا
 شه ونمی واژه له سر کوشی خه یال بوونه شیخ
 که تریفه ی بزه لهو لیره گول او دیره نکا
 وتم: نه ی شوقی به دهو بو خمی نر بوومه هور
 وهره شم تک تکی فرمیسه که بزیره، نکا
 ناوړی به رداوه نه دل پیلای گره هاوړی نیگات
 بکه ره حمیک و به تافگی فزه وه بیره نکا
 مه که کت بگره له بهر حاکی دل به ردی عزت
 بو گری دانی دل و وه سلی نه وین خیره، نکا
 سرم هه لگرت و له بهر ده رکی نه وینیم دانا
 دایه بهر شوق ونی پیم: باوی نیه لیره نکا
 من نیگام برسیه بو دینی گولی رووت و که چی
 له نیگات شه ونمی ماچی نه وی چاو تیره نکا
 بوومه ناویکی سری که وتوو و له نرو کووچه که تان
 چابوو تیریزی بزه تات و له په نجیره نکا.

پرووناکی

تا دلی ٲیمه له سایه ی هونهری پرووناکه
شهوی ٲاواتی هه موو خهم له بهری پرووناکه
وه شه واره ی ده که وی چاوی زه مان، زور بی نور
تا زیان پر له شه وه و چهرمه بهری پرووناکه
تا کوو باخی گولی هیوا به هه بی و تینوو بی
چاوی نه سیرینی هه موو دهر به دهری پرووناکه
به سه ره شینی ته می خهم له دلت دهری
کائی فرمیکی له فور دیته دهری، پرووناکه
دهنکه بارانه له نیو روحی ره شی هه ورا به
بزو خهم می پیره زه وی داده وه ری، پرووناکه
خور، که بز ماچی زه وی دانه گه ری ناشلوی
ماچی نه ستیره بکا هر له بهری، پرووناکه
مانگی پرووت جووته له بن دوو په له هه وری ره شدا
به نیگای خوری مه هر به ک له بهری پرووناکه
چاو له من داگری چاوت به گه شی هه لدینی
تا کوو نه ستیره مژولی ده لهری، پرووناکه

سائنانه

به‌هاره و «خاکه‌لیو» لیو، کانی من چ پر باره
 هه‌تا مانگی «گولان» دیت و له سه‌حرا گول له گولزاره
 به‌زه‌ردی زرده‌خه‌نده‌ی، روزه «جوزهردانی» ره‌نگینه
 به‌هار له‌م کاته پرتنه، گه‌لی تینوو به‌نه‌سرینه
 هه‌تا هاوین، هه‌تاو، هینزی له «پوشه‌پر» به‌رزه‌ناکاری
 «گه‌لاوژ» میوه به‌ر دیتی، دره‌خنی سه‌وزی پر باری
 له خاک و خولی «خه‌رمانان»، شنه‌ی شهن دئ به‌ده‌م باوه
 که کیزی کوردی لادیسی، سه‌راپا تۆزی سه‌رداوه
 له وه‌رزی پاییزا «ره‌زیه‌ره»، ره‌زی ریپازی رازاوه
 «خه‌زه‌لوهر» خااووختیانی، خه‌زانی زه‌ردی هیناوه
 وزه‌ی سه‌رما، له «سه‌رماوه‌زه» که سۆزی وه‌رزی سه‌رمابه
 گه‌لساپرتانی زیرینه و گه‌لی رازی له سه‌ردایه
 له به‌فری، به‌ر فراوانا، چ زستانیکی مه‌ستانه!
 که «به‌فرانبار» باری بی، کپیوه‌ی وه‌رزی زستانه
 ره‌وه‌ز ریگا، له «ریه‌ندان»، له کوئ ده‌گری، که پترانه؟
 مه‌گه‌ر نازانی نه‌م وه‌رزه، هه‌زانی وه‌رزی هه‌ستانه؟!
 شه‌مال ره‌شمالی ره‌ش هه‌لکا، «ره‌شه‌می» ره‌ش ده‌تاریتی
 هه‌تا «ساروخ» به‌نه‌سرینی، په‌زاره‌ی گه‌ش ده‌باریتی

نهفسانه! بوچی!!

له خهزینه ی فولکلوردا وه کوو گه نجیکی به یئ کۆتایی، رهنگه به شی هه ره شیرین نهفسانه بیت. چونکه نهفسانه هم راستی و واقعییه، هم خهون و خه یال و فانتازیایا. هم قسه و باسی میژوو و رابردوو و هم باس و خواسی نه مرۆیه. هم سهربور دی نهاسیاویان و نه دییتوانه و هم سهرگوزه شتی دۆست و دیواناس و خزم و کهسانه. هم گێترانه وهی سهربور دانه، هم لیکدانه وهی چاره نووسانه. هم باسی دیترا نه و هم قسه و باسی خۆمانه! هم و... هم و...

دهیجا به پنی نه بۆچوانه نهفسانه له دیزمهانه وه یانی له رابردوو به کی دووره وه تا هه نوو که شیرین و خوش و له بهر دلان بووه و هه روا خوش و شیرین و له بهر دلانیش ماوه ته وه.

نهفسانه له زاتی خۆیدا، خهون و خۆزیا و خه یال و خولای گه یشتن به پرزگاری و عدالت و په کسانیه له لایه ن مرۆفه وه، به گشتی و له لایه ن خه لکی ره شوکیه وه به به تاییه تی. بابه خی نهفسانه له وه دایه کاتی نهفسانه گێترانه وه بۆ جه ماوه ریک، یان کاتی گۆی شل کردن بۆ نهفسانه و نهفسانه خوانی، هم کات و زهمه ن به خوشی تیه ر دهی و هم راهیتان و راهاتن و فیر بوون و زانست و زانیاری له گۆریدا به.

نه مه وانه و ده رسی میژوو نه نهوانی وا دهوله تیان پیکهنتاوه و خاوه ن داموده زگا و ریکخراوه و پیکهنتای فره می و حو کوومی و نه ته وه بین زوو له که لتوو و نه ده ب و هونه ری نقیاساری ده جن و له ناکامدا فولکلور و فرههنگی زا ره کی نه مانه زۆر به ریلاو و هه مه رننگ و دهوله مه ند نییه، به لام نه ته وه ژیره ده ست و جه وساو ه کان که زۆر به شیان سینه ری دهوله تی نه ته وه بیان به سه ره وه نییه و به ستین و بهاری پیکهنتانی فرههنگ و نه ده ب و هونه ری نقیاساریان بۆ نا ره خسی، نه چه شته نه ته وانه ده به خاوه ن که لتوو و فولکلور و نه ده ب و فرههنگی زا ره کی زۆر زۆر ره نگی و به ریلاو و به هیز و دهوله مه ند.

ده سا گه ل و نه ته وهی ژیر و هوشیاری ده وی هه تا هه لوده رفه ت بقۆزیه وه و له هه ر هه لومه رجیکدا که بۆی ده ره خسی، فرههنگ و که لتوو و فولکلوری خۆی گهردو کو کاته وه، له قهواره ی کتیب و دیوانه شیعر و فیلم و سی دی (CD) دا تومار و ئارشیی کات، بلای کاته وه، یانباته نیو جه ماوه ره وه، به تاییه ت یانباته نیو به ره ی نوئ و ته مه ن ساوا و میزمنال و گه نهجه وه، که نه م به ره و جیله له پێشینیه و فرههنگی خۆدی خویان دانه برین.

نه ته وهی نیمه (نه ته وهی کورد) له وه نه ته وه به که به درژیایی زه مه ن، خاوه ن میژوو به کی په ر هه وراز و نشیو و په ر له به زم و ره زم و هه لچوون و داچوون بووه. به تاییه ت ژبانی عه شایه ری

و خيالاتی و کتونیشینی و گوندۆمه نی به و هموو هه لا و زه نا و شه ر و بهر بهر ده کانی به ده گه ل ده رودراسنی و نه یارانه وه، بۆ مانه وه، بۆ بز یو و نه فو تان و رز گاری و زۆر فا کت و فا کتۆری دیکه شی له گه لدا بی، تیمه ی کردۆته خا وه ن که لتو ور و فۆلکلۆریکی به نگا و په نگ و ده وله مه ند. هه زار مه خابن که ئه م سه رووت و سامانه له سه دا یه کی کۆ نه کرا وه ته وه، تو مار و نه رشیف نه کرا وه، زۆر سه رووشیه که زانست و زانیاری و زانستیشان له سه ر ئه م بابه ته که م بی یان نه بی!

به داخه وه ئه وه مه دی فه ره هنگی زا ره کی نه ته و ی کورد ده وله مه ند (به تایبه ته مزار و بو ار و به ستینی نه فسانه دا) هه زار نه وه مه ند و بگه ره زیاتر زانستی نه فسانه ناسیمان هه زار و لا وازه. ویلا دی میر بهر اپ، نه فسانه ناسی رو و سیا له کتیی (قه واره ناسینی نه فسانه کانی په ری) ده بیژی: له کهش و هه وایه کدا زانستی وه کوو فیزیا، کیمیا و ماتماتیک، خا وه ن کۆلنج و ئا کادی می و زانکۆ و کۆن گره و فیسفال و پۆلین کردنی ریکوینک و زا را وه ی به کگرتو ون و له کۆنفرانس و میهره جان و کۆن گره زانستی و پسپۆری به کاندایا ده نوو سه ریته وه و له لایه ن مامۆستایانه وه بۆ قوتاییان ده گوازی نه وه. تیمه کاریکی ئا واما ن نه له چیرۆک و نه له نه فسانه کاندایا به و جۆرا و جۆری و ئالۆز بوونی که ره سه ی کار و بیجم و چاره سه ر کردنی گیر و گه رتی نه فسانه به وردی هه ر دێ و دژوار تر ده بی.

ئه مه ها واری مامۆستایه کی گه وهری بو ار و به ستینی نه فسانه ناسین له ولاتیکی پیشکەوتوو دایه که ده لی: نه به ته وای چیرۆک و نه فسانه کانا ن کۆ کردۆته وه و نه هیچ کاریکی پسپۆرانه مان له سهریان کردو وه، ده بی حال و بالما ن له م مزاره دا چۆن بی؟ نه وه تانی هه ر به هۆکاری ئه م که مه تر خه مییه وه به که چیرۆک و رۆمان نوو سینی کوردی له پاش نیزی که ی سه د سال چالاکی و هه ول و تیکو شانی نوو سه را نما ن نا چیه ماله پ و قه واره ی هونه ری په سه نده وه و مۆرکی کوردی بوونی پێوه نا نووسن.

گه یی و بناشت و پهنج و خه قهت و هاوار و بهرۆ زۆره، و ده رفهت که م. ئیره ش بابه تی و تار بۆ نه فسانه یه، نه ک بۆ په نه جنامه. کورتی ده به ری نه وه و با به مینی بۆ شوینی خۆی و وتاری خۆی و کانی خۆی.

مرو فی کومه لگا نادیمۆ کراسیه کان خه ون و خۆزیا و خۆیا کانیان له قه واره ی نه فسانه دا ده ره یوه. نه فسانه کان که لیۆر پێژن له جوانی، هونه ر، عه دا له ت په روهری، یه کسانێ خوازی و بگه ره قوتا به خانه یه کن بۆ گه شه و په ره پێدانی راهینانی هیزی ئافرا ندن و دا هینانی جوانی و هونه ر و فیر کاری و فیر بوونی هه ر و فیکری فه لسه فی و کومه لایه تی و یه کسانێ خوازی و

برایه‌تی. له ناو نه‌فسانه‌دا زور جار «پادشا» زالم و بی‌که‌لک و بی‌خیره و جه‌ماوره له ناخوشه‌ویستی شادا، شا به وه‌جاخ کویر داده‌نین و هه‌موو گیرانه‌وی نه‌فسانه ده‌یته ئاوانخوازی بو له دایک‌بوونی شازاده‌به‌ک که پیاوچاک و مروفه‌روه‌ر بیست و هه‌ر کاتیکیش زولم و زوری (میری - شا - حاکم) له راده و ناستی تابشت هیتان تیه‌ر بوو، نه‌وا جه‌ماوره، «پادشا، حاکم» به نه‌زدیها و دیو ده‌شوبه‌یتن و ده‌سه‌ودوعای سه‌ره‌ل‌دان و راه‌پرینی سوارچاکیکی جوامیر و نازا ده‌بن، تا راه‌پری و ناحه‌زان (پادشا - حاکم - نه‌زدیها - دیو - جادوو‌گه‌ر) له ده‌سه‌لات بخات و له راستیدا شوبه‌واره‌که‌ی له پرووی زه‌وی بسریته‌وه. به‌لام ده‌با خزمان یه‌خسیری راه‌ی. واتای نه‌فسانه نه‌که‌بن، چونکه له‌م کورته وتاره‌دا که زیاتر بو مژوولیا‌یش و گوتار نووسراوه، ناکری و ناتوانین نه‌م شیکارییه به ناکام و نه‌نجام بگه‌یه‌نین.

بو ناسینی نه‌فسانه ده‌چینه سه‌ر وه‌سفیک و پۆلین به‌ندییه‌ک که یه‌کینک له‌م سپۆرانی نه‌م به‌واره نه‌فسانه له‌م سێ چه‌شندا پۆلین ده‌کا:

۱. نه‌فسانه‌ی په‌ری و جنۆکه

۲. نه‌فسانه‌ی ژبانی روژانه

۳. نه‌فسانه‌گه‌لی سه‌بارته به‌ گیانه‌به‌رانی دیکه‌ی یینجگه له‌ مروف و هه‌کوو بالنده و نازله و دره‌خت.

به‌لام نه‌م پۆلین کردنه له‌ لایه‌ن که‌سانیکی وه‌ کوو «ئافاناسیوف»ی نووسه‌ری ولاتی رووسیاوه که زیاتر له‌ جواره‌ده نه‌فسانه‌ی گردو‌کوو کردووه‌ته‌وه و له‌ قه‌واره‌ی کتیدا بلاوی کردوونه‌وه، ره‌فز کراوه‌ته‌وه. بو‌چی؟ له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌م پۆلین کردنه‌دا ته‌نها که‌سیتی ناو نه‌فسانه له‌به‌ر چاو گیراوه، که‌چی ده‌با به‌ پیکهاته و به‌ماش له‌به‌ر چاو گیرابایه.

ناسینی نه‌فسانه و سه‌روه‌ده‌ری پۆلین کردن و واتاکان و چینه‌بردن له‌ جوانی هونه‌ری و جوانی زه‌بن و خه‌یالات و خوزیاکانی نینو نه‌فسانه، نه‌رکی نووسه‌ران و دای و باب و مامۆستایانه؛ چونکه گیرانه‌وه‌ی نه‌فسانه وه‌ک دیالوگی نه‌ده‌بی و هونه‌ری بو جه‌ماوره و کومه‌لگا - نه‌ک هه‌ر به‌ چه‌شنیکی زاره‌کی - به‌لکوو به‌ نووسین و بلاو کردنه‌وه و خوڕتندنه‌وه و راهه‌ کردن و مژوولیا و دیالوگی له‌ گه‌لدا بی، له‌ گوفار و روژنامه و بلافۆکدا، به‌ وانه‌ گوتنه‌وه له‌ یانه‌کاندا له‌ قه‌واره‌ی کتیب و فیلم و سی‌دی‌دا له‌ لایه‌ن مامۆستایان و نووسه‌رانه‌وه، هه‌روه‌ها نه‌فسانه گیرانه‌وه له‌ لایه‌ن دای و باب و داپیره و باپیره و خوشک و براگه‌وره‌وه بو مثالان و میرمالان، تیفکرین و تیرامان و هیزی هه‌ست و سۆزی نه‌ده‌بی و هونه‌ری و جوانی ناسینی هونه‌ر و نه‌ده‌ب و هه‌ست و سۆزی جوامیری و رزگاری‌خوازی و ویستی یه‌کسانی و

دیموکراسی و دادپه‌روهری له جیل و نه‌وه‌ی داهاتوودا به توانا و په‌روه‌ده ده‌کا و پایان ده‌هینتی و منال و میرمنال و گه‌نجه‌کامنمان به‌وه‌و که‌له‌پوور و که‌لتوور و فره‌هنگی نه‌ته‌واپه‌تی و به‌پرسایه‌تی و یش و نه‌رکیکی بایه‌خدار دیوناس و ژیوتنی ده‌کات و هه‌روه‌ها توانای نه‌ده‌یی و هونه‌ری و خه‌یالات په‌روه‌ری منال و گه‌نج به‌م کاره به‌هیز ده‌یی.

نه‌فسانه‌ی نه‌ته‌وه‌ جیاوازه‌کان لیک ده‌چن، زور جار نه‌فسانه‌یه‌ک له‌نیوان چه‌ند ولاتدا هاوبه‌شه، په‌نگ به‌بین ناو بردنی ولاتیک، ولاتی خاوه‌ن نه‌فسانه‌باش نه‌ناسریتوه، نه‌مه‌ش له‌به‌ر نه‌وه‌یه‌قه‌سی دلی نه‌ته‌وه‌ جیاوازه‌کان به‌ک هه‌میه، ناوات و هیوا و خوزیا‌کانش هه‌ر وه‌یکی به‌ک وایه. نه‌رک و به‌پرسایه‌تی ښه‌گر دوکو کرخه‌وه‌پانه، که‌له‌ک وه‌گرگرتن لم نه‌فسانه‌بو دهرشتنی چیروکی نویه و پاراستنی ښه‌سامانه‌یه له‌فه‌وتان.

لیره‌شدا جاریکی دیکه دروود و سلواومان بزگیانی پاکي مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی، نه‌حمه‌دی خانی و هه‌ریری و به‌رده‌شانی و فه‌قنه‌یران و ... ده‌با ښه‌ش نه‌رکی خو‌مان له‌م به‌ستینه‌دا له‌یادا یی.

سهر چلوه

۱. ریخت‌شناسی قصه، ولادیمیر پراپ، ترجمه‌م. کاشیگر، تهران، نشر روزه، ۱۳۶۸
۲. وضعیت پست مدرن، ژان فرانسوا لیوتار، ترجمه‌حسینعلی نوری، تهران، نشر گام نو، ۱۳۸۰
۳. کتاب کوچه، احمد شاملو، نشر مازیار، تهران، ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴
۴. داب و نه‌ریتی کوردی و ۴۰ حکایه‌تی مه‌لا مه‌حموودی بایه‌زیدی، دوک‌ور فه‌هاد پیریال و پینداچرونه‌وه‌ی عزیز داشبه‌ندی، وتاره‌کانی دوک‌ور فه‌هاد پیریال
۵. نه‌فسانه و نه‌فسوون، برژنو بیتله‌هایم، وه‌رگیرانی ماموستا هینمی موکریانی، بلاو‌کراوه‌ی کوپ‌ی زانیاری کورد، به‌غدا

شاعیر: له یلا سالحي

تا سنووری هانوو سه کان

زه مان هه موو سه یینی کانم ده دره وشا
له دهنگی مندا توی گرت زه مان بهش بهش
زه مان بووی و
له گه رانه ودا
پێوانه ی شکوی غه م: قه له مه که م
سپنده به ک له داره میژوو به کان
بالتنه کانی په نجه ره و
سه رکه وتوو به کی پاییزی
بادگاری نه و ده ستانه بوون که خۆر تیدا نارامش بوو
له تۆوه تا
من ده ناسریم به کانی
نه ستیره به ک (مه زنتر له هه لفرینی مه ستانه ت)
شکا له من
داگیر ساو وه ک ئالای خوین
مۆمیککی سه ربراو بووم من
بیره حمانه خۆم نووشی
له دهسته کانت نه برسی
تا په بووله من بارانی
چ ولامیک بۆ سه یینی غوره نه کانی من و مانگ؟
نه پشکووتن ته نانه ت پهره نگییک
ئێواره کان ... سروودی من
له کوئی ون بوون شیعره کانم نه گهر ده بوون به سی هه تاو
من رۆژانه له سی روونا کایی وندا دهسته کانم ده گه نه خاج
سه یینی داهاتوو هه کان من به ره و خۆر
دهستم ده بن به ئایه تیک
ئایه تیک بۆ شکوی پاییز

نهو ساتانهی ده مارم بوون به خهزه لوره
 سبه یینی میژوویه کان له ناو خوردا
 ده ستم تاریک ده دره وشنی
 له خوړتندا کسووف ده بی هاواری من
 بزو ساتانهی بونی بالندهم لی ده هات
 سبه یینی رابردووه کان به شوین خوردا
 ده ستم ده بن به دوو کانی و
 تا ده گه نه خووم ده خنکین
 بو سوپاسی نهو ساتانهی تینو و تینو چراخان بووم.
 کئی ده ناسی
 که من پایزی بالندهی دوو کانی بووم
 من بالندهی کانییه کانی شکوی پایز
 نه ورؤش کانی پایزی به کی بی بالندهم؟
 له داره کاندا پشکووتین
 له چوارچینهی مه عسوو مترین په نجه ره کانی غه ریسی
 لافاوی گوله گه نم بوو له ده نگیا
 حبه سابهوون ده سته بارانییه کانی من
 له هر دوو چاوی مانگه وه
 ده سته کانم له قیامدا
 ناوینه به کیان گرتبوو به ره و خودا
 من و ده نگي سبه ی پش بووین
 ناوینه نه یده ناسی
 ده سته کانم چ مه حشر یکی شووم نه روین.
 بی واتا بوون
 بزه کانی نه م دره خته
 باش سه فهری هماسه ی خوین بزو گیانی ناو
 بونی خاکیکی و نیان گرت و
 نهو سبه یینی به کی نه زانراو

له من دره‌نگ... ده‌سته‌کافی
 بڼ دهره‌فت بوون ده‌نگ‌دانه‌وه‌ی شکوفه‌کان و
 عه‌ه‌دڼکی چه‌وساوه‌ بوو کاتی ون بوون
 له سه‌مای کون‌اترین نه‌وروز و
 نه‌ستیره‌کافی ناو ده‌معی بڼ ته‌مه‌ن کرد...
 سه‌رنه‌که‌ون له پاش پاییز، شکوفه‌کان
 دره‌خته‌کان بڼ هه‌ویه‌ن و
 باران!...؟

دلته‌زڼه‌ شیوه‌نی ناو
 به‌هاری ۲۰ روزه‌ی تریش
 ناواده‌یه بو دوو‌پاته‌ی دره‌خته‌کان
 (نه‌وانه‌ی خودایان ده‌کوشت)
 (نه‌وانه‌ی خودا کوشتی)
 سه‌رنه‌که‌ون سه‌ربازه‌ بڼ شه‌را به‌کان
 نه‌ویش تا ساردترین دیره‌کان با بلیسه‌ بڼ
 نه‌م دوو هیله‌ی خوارتره‌وه‌ به‌سته‌له‌که
 له‌شی وشه‌ی ناگرینی جوامیرانه‌ وه‌خو نه‌گرت:

بیان بوون

نه‌دره‌وشای
 نه‌گر سلاوڼکی سپی تا نه‌فسانه‌م
 چ جیاوازیه‌ک له‌نیوان سپنده‌کان و ناوی من
 نه‌گر «هه‌زان»
 تا کونایه‌ی منی بچووک
 نه‌دره‌وشای
 بیستی من، بیستی تو
 گرانترین رووناکی بوو
 دره‌ختیکی گم‌گرتوو بووی

چاوی گهلات دهوهریه ناو خهزه لوهری خوینمهوه و
نه دره وشای.

رووناکم که

قورستره له میژوو

نه وولاته ی دوو سینی سوور

سه نای یه کتر ستران نه که ن به مارشی نوی

خودا بگری نه و پیلووه ی تیندا هیتور

• دوو بالنده ی. ئوقیلنوو سی هه لده فرینه ناو. یه که وه

رووحه کانیا ن له ناو رووتتر

رووناکم که تا سنووری فانووسه کان

به روا مه که نه فرهت بکه ی له ته مه نم

که دهستی تو

له من هه ر سات... بالنده یه ک.

سڀ ڪورته شاعر له: ڀونس ره زايي

موعجزه

له موعجزه ي مندا ڪه پتغه مبهريڪ نه بام - نه گهر
هزارويه ڪ مار به جهر گهي وشه وه
له خهوني شيريترين گوجاندا

هزارويه ڪ سحر به ڪه لامنيڪ له چه شني ناودا
له خولاي تينوترين ڪه سانمدا... سهر سورماو

له موعجزه ي مندا ڪه شاعيريڪ بم رهنگه له دويني
به گوجانيڪي راستگووه
هزارويه ڪ دهريا له خومدا
دهنوسمه وه

شين

هزارويه ڪ شه پزل به ته عبيري نه ويني نالايه ڪ...

سهرم سورما له ڪه لامي پتغه مبهريڪ
ڪه گوجاني هزار شاعيري هونييه وه
له تينوتي سهرسورماندا.

منيش وه شاعير ده بم له موعجزه ي ڪه لامنيڪدا
ڪه وه ڪ دهرياهه ڪي راستگو
هزارويه ڪ شه کانه وه به تينوتي و
سحريڪ به نه ويني وشه...
وه شاعير
ڪه سهری مار سور بميني له تينوتيم.

خه رمانه

سینگت داده پووشن به نژای شه و
به زاری بین بهری
له هیچ پیتیکی به مانا و
به مودا...

سینگت داده پووشی به سزای دارستان
به شه پوولی بزهی هه موو دیره تهره کان...

دیری شه پوینک له سهر سینگت
بزهی دارستان و
سزای شاعیر....

به مودای مانایه کدوه ده تلیمه وه
که هه موو پیتیکی هه داپوشر او
نهک پرووت و پرووناک
وه ک سینگت
که هه موو شه ویکی بین بهری...
نهک خه رمانه یه ک به ده وری هه ستیدا و
ده ربه دهر هه لاتوو
له نژای نه و په ری ئاسویه ک .
وه ک مانگییک به ئاسوی سینگندا
خه رمانه ده دهم و
تا نژای پیتیکی ده ربه دهر
حاشامه له مودای... ناوا بوون.

نام دنیا

شلہ زایوم و
بہو دیوی کارہ ساتہ وہ پہلہ دہ دہم... رہنگہ
نالوزایوم و
بہ لاپہری ہزار و چندہ می مرگہ وہ... پہیوہ ستم...
ناخو

بریندار و
بہ سہر بالی ژانہ وہ دہ فرم.
ناخو ہزار و چندہ مین لاپہری فریم
پر پر دہ بین لہ بال.

شلہ زایوم و رہنگہ بہ بالی مرگہ وہ پہلہم دابن و
کارہ سات لہو دیوی برینہ کانہ وہ
بفر فری...

نالوزایوم و
پہیوہ ستم بہ لاپہری تہو دیوی تہ نیایی بہ وہ
نیستا.

تاماده کردنی: ئیره ج ناهید، مستفا ئیلخانی زاده

نوسه ران و هونه رمه نندانی هۆزی فه یزوللایه گی

هۆزی فه یزوللایه گی، په کیک له هۆزه گه وره کانی کورده که له ناوچه ی موکریان له شاره کانی بۆکان و سه قز و مه اباد نیشته جین، نه و خێله گه وره، پیای به ناوبانگ و نازا و سه خه و شاعیر و نووسه ر و میژوونووس و هونه رمه ندی زۆر بووه و ئیمه لیره دا ته نیا نامازه به قه له م به ده ستان و هونه رمه ندانی ده که یه ن. بۆ شانازی ئهم هۆزه ته نیا نه وه به سه عه بدوللایه ن ناهید (ئیفیخار) که په کیک له ناودارانی ئهم هۆزه یه و له بوازی نووسین و شیعر و نه ققاشی و ئوتویو گرانی دا به ناوبانگه. له م که سانه بووه که رۆمانتوسسی به شیوه ی ئوروپایی هاوکات له گه ل چه ندکس له نووسه رانی نه و سه رده مه ی ئیران وه ک کازم زاده ئیرانشه هر و حوسیتقولی موسته عان و سادقی هیدایه ت ده ستی پیکردووه و ئیستاش پیای زانا و نه دیی گه وره یان وه ک ماموستا سه سن سه لاح (سۆران) زۆره.

ئیمه لیره دا جتی خویه تی که ده سخوشی له کاک ئیره جی ناهید (شاعیر و میژوونووس) و په کیک له نه ندامانی به ناوبانگی کوپی فیرکاری و فره نه نگیی ئه ده ب بکه یه که به نووسین و له چاپ دانی کتیی بنه ماله ی عه بدورپه حمان به گی موکریه ناوییه تی تا راده یه کی زۆر میژووی ئهم هۆزه روه و بکاته وه و شاعیران و نووسه ران و هونه رمه ندانی به جه ماوه ری خه لک و نه دیان و میژوونووسان بناسینی. لیره دا بۆ ناسینی هونه رمه ندان و نه دیانی نه و هۆزه تا نه و جیه ی ناگامان لیه و زانیاریان پێداوین، وا چه ن که سیکیان ناو ده به یه ن.

- ۱- خوالیخوشبوو حاجی سلیم خان مه شهوور به حاجی سه رتیب، شاعیر و نووسه ر.
- ۲- خوالیخوشبوو حاجی عه بدورپه حمان به گی شاریکه ند مه شهوور به حاجی ئیلخانی، شاعیر.
- ۳- خوالیخوشبوو نامانه للا به گی ئالبلاغ مه شهوور به شهیدا، شاعیر.
- ۴- خوالیخوشبوو عه بدوللایه ن ناهید مه شهوور به ئیفیخار، نووسه ر، رۆمان نووس، نه ققاش، هونه رمه ند و موسیقار.

- ۵- خوالیخوشبوو فه یزوللایه ن ناهید، نه ققاش و موسیقار.
- ۶- خوالیخوشبوو حاجی برایم خان سه لاح، نووسه ر، زمانه وان، فره نه نگ نووس، ریازی زان و شیمی زان.
- ۷- خوالیخوشبوو دوکتۆر عه لی گه لایۆر نووسه ر، شاعیر و توێزه ر.
- ۸- خوالیخوشبوو ماموستا سه سن سه لاح سۆران، شاعیر، نووسه ر، زمانه وان، نه دیب و لیکۆله ر.

- ۹- خوالیخوشبوو دوکتور سولهیمان ئەنەوشیروانی، سەردەبیری پۇژنامەیی سەحەر و باستان، نووسەر و توێژەر و پۇژنامەنووس.
- ۱۰- خوالیخوشبوو محەممەدخان سەلیمی بابامیری مەشھوور بە سیھامولمولک، خۆشنووس.
- ۱۱- خوالیخوشبوو عەزیزخان کرماتج، نووسەر و زمانەوان.
- ۱۲- خوالیخوشبوو سەعیدخان ھوماپوئی، نووسەر.
- ۱۳- خوالیخوشبوو عەبدوللاخان (سالاری ئالبلاغ)، نەققاش.
- ۱۴- نیرەج ناھید، شاعیر، نووسەر، میژوونووس.
- ۱۵- موهەندیس فاروق کە یخوسەرەوی، نووسەر.
- ۱۶- عەبدوللا کە یخوسەرەوی، میژوونووس و لیکۆلەر.
- ۱۷- شامروخ فەیززاد، موزیسین، نووسەر، پەیکەرتراش - نەققاش.
- ۱۸- خوالیخوشبوو رەشیدخان کە یخوسەرەوی، میژوونووس.
- ۱۹- خوالیخوشبوو سەعیدخان ئەدەھەمی، نووسەر، تەحلیل گەر.
- ۲۰- خوالیخوشبوو عەلیخان بابامیری، شاعیر - قەشخۆش.
- ۲۱- خوالیخوشبوو عەلیخان سەلیمی بابامیری (پەشتو)، شاعیر.
- ۲۲- ناسرخان فەیزوللا بەگ، نەققاش.
- ۲۳- محەممەد رۆستەمزادە، نەققاش - پەیکەرتراش.
- ۲۴- خوالیخوشبوو ئیبراھیمخان ناھید، نووسەر و نەققاش.
- ۲۵- محەممەدخان ناھید، نووسەر، ئەدیب، نەققاش، ئاكتۆری سینەما مۆسیقار و ھونەرمەند و دەنگ خۆش.
- ۲۶- رەزا ئەدەھەمی، شاعیر.
- ۲۷- موزەفەر بابامیری (ھەژان)، شاعیر.
- ۲۸- رەشید فەیزی زاد، مۆسیقار و دەنگ خۆش.
- ۲۹- جەسەن دەرزى، مۆسیقار و دەنگ خۆش.
- ۳۰- خوالیخوشبوو عەبدوللا بەگ نیروومەند، شاعیر.
- ۳۱- مستەفاخان شیرزاد، نەققاش.
- ۳۲- نادر نیروومەند (بوران)، شاعیر.
- ۳۳- خوالیخوشبوو عەزیزخان کە یخوسەرەوی نووسەر، شاعیر و میژوونووس.

نووسين و ناماده كردنى: مستهفا تيلخانى زاده

كورتبه باسيك له باره ي زمان و زمانه وانپيه وه

به كيك له تهوهره كانى نهو وه زمانه يه زمانه وانپيه. يانى ليدوان له باره ي زانستى زمان و زمانه وانى و رينوس و ريزمان و نهو شتانه ي پتوهنديان به زمانه وه ههيه. ليره دا نيمه نهو باسه دهس پنده كهين و له ژماره كانى داهاتووشدا دريزه ي پنده دهين.

زمانه وانپيان زانستى زمان

زمان به كيك له بناغه گرینگه كانى ژيانى كومه لايه تى و هو ي پتومندى نپوان هروقه كانه له كومه لگادا. زمانه وانى يان زانستى زمان، يانى ليكولپنه وه ي زمان. زمانه وانى به دوو بهشى سه ره كى هاوكات (همزمانى) و له زه ماندا (در زمانى) كه به دوو بهشى زمانه وانى تاك (فردى) و ميژوويى (تاريخى) دابهش ده كرى. ليره دا ته نيا باس له زانستى زمانه وانى هاوكات ده كهين و كارمان به زمانه وانى ميژوويى و تاك نه داوه.

زانستى زمانه وانى هاوكات

زانستى زمانه وانى هاوكات وه ك هه موو لقيكى ديكه ي زانست زور بهربلاوه و كارى زور له سه ر كراوه. لهو باسه دا ده مانه وه ي له چه نه بهشى زانستى زمانى هاوكات به شينه وه ساده و هاسان بۆ نه وانى ده يانه وه ي لهو بهواره دا زانباريان بى، بدوين. و به كورتى باسى نه م بواره نه ي زمانه وانى هاوكات: فونتيك (اواشناسى) فونولوزى (واج شناسى) مؤرفولوزى (تك واژ شناسى واته صرف) سينتاكس (نحو) و سيماتيك (ارتباط معنائى) بدوين.

فونتيك (اواشناسى)

كاتيك به كيك قسه ده كا نهو زانباريه ي كه له ميشكيدا پاريزراوه ده خاته قالب و جوارچپوه ي ريزه ده نچيكه وه، كه به نه ندا مانى ناخاوتن (ناتيقه) دروستيان ده كات. ده نگه كان به هو ي شه پوله كان له هه وادا ده گويزرته وه. گوئ وهريان ده گرئ و حه واله ي ميشكيان ده كا. ميشك شيان ده كاته وه و ده يانپاريزئ. واته قسه به لانى كه م سى قوناغى هه يه.

قسه كه ر ————— شه پوله كان ————— گويزگر

فونتيك نهو لهق ي زانستى زمانه كه له دروست كردن و گواسته وه و وه رگرتنى ده نگه كانى زمان ده كولپته وه، وه ك ديارده (پديده) به كى گشتى. واتا ده نگه كانى زمان ده بى له سى گۆشه وه جاويان لييكرى و لپيان بكۆلرته وه:

۱- له رووى دروستكرنه وه Articulatory phonetic

نه وه ميکانيزميه تي نه نداماني ناخاوتن ده گريته وه (چونيه تي ويککه وتن و راډه ي ناواله بوون و داخراوی).

۲- له ږوی چونی تي گويسته وه ي ده نگه کان له هه وادا به هوی شو شه پزلانه ي به هيزی ږهوت و فشاری بای له سیه کانه وه هاتوو و جوولانه وه ي نه نداماني ناخاوتنه وه دروست ده بن. Acoustic phonetic

۳- له ږوی وه رگرتنی هم ده نگانه وه به گوی و شی کردنه وه و پاراستیان له ميشکدا. نه وه بیان ميکانيزميه ت و فيزيولوژی گوی و ميشک ده گريته وه.

زانستی زمان ته نيا هه ر بابه خ ده دا به لقی يه کم يانی له ږوی دروستکردنموه. يانی ميکانيزميه تي نه نداماني ناخاوتن. دوو لقه کې دیکه په يوه نديان زیاتر به فيزيک و کامپيو تيره وه هيه و نيمه ش له و باسه دا به کورتی له چه مکسی فونيتیک له روانگه ي دروستکردنه وه ده دوین و نه و جار له گه ل فونولوژی به راوه ردیان ده که ين و جياوازی نيوانيان ده رده خه ين.

فونيتیک نهو لقی زانستی زمانه که له که ره سه هه ره خواه کانی زمان ده کوليتنه وه و شيان ده کانه وه. که ره سه خواهنه کانی زمان (مواد خام) زمان نهو تا که ده نگانه ن که به هيزی ږهوتی هه وای له سیه کانه وه هاتوو له نه نجامی کومه له جوولانه وه يه ک که له په رده ي ديافر اگمه وه ده ست پنده کات و سورينچک و گهروو و به شه کانی زار و که پو به شداری ده که ن؛ دروست ده کړين.

نه نداماني ناخاوتن:

- ۱- ليوه کان
- ۲- ددانه کان
- ۳- ږوک
- ۴- ږهقه مه لاشوو
- ۵- نه رمه مه لاشوو
- ۶- زمانه چکوله
- ۷- پيشه وه ي زمان
- ۸- نيوه راستی زمان
- ۹- سه ری زمان
- ۱۰- دواوه ي زمان

فونیتیک پرونی ده کانهوه چون هر تاکه دهنگی زمان دروست ده کړئ.... له چ به شینکی زاردا دروست ده بی. هلوئستی نندامانی ناخاوتن له کانی دروستکردن چونه؟ تایه تی سیمال(روخساری) هر دهنگه چیه و چون له دهنگه کانی دیکه جوئ ده کرته وه؟ بؤ وینه فونیتیک بهو جوړه ی پرون ده کانهوه چون دهنگی (ک) دروست ده کړئ. نیوه راستی زمان بهرز دهیته وه و خؤی له نمرمه مه لاشوو. دمدلبه پبی پای له سیه کانهوه هاتوو ده گړئ و تئوژمینک (فشار) دروست ده بی. له چر زمان دپته وه خوارئ. دهنگی کاف دروست ده بی، نه گهر له کانی دروست بوونی نهو دهنگه ژیه کان له رینه وه دهنگه که دهیته (گ). یانی (ک) و (گ) له همان شوین له زاردا دروست ده کړین. نهوه ی نهو دوو دهنگه هاوشوینه لیک جودا ده کانهوه هلوئستی و ده خاله تی ژیه کانه. که له کانی دروست کردنی (ک) دا ناله رپته وه و له (گ) دا ده له رپته وه.

بؤ دروست کردنی دهنگی (س) بهشی پشه وه ی زمان نریک بهشی پشه وه ی مه لاشوو دهیته وه و که لبتیک پتکیدنی. پای له سیه کانهوه هاتوو بهو که لته دا تیده په رئ دهنگی (س) دروست ده بی. نه گهر له کانی دروست کردنی نهو دهنگه دا ژیه کان له رینه وه دهنگه که دهیته (ز). نه گهر دوواوه ی زمان بهره و نمرمه مه لاشوو بهرز کراوه دهنگه که دهیته (ص). (س) و (ز) و (ص) هاوشوین. نهوه ی لیکیان جودا ده کانهوه هلوئستی ژیه کان و زمانه. بؤ دروست کردنی دهنگی (پ) لئوی خواره وه و سهره وه دپته سهره ک (به په کوه ده نووسین) پبی پای له سیه کانهوه هاتوو ده گرن. تئوژمینک په پدا ده بی. لئوی خواره وه له پر نزم دهیته وه (دپته وه خوارئ) دهنگی (پ) ی لئ په پدا ده بی. نه گهر له کانی کوتتی نهو دهنگه ژیه کان له رینه وه دهیته (ب) نه گهر پای له سیه کانهوه هاتوو له که پوه ده رهیزا دهیته (م).

لهو شتانه ی وا باسماں کرد وا ده رده که وئ نهو دهنگانه ی له شویتیک له زاردا دروست ده کړین هاوشوینان پندلین و هممو به لیکدانی لئوی سهره وه و خواره وه دروست ده بی؛ پشان ده کوترئ (لئوی)، یان (شفه وی bilabial) له [ف و ف] که بؤ دروست بوونیان لئوی خواره وه خؤی له ددانه کانی سهره وه ددا پشان ده کوترئ (لئو ددانی labio-dental). له [ک، گ] دا که بؤ دروست بوونیان نیوه راستی زمان خؤی له مه لاشوو ددا پشان ده کوترئ (مه لاشوویی palatal) هه روا بهو جوړه.

نموده‌ی ده‌نگه هاوشو پته‌کان لیک جوئی ده‌کاته‌وه هه‌لو پسته manna of articulation نه‌و هه‌لو پسته‌نی ناومان هینان نه‌مانه بوون:

۱- هه‌لو پستی ژیه‌کانی ده‌نگ (تارهای صوتی) له‌کاتی دروست کردنی ده‌نگه‌کان. (له‌ریته‌وه- نه‌له‌ریته‌وه).

نه‌و ده‌نگانه‌ی که له‌کاتی دروست کردنیان ژیه‌کان ده‌له‌ریته‌وه به (ژیدار Voiced) نیو ده‌بردین وه‌ک [ب، ز، گ، ف، د] نه‌و ده‌نگانه‌ی که له‌کاتی دروست کردنیان ژیه‌کان ناله‌ریته‌وه وه‌ک [پ، س، ک، ف، ت] به‌بی‌ژی به Voiced ناو ده‌بردین.

۲- هه‌لو پستی [زار] به‌رامبه‌ر که‌پۆ- نه‌و ده‌نگانه. که له‌کاتی دروست کردنیان نه‌گه‌ربای له‌سیه‌کانه‌وه هاتوو له‌زاره‌وه ده‌رچی به‌زاری (Oral) ناو ده‌برین. وه‌ک: [ت، ف، ش، خ...]

نه‌گه‌ر بایه‌که له‌لوته‌وه ده‌رچی به‌که‌پۆی (nasal) ناو ده‌برین وه‌ک: (م، ن).

۳- هه‌لو پستی دواوه‌ی زمان [به‌رزی] به‌رامبه‌ر [نزمی]. نه‌و ده‌نگانه‌ی که له‌کاتی دروست کردنیان دواوه‌ی زمان به‌ره‌و نه‌رمه‌مه‌لاشو به‌رز ده‌پسته‌وه به‌قه‌لو (مه‌لاشو و پتر او palatizad) ناو ده‌برین وه‌ک: [ل، ط، ض].

واتا هه‌ر دانه ده‌نگه‌ی زمان به‌دوو لایه‌ن ده‌ستیشان ده‌کری.

۱- شویی دروست کردن palace of articulation

۲- هه‌لو پستی دروست کردن manner of articulation

نهم لایه‌نانه سیماکانی فونوتیکی phonetic features ده‌نگه‌کانن. واتا هه‌ر ده‌نگه‌ی چه‌ند سیمایه‌کی هه‌یه. وه‌ک سیماکانی (ب) که نه‌وانه‌ن:

۱- لیوی bilabial

۲- ژیدار Voiced

۳- زاری oral

سیماکانی (پ) نه‌وانه‌ن:

۱- لیوی bilabial

۲- بی‌ژی Voiced

۳- زاری oral

سیماکانی (م) نه‌وانه‌ن:

۱- لیوی bilabial

۲- ژیدار Voiced

جیاوازی نیوان نهو سن دهنګه هاوشو یتنه مان لهو جه دوه له دا پروون کردو ته وه:

لنوی		
که پویی	زاری	
م	ب	ژیدار
-	پ	بې ژئی

سیماکانی (ف) نه وانه ن:

۲- بې ژئی Voicles

۱- لنیوددانی labio- dental

سیماکانی [ف] نه وانه ن:

۲- ژیدار Voiced

۱- لنیوددانی labio- dental

لنیوددانی	
ف	ژیدار
ف	بې ژئی

دهنګه کانی زمانی کوردی به گویره ی نهو جه دوه له ده ستنېشان کراون.

ژللی	ګرورویی	زماناکوویی	نرمه مه لاشو وویی	پړوکه مه لاشو وویی	پړوکی	ددانی	لنیوددانی	لنوی	
			ک-گی			ت-د		پ-ب	ته قبو
		خ-غ		ش-ز	س-ز		ف-ف		خشه دار
					ج-چ				شه کاوه
						ن		م	که پویی
					ل-ل				لازماني
					ر-ر				هه زوک
				ی (۷)				و (w)	شینوه بزوين

دەنگه کانی زمان له پرویه کی تروه دهینه Consonants و بزوین Vowels له پروی دروست کردیان فونیتیک بهو جزیره جودایان ده کاتهوه.

ئه گهر له کانی دروست کردنی دهنگ دوو بهشی زار ویک کهوتن یا به ئەندازە بەک لێک نزیک بوونهوه خشه دروست بکات ئەوه (کپ)ه ئه گهر ویک نه کهوتن ئەوه (بزوین)ه. بو وته |ت| دهنگیکی کپه، چونکه له دروست کردیدا پێشهوی زمان وه ددانه کانی سهروه ده کهوئ. (گ) کپه چونکه نیه پراستی زمان وه نهرمه لاشوو ده کهوئ. به لام (ا) -ه -ۆ -وو -و -ی -ئ -کورتە بزوین [آ]) هه موو بزوین، چونکه له کانی دروست کردیندا ههچ بهشیکی زار وه ههچ بهشیکی دیکه ناکهوئ و نهو بابهی له سه کانهوه دئ بته گهره و بهرگر به زاردا تیده پهرئ.

دەنگه بزویه کانی به هوی چهند سیمایه ک لیک جوئ ده کرتهوه و ده سیشان ده کرین. سیماکانی بزویه کان نه واته ن:

۱- ههلوێستی زمان چۆنه؟ واتا چ بهشیکی بهرز ده بیهوه و چ بهشیکی نزم ده بیهوه. بۆ ئەوه زمان کراوه ته سئ بهش:

(الف) پێشهوی زمان

(ب) نیه پراستی زمان

(ج) دوایهی زمان

۲- ههلوێستی لێوه کان خرن (rounded) یا بهش بوونه تهوه.

۳- درژی و کورنی دهنگه که.

بۆ نمونه له دروست کردنی دهنگی [او] دوایهی زمان بهره و نهرمه لاشوو بهرز ده بیهوه. لێوه کان شیوهی (خر) ده گرنه خو. نه گهر دهنگه که درژ کرایهوه ده بیه [وو].

بۆ دروست کردنی دهنگی [ای] نیه پراستی زمان بهره و نهرمه لاشوو بهرز ده بیهوه لێوه کان لهباری ناساییدا ده مینهوه. نه گهر دهنگه که کورت کرایهوه ده بیه [کورتە بزوین - بزۆ که]. فونیتیک ههر لهو دهنگانه ناکو لته وه که له نووسیندا به پیت ده رده پرن، که ره سهی (دهنگی)ی دیکه هه ن که زۆر گرینگن له زماندا، به لام له نووسینی ناساییدا ههچ نیشانه به کیان بۆ نیه. وه که:

۱- هیز stress وه به کی زیاتره (به گویرهی به شه کانی دی) ده خرته سهر به کتیک له بهرگه کانی وشه. بۆ نمونه له وشه [نازاد] دا هیز که وتوته سهر بهرگه ی به کهم. له وشه [نوستن] دا هیز ده که وته سهر بهرگه ی به کهم نه گهر مه بهست نه وان نوستن بوو. نه گهر مه بهست (نوستن خوشه) بوو ده که وته سهر بهرگه ی دوو ههم.

- ۲- ناوازه intonation گۆرینی ناوازی رسته به بۆگه ياندنی مه به سنی جیاواز. هر رسته به ک ده یان مانا ده گه یینی به پنی ناوازه که ی. وه ک له رسته به دا:
نازاد دویتن دوو کیتی جاک ی بۆ هیتام.
رسته که بکه ره و وه لامي نه و پرسيارانه، [کن، که ی، چهنه، چي، چۆن] ده رده که وي بۆ هر يه که ناوازيکی جیاوازه له وانی دیکه. يان له رسته ی: چوو بۆ مالي رزگار که به گۆرینی ناوازی رسته که دوو حاله تی خه به ری و پرسياری لينده رده که وي.
رسته خه به ری که: چوو بۆ مللی رزگار.
رسته پرسياری که: چوو بۆ مالي رزگار؟
هر بۆيه خالده انان له نووسيندا زۆر گرینگه.
۳- تون ton ناوازی برگه يا وشه يه. له هيتديک زماندا به گۆرینی ناوازی برگه يا وشه مانای وشه که ده گۆردری وه کوو نه رمی و خاوی و گرزی و به رزی و نرمی له ناخاوتندا.
فۆنيتيک له و که ره سانه هه موو ده کۆليته وه وه ک که ره سه ی زمان به گشتی.

چوار کورته شیخری نەرسەلان چەلەیی

ئاوا بۆون

لە ولاتی تو

ئاواریهیی ئاواره دەبی

لە چاوی منیشدا

روخساری تو

«تەمەنزیی»

لە ناوختیکی تەمەندا

دوور لە خەون و خۆلەمیش

دامپۆشە بە قزە نەفسوئاوییه کانت و

لە جەنگە ی هاریمدا،

زیرم که بە سیوہ کانت.

«فایران»

لە مانگەشەویکی جوانا

یە کترمان ناسی

یە کترمان ماچ کرد

یە کترمان دزی

نەو رۆژە ی لیک هەلوەشاین

مانگ قزی بە سەر خۆرەوہ نەهینشت.

(-)

نەگەر بیت و لە سویدی تۆدا

نەو پاییزە

لە خۆی هەلدا

پەنجە کانم هەلئاوهرین

«پهروانه نازمه‌ند،

شهو درمگان

خه‌بال خوم لى ده‌دزیت‌وه

به شه‌قامى شاره‌که‌مدا

ویل و سه‌رگه‌ردان

له دوات ده‌خولیت‌وه

له ده‌رکه‌ی ته‌نیایت ده‌دا و

دوو دلى دوو دل

ده‌رگای لى بکه‌یه‌وه!

نه‌ورؤ شیعیکی هه‌تیوم

له شه‌قام دوزیه‌وه

که‌س نه‌یده‌دی

هاتم خومى لى کلاکه‌م

که چى دیتم خوى له

گلینه‌ی چاوه‌کانى مندا سه‌قامگیر ده‌کا

فهریده که ریمی نازهر «مستانه»

لینم گهرئ

لینم گهرئ با ههر به مندالی بمرم

دلّم، گول بوو گولم

چاوه کانت وای لیکرد...

ئیتاش، کهس ناتوانی بیلاوینتهوه

جگه له چاوه کانی تو

خوله مینشی بابرده یی نیگا بووم و

ئیتاش تهپ و مژی هه نده وانی باوه ره کانم

لینم گهرئ با ههر به مندالی بمرم

ئه و کاته ی که ههنگای چاوه کانم

خو شاروکی له گمل چاوه کانت ده کرد و

ههزاران زه رده خه نه مان به یه ک توو ده دۆران

نه مانده زانی هه نیسکی ماندوو چیه؟

یان گریان و فرمیسک له کوپرا دی

لینم گهرئ گولم

گه وره م مه که...

لینم گهرئ با ههر به مندالی بمرم

دلّم گولم

دابه زینی گریانی نه ده زانی

بو به زینی یه ک بزه، شین و شه پوری نه ده زانی.

فترم مه که گولم

لینم گهرئ با ههر به مندالی بمرم.

سه پیران خوشه

سه پیران خوشه به هاران
 کسزوه ده بن مندانان
 سمریان پیکه وه ناوه
 لای ناو دی سه وزه لسانی
 به کایه و گه مه کردن
 به داره عه رزی ده کولن
 بکو گنای گیل دایعین زن
 له چیمه ن و له قوره
 به ردان ده کهن به خانوو
 به سواری نه سپی دارین
 بازار لسی و پاپارنجسی
 کچان به باجی لوو لوو
 کسزوه ده بن بسز شایی
 گهرما زوریان بسز ده بنی
 دیته سهر ناوی چومهل
 لهوی حاجه ت ده شورن
 له به بنی زن و کچان
 مندانسی شلک و ساوا
 به کایه و پله زیقان
 ده رزیتسه نامیزی چوم
 له ته نکاوی به رکائی
 لای دارستانی چومهل
 مهل ده خه ن له بهر تاوان
 ناماده ن بچنه ناوی
 مه ته تا نیواره دادی
 نه مه پیشه ی نه واته
 ده نرون له نویی شه واه

له بن سینه ری داران
 له گسه ووه و ورده سالان
 به قوژین و به نه ناوه
 ته پزلک زیخه لسانی
 به خوشی و به سهر بردن
 تیکه له به خاک و خولن
 به کلل خشتی ده پین زن
 تیکه لای کچ و کوره
 به ته نندوور و به کرانسو
 هه موو ناماده ی یارین
 دلان له یه ک ناره نجی
 نیخه پر مت و مووروو
 رزیتسه، چلپی و سی پایی
 ناماده ن ده چنه شوین
 زن و کچان به کومهل
 جه ماعه تیکسی زورن
 هه لاتنی بس وچان
 له گوی چوم و ده راوا
 به قیزه و فیکه و جیقان
 ویرای ماسی له ناو گوم
 له ماسیان ده روانسی
 ریزیان به مستر به کومهل
 شله ده ده ن به تاوان
 ویرای قساز و مراهی
 خور گوم ده بی له ناو دی
 تیر ماندون شه واته
 هه یه ک له پر خه ی خه واه

چەن خالی یاریدەر لە خۆلەندەوهی دەقی شیعردا

نزیک کردەوهی دەق لە قوتابخانەیەکی فیکری، نەویتیکی ئەدەبی یا سەبک و شیوازیکی تایبەت، بۆوهی بچتە ناو خانەی ژانریکی ئەدەبی یا گەران لە ناو خودی دەقدا، بۆ پەیدا کردنی وشەگەلیکی کللی وەک مووتیشنی کە بتوانی پێوانە و پێوەریەکی بێ بۆ دەرکی دەق، هەلبەت ئەگەر خواوەن دەق لەسەر ئەو پروایە بێی کە دەقه کە باری مانایی هەیە.

- ① لە خۆشمان ئەو پر سياره بکەین کە دەق بۆ دەچیتە ناو ئەو خانەیهوه و بەلگە بۆ بدۆزێتهوه.
- ② ئەنگەر دەق، شیعەر بزانین عەرووزیم، نۆجیه، وەک کام رەوتی شیعریه یا لە نێوان هەر دوو شیواز دایە.

- ③ لە باری زمانیهوه چ تاکتیکیکی بە کار بردووه، تا چ رادهیهک ئالوگۆری لە نەحوی زماندا بەدیهێناوه، زمان ئەدەبیە یا ئاسایی.

- ④ شیعەر بە چ وشەیهک دەس پێدەکات؟ خالی هاوبەشی هەموو بەندەکان کامەیه؟ لەسەر چ وشەگەلی جەخت کراوه، هەر بەشێ شیعەر دەچیتە ژێر باری مانایی واحد و لەگەڵ مەنتیقی شاعیرانە دەبێخوێتەوه؟

- ⑤ لە شیعردا لە چ جوانکارییهک کەلک وەرگیراوه؟ شوپهاندن، خوازه، نماد یا... نمادەکان پێش زەمینی فەرھەنگیان هەیه تاکەکەسین و هەر بۆ خودی شاعیر مانادارن. هەلبەت شاعیر بۆ خۆلەندانی مانای بەرز دەتوانن یاساکان هەلۆهێنن و بەلام بۆ دروست کردنی یاسایەکی زمانی نوێ دەبێ لایەنی دی ئەو گریهسته یانی بەردەنگیشی لەبەر چاوی.

- ⑥ دەبێ بزانین کە شاعیر لە چ جۆره موسیقایەک کەلکی وەرگرتووه (موسیقای دەرەکی) (عەرووز) (موسیقای کەناری (سەروا، رەدیف) موسیقای دەرروونی (جیناسەکان، سەروای نێوان ميسراع، هاوختی نێوان پێتەکان)

- ⑦ زمانی ئەدەبی، خواوەن موسیقایە و زمانی ئاسایی موسیقای نییه.
- ⑧ دیاری کردنی ئەوهی کە لەحنی شیعری حیماسیه، غنایه یا... و تە لە زمان کام کەسەوهیه.
- ⑨ شیعەر: لە شیعردا ئیستراتیجیه نە تاکتیکی (وێک پەخشان).

- ⑩ دیاری کردنی کات و شوێن لە شیعردا و هەروەها ئێدوان لە وەسفی کاراکتێرهکان و نەوعی فەزای شیعری (شاعیر دەتوانن بە کەلک وەرگرتن لە ئیغیخت گەلیک فەزای شیعری دراماتیکی بکات).

- ⑪ لە جوانکارییهکاندا لە چ وێنەگەلیک کەلک وەرگیراوه و ئەو وێنە کامیان هەست بزۆنن.

۱۱) پروونه که جوانکارییه کان، شیر جوان ده کات به لام شاعیر ده بی چاو پنداختان و هلویتیکی فله فنی بو مرؤف و زیان و جیهان بیی و خوینهر ده بی نه وه له شیرمه کهیدا ههست بکات.

۱۲) له بیرمان نه چته وه شکلی کومه لگا له خولقاندنی نوعی نه دهیدا کاربگه ری ههیه.
۱۳) نامازهش به وه بکهین که له روانگهی شاعیرانی شیرنی نویزه شیر ناسینی نژیزه یه، له ریگای ههستی مرؤفه وه و شیرنی نوی شیریکی نه زمونییه که ده بی له هه موو لایمه کانه وه نوی بی و....

به نین

دایه روون ساکی چاوم
 خوت به لیتیت پیدوم
 فیرم که هر چسی چاکه
 نه وهی خساوین و پاکه
 خوشم بوی وه کوو خووم
 به بی ککه لکه ک و دروم
 له وانیهی نه ت گیه راه
 زوریشم له بیر ماه
 منیش کاتنی پسنی گیه یم
 له زور شتان تنی گیه یم
 شیرین یم له بهر دلان
 خونچه یم له سهر چلان
 خوشه ویت یم وه کوو تو
 له گشت لایه بی در
 رولسهی زیره ک و زاننا
 نهی ئازیزی به تاننا
 ناکسارت بی گری بی
 شیرین وه کوو تری بی
 زالم مبه به زاننا به
 مروفه نیکی داننا به
 هه نا ماوی بخوینه
 به زیری چاو هه لیت

پیشانگای شیلان

شیلان و رزگار بە سەرکەوتەوه قوتابخانەیان تەواو کرد، لە پشووێ هاوندا چوونە کلاسی ویتە کیشان و شێوە کاری. شیلان بە بینیی پۆلە کە بزە نیشتە سەر لیبوی! دیواره کان ویتە ی جوانیان لە ملدا بوو، دارستان، چیا، گۆل، کۆتر، کەرۆشک سمۆرە...

شیلان حەزی لە کیشانەوهی دیمەنی جوان و ڕەنگین بوو، مامۆستا هەولسی دەدا، فیری شێوە کاری بکا، دوای ماوه یەک رزگار و شیلان چەند ویتە ی جوانیان کیشاوه، کردیان بە بەروکی دیواره کەدا شەوانە باسی ئەو کارنامەیان دە کرد و! فیری بیوون. شیلان لە هەر دەر فەتیکدا ویتە یەکی دە کیشاوه و دە یکرد بە شانی دیواری ژوو رە کەدا، رزگار رۆزانی هەینی چە کەمی لە یی دە کرد و دە چوو لە کۆلان مەرو بە فرینە ی دروست دە کرد، رۆزیک دایکی گوتی: رزگار گیان وەرەوه ژوو ریی سەرمات دە یی، تۆش وە کوو شیلان ویتە بکیشەوه.

ئەوه شیلان ژوو رە کە ی کردۆتە پیشانگا!.. رزگار، لە ولامدا گوتی: دایە من حەزم لە پەیکە رسازیە لە رۆزیک ی خۆشدا هاو ریکانی شیلان هاتن بو سەردانی پیشانگا، مندا لە کان بە بینیی ویتە کان خۆش حال بوون چە کەمە کانی رزگار خەریک بوو پەر دە بوون لە ناو! مەرو بە فرینە تەوا بوو!

سەید یاسین قورەیشی
ئاوردانەوێک لە ژباناوەی مامۆستا نووری

«کۆچی نوور»

«لە پرسی هەر شاعیرێک هەزاران شیعەر لە دایک دەبێ»

هەموو دەوری ژبانی من شەویەک بوو

شەویەکێ پر لە مۆتە و دیمەنی دیو!

نەوێ دیتم بە هالۆزی خەویەک بسوو

تراوکیەک بوو خزی و نەتکایە سەر لێو!

مامۆستا محەممەدی نووری «عەتری گۆلۆلانی» یادگاری دەرووی سەرورەیی بێ گومان لە ئەنگۆست ژۆمیری شاعیران و ئەدیباتیکە کە وەک ئەستێرەیهکی تیشکاویژ لە ئاسمانی شیعەر و ئەدەبی کوردیدا درەوشاون و ڕینگە و ڕیپازی چینی داها توویان ڕووناک کردۆتەووە. مامۆستا هەر چەند قوتایی قوتابخانە و مەکتەبی ئەو سەردەمەیه، بەلام چ لە بابەت سەبک و شنواری شیعری و چ لەبارەی چلۆناوەتی ژبانی پر لە ژانێوە خواوەنی دەنگینکی جیاواز و سەرەخۆ بوو. مامۆستا باش خۆندنی قورئانی پیرۆز، کتێبهکانی سەرەتایی ئەو کات وەک: «سەمایل نامە» و «ناگەهان» و «گۆلزار» و لە دوایدا «گۆلستان» و «بوستان» و «دواتریش» «تەسریفی زەنجانی» لە نەحو، لای باپی خۆندوو و لە سالەکانی ١٣١٢ و ١٣١٣ «مێژووی موعجەم» و «دورری نادری» و «هتدیک» لە کتێبه سەرەتایی بەکانی «سەرف و نەحو» هەر لای باپی خۆندوو.

باپی مامۆستا کە هەستی نەتەوخوازی و نیشتمانپەرورەری بوو و لە گەل دەستەپەک لە نووسەرەکان و ڕووناکبیرانی کوردی ئەودێو لە پێوەندیدا بوو، لە وەرزی پاییزی سالی ١٣١٤ لە تەمەنی ٦٣ سالیدا کۆچی کردوو و ئەو و پێنج مندالی دیکە لە دواي خۆی بەجێهێشتوو. مامۆستا بە پێشگیری خەدرای غەزیری ناغای گۆلۆلان بەجینی باپی دەیتە میرزای ئەو و مامۆستای مندالەکانی. خەدر ناغا لە سالی ١٣٢١ نەخۆش دەکەوێ و دەچێ بۆ مەهاباد بۆ لای دوکتور و ئەویش لە گەل خۆی دەبات. لە مەهاباد لە گەل ناغای کە یانی ناشنا دەبێ و بە هۆی ناغای کە یانی لە باغی سیسە لە گەل دەستەپەک لە ڕووناکبیرانی نیشتمانپەرورە چاوپێکەوتنی دەبێ و ئەو کاتەو لە گەل وان پەیمان دەبەستن و ئەو دەیتە هۆی ئەوێ مامۆستا دەست بە کاروباری سیاسی بکا. پاشان مامۆستا لە بەهاری سالی ١٣٢٢ مالی بار دەکا بۆ گۆلی مەرزینگ لە لای براپاغا قارەمانی بە میرزایەتی و مامۆستایی مندالەکانی دادەمەزريت.

پاش کوچ و کوچباریکی دی له گوندی «گولې» بڼه «شینخالی» ماموستا له گڼل کاک خالیدی
حیاسی «هندی» نیستا و «شیناوای» نوکات په کتریان ناسی و گروگالی شیر و هونه راوه پان
دهس پیکرد.

له سالی ۱۳۲۴ ماموستا له گڼل پینځه وای مه زن دیدار ده کات و هه روا هه لی دیدار له گڼل
«حاجی بابا شیخ» و «حهمه حوسین خانی سه یقی قازی» ش هه لده که وې و له سه رده می کوماری
مه هابادا به شداری له و بزووته ویده ده کا و له گڼل ماموستایان هه زار و هینم به هونینه ووی
شیر ههستی نیشتمانپه روه ری خه لک ده ورووژین. پاش تیکچوونی کومار ماموستا نوروی
زور په روښ ده بی و ههستی خهم و په زاره ی خوی له شیری به ناویانگی «له سه ر بستوی زیان
وه ک داری چاکی به ته نیا ماموه بی بار و بی به ده رده بری. ماموستا پاشانیش له هیندیک
بزووته ووی سیاسی و کاروباری کومه لایه تی به شداری ده کا. سالانی پاشماوه ی زیانی ماموستا
به له ش به باری له خه لووت و گڼه گیری و رابواردن له گڼل کتیه کانیدا که خوشه ویسترین
سه رمایه ی زیانی بوون تیده په بری.

نوروی هاوچاخ و هاوته مهنی «هینم» و «هه زاره» و «هندی» و «ناوات» بوو. نه و په کیکه له
دواین ریتوارانی شتوه و رپازی شیری موکریان، له ۶۰ ساله ی دوایه ده.
ماموستا به شیک له شیر کانی له وه لای شاعیرانی هاوچهرخ و هاویری خویدا نووسیوه ته وه
و شیری نیشتمانپه روه ری و عیش و دلنداری و جوانی ناسک خه یالشی زوره.
ماموستا شیر کانی له وپه ری کورت بیژی و جوانکاری و ناسک خه یالی دایه. ماموستا له گڼل
گوفاری سروه هاوکاری بووه و به شیک له زیاننامه و شیر کانی به تیکوشانی کاک سه لاهی
ناشتی له لایه ن بنکه ی زین له سوله یمانی چاپ کراون. ماموستا له ریکه وتی ۱۳۸۷/۱۱/۲ له
شاری بۆکان کوچی دواپی کرد و تهرمه که ی له حالیکا جه ماوه ریکی زوری خه لکی شاری
بۆکان و ناوچه و شاره کانی ده وروپه ر له گڼل بوو له گڼوستانی دیی گردی قهران ناشترا. خوا
به به هه شتی خوی شاد کا و ریکه ی دریزه ی هه بی.

غەزەل

قوبەیی سەر دوندى بەرزى ھەستى ئىنسانە غەزەل،
 کووچە باغى سەوزى بىرى شارى مەستانە غەزەل،
 بۇ بەيانى مافى ھۆز و دەرىزىنى دەردە کورد،
 مەلھەمى ناسورى زامى دەردى کوردانە غەزەل،
 كانى گەنجى مرخى شەنگە، پەر لە پەندە و فەلسەفە،
 کەشتى ئەفکاری مەندى گۆلى عىرفانە غەزەل،
 کاتى مانی و ڕەنجە ڕۆبى و لائەوازی ھۆش و لەش،
 جەوھەرى ئىکسىرى رۆحە، داو و دەرمانە غەزەل،
 دواى ڕەوینى ھەورى توند و ھەلمى بارشتى خەيال،
 کۆلکەزىرنەى ھەتاوى پاشە بارانە غەزەل
 بالەخانەى شانشینى مېرى شازى و بىژە،
 سەرگۆلى بەست و مەقام و شامى دېوانە غەزەل.
 بەردەنووسى سنگى خەلکە، ڕەنگى فەوتانى نىيە،
 کۆنەشى مزر و فەرىکە، ڕەمزی ھەرمانە غەزەل.
 بۇ پاسەى ھەستى تاسە و سۆزى دەممازى ئەوین،
 خەلوەت و زەنویر و کەسکە، چەشتى جىزوانە غەزەل.
 سەمفۆنى و بىژە و خەيالە، نۆتى مېلسۆدى بەیان،
 سازى دەممازى ئەوینە، باغى مەستانە غەزەل.
 ڕېئوتى رېسى مۆفە بۇ تروپەى بەرزى ژېن،
 دوژمنى پەستى و دەھویە، دژ بە وىستانە غەزەل.
 بەرھەمى بۇ چوونى وردى، ھەزەرەتى نالى و ئەدەب،
 ئالروپالووى شارەزوور و شارى بۆکانە غەزەل.
 بۇ وەلامى زولم و زۆر و کیشەجارى ناحەزان،
 ئەسلەھەى یندەنگى دەستى مامە سۆرانە غەزەل

چوار چرکه چیرۆک: نووسینی ئازاد عەزیزی

۱- من لە لایام، بە وتەی زۆر کەس جوانترین کچی ئاوايیم. دەی ئەگەر ئاوايە بۆ تەنانت نەتوانم ماتیکیک بە لیومدا یینم، پترئ چیمەنی هاوالم لەگەڵ دایکی چوون بۆ شار و منیش ئەوێ پارەم هەبوو یینم دا تا لە شار ماتیکیکم بۆ بکری. بەلام نیستە ناویرم لە لیومی دەم (لە ناكاو باوکی دیتە ژووری). ماتیکە کە فری دەداتە قولینجکیکی ژوورە کە ئەو چاوە زەقانی باوکی ئاگای نەکرد.

- دا بچۆ ئەو...م بۆ یینە. لە ییلا دەخوشتە دەری دەچی شەمچە کە یینن.
- داواي شەمچەي نەکرد. جەگەرە، نانا جەگەرە نەبوو، چە خماخ خانلە تەسیحە کە، نانا ئەویش نەبوو، پشتوتنە کە... نانا...

نەری توخوا خوینەری ئازیز... ئاخری چی بەرم بۆ سەر قەبرە کە ی.
۲- حالی بووی؟!... نەری دەمیک دەبی بە دەستوری یاسا لە شاری ئیمە هەموو دەبی حالی بن! هەر جار بە گرژی پرسایان لیکردی: حالی بووی؟!...
دەستبەجی دەبی بلنی نەری: ئەگەر بلنی نا، تووشی هەزار بەلا و سەرئیشە دەبی کە واتە تیرباران و ئێدەامیش.

حالی بوووی؟! نەری... نەری... نەری
هەتیو! زمان نەتزازینی بلنی لەم چیرۆکە هیچ حالی...

۳- خۆشەویستی
دوگمەشکاو، هەلووچە، حەب، تیخ و تەنانت جاریکیش دەری قزم تیندا دیتەو. بەلام تا نیستە بەمجورەم ریک و خاوەن فۆرم نەدیوو: ناخۆ، خاوەنە کە ی چ شتیرە کور و بالا بەرزی ییت.

بۆنیکێ قوولی لی هەلدەمژیت و بربار بە خۆی دەدات خاوەنە کە ی بدۆزیتەو.
بە بزە یە کەو «خانم دوکتۆر» گۆوێ کە دەخاتە ژێر دەزگا بۆ ئەزموونی نەخۆشی.

۴- دەست

زۆرجار ژبانی ئیمە ئەوا پێوەندی دەستە کانتانەوێ؛ بە قەڵەمە کانتان، بە مستە کانتان هەر بۆیەش من لەجیاتێ گەردەنەند و ماتیک دەستیکێ خۆم دا بە تو بە یادگاری.

مریم به تیمی (سۆز)

ژیر بال

له ژیر بالی چاوه کانیه وه

خۆله مینشی خۆله سارده کانم نه باری و

به چه پکه گولی حه زه وه

به ره و پیری بوو کی هه زار زاوایی

نه بر دم

به فری شادیم لی باران

باران گریا بو ژانی گول

سووره مۆمی هه زار خۆزیا،

رینگای نه سته می نه بری

ده نگ تا ره نگ

قیزه ی شیریکی سه بر او

ژوانیکی شان قورباوی تریفه ی چهند گه لایه کی هه لوه ری و

خه میکی ناشنا.

وه ک تاسه باری ئاوینه و مانگ و دیوار دوو هه سنی جیاواز

په نه جی پر زامی سووره سواریکی مانگ

له سنگی مه مه پری قه رنا شه پۆلی دا

کف له دیوار

هه ور یک به خور په ی ئامیزی خا که وه

دابه شم کن

جوگی فرمیسک تا ته خته جاری دهم وشکی نه دووی نه سنی

سووره مۆمیک تا قیزه ی شیریکی بیده نگ

سووره سواریکی کر که لانی بئ گه لا

به سه ره بۆشی سووره وه ماچ و برین

باریکه رپی ژوانم بئ له ته مه

ده ویا خامۆش

ماسی سه ره خۆش

چيا به پرچه سپيه به فرينه كه یدا
 گولی هه ساره له دهرزيله گگرشه و
 نه شكهوت له نه وتراوه كانیا
 چلاوچل فریوی دهنگم نه دهن
 له لاسوور فانوسيكهوه هه والی لوونكه
 ته راوه تی هه ناسه ی سروه یه کی قز ته ر
 گونا په نه ره ی خه بالای شه و
 ناخ و مانگ و كچ
 ههنگاو و بئ گریکی كوتریکی عهشق به جئ ماو
 كورئ مانگ، سووره سواری كړ كه لانی به بهرچاوما تا
 نه و دوور دوورانه
 ماچینکی كاغهزی و زامینکی سهر براو
 كوتر كوتر به نینو چاوی ناسمانا لكا
 ژنیک به كزلانی شیرا نه رویی و
 به گورانی، نه م سینه
 ماچ و برین شهرمن تریك سپی هه لگه راوه
 سووره سواریکی هیلای زیوینی به بیان بلیسه یه کی هه لپه و
 جریوه مهل له غاو نه كه ن
 تاشه ی شابالینکی سوور
 لرفه ی ناوریکی بالا بهرز
 په نه ره یه ك روو به شه و
 ناهه نگیکی كویله تی له زه نگو له ی كام لانكه وه هه لنه بئ
 باخچه زهردی تپله در كاوییه كانه و
 نه مشه و شانم له سهر شه پزلی دهریا داداوه
 په ننگه شه پوله كان دهسته مو كه ن
 نه و وشانه ی بالی بیریان كردم
 به بلی
 نه و زامانه ی له شاهه پری ناویته وه

تیشکئی له شاپه‌ری ئاوینه‌وه

باوه‌ش باوه‌ش

له‌سه‌ر فهرشی دیوه‌خانیک شه‌پۆل نه‌ده‌ن

شانه‌ له‌سه‌ر شه‌پۆلی ده‌ریا داداره

له‌ لاسیقه‌کونی ئازادییه‌وه

له‌ بۆقی هه‌ناسه‌ی پیره‌ شه‌خته‌ی ئامال

هه واليكي نه ده بي

ئىوارەى رۆزى يىنچىشمە رىكەوتى ۱۳۸۷/۱۲/۱ بەرامبەر ۱۹ ژانويەى ۲۰۰۸ کاک ماجىد
 پرووحانى كەسايەتى ئەدەبىي و فەرەهنگنوس و زمانەوانى بە ناويانگ سەردانى كۆرى
 فێركارى و فەرەهنگى ئەدەب(ى) بۆكاتبان كرد. ئامانج لەم سەردانە داواى يارمەتى كردن و
 هاوکارى ئەندامانى ئەم كۆرە بۆ نووسىنى فەرەهنگىكى كوردى فارسى ۱۲ بەرگى، بوو. هەر
 بەو بۆتەوه لێداوانىكى زۆر لەو بارەوه ئەنجام درا و بەلێنى يارمەتى و هاوکارى لە لایەن
 ئەندامانى كۆر بە بەريزيان درا. ئەندامانى بەشدار لەم كۆرەدا بىرىتى بوون لە: كاک مستەفا
 نيلخانى زاده بەرپرسي كۆرى فێركارى و فەرەهنگى ئەدەب، كاک سەيدياسىنى قورەيشى
 كارگيرى كۆر، كارىكا توريست سەيدحەمەدەمىن قورەيشى، كاک حەمەدەمىنى شاسەنەم،
 كاک خالەند ئەحمەدى، كاک كاوه عەزىزەزاد، كاک محەمەد نوورمحەمەدى كە
 هەمويان ماموستاى سەنەوى(دەبىر) و نووسەرن، هەروەها كاک شۆرشى خالىدى، كاک
 ئەمىن گەردىگلاى، كاک سەلاح نىسارى، كاک ئىرەج ناھىد، كاک ناسر عەلىيار، كاک
 سەلىم ئارووم، كاک مەتووجيەر جىھانى، كاک رزگار نوورى لە نووسەران و ھونەرمندانى
 شارى بۆكان. لە كۆتايىدا بىر يار درا لە داھاتووشدا ئەم كۆپوونەوانە ئەنجام بەدرى و پێوەندى
 بەردەوام تا كۆتايى ئەم پڕۆژەى ھەبى.

ئاۋات ۋە خاسەكە

جاۋى شاعىر كە شىتەنە ۋە جۈۋان دەروانى
لە ئاسمانەۋە تا زەۋى دەيىنى،
لە زەۋىيەۋە تا ئاسمان.
لەۋىدا خەيال پەرچەستە دەيى،
ھەموو ئەۋ شىتەلى كە نادىار ۋە بى شىۋەن
پىنوۋسى شاعىر كە رۇحىيان پىندەبەخشى
بۇ خەيالىك كە نىيە
مال ۋە ئاۋىشەنى دەداتى.

(شەكىپىز)

بى گۇمان ھەر خۇيىدەۋەيەك پەرسىياريك بۇ خۇيىدەۋەست دەك. بۇچى شاعىر شىعەر
دەنۋوسى؟ بۇ زامانى شىعەر لە زامانى قەسە كەردنى رۇۋانە جىۋاۋە؟ شىعەر چىيە كە ۋا زامانەكەي
رەۋان ۋە سوۋك ۋە لەگەل دل ئاشنايە؟ ھۇي چىيە عاشقان ۋە دل بە خەمانى رۇزگار ۋە
دەكەنە شىعەر؟ شاعىرى بلىمەت بەر لەۋەي سەر ۋە پىرۋزە؟ گەنگ نىيە سەر بە چ مىللەت ۋە
ۋلاتىكە، گەنگ ئەۋەيە كە رولەيەكى راستەقىنەي سەر ئەۋ زەمىنەيە. ھەر لەم رۋانگەۋە
دەكەي بلىن شاعىر خەلكى ھەموو ۋلاتىكە. لە ھەر شۇيىن عاشقانى شىعەرەكەي زۇر بن،
كۈرۈ ئەۋ ۋلاتەيە. شاعىران لە خەلكى ئاسايى قولتر ھەست بە دەروۋىيەي خۇيان دەكەن.
ھەر بۇيەش خۇيان مانلۇۋ دەكەن، ھەۋل دەدەن بە شىۋەيەكى راستەقىنە ھەست ۋە نەستى
خۇيان دەريىر. بۇيە دەلەين يەكەم دەنگ دەنگى شاعىرە لەگەل خۇيىدەۋەست دەدۇي.

مۇۋسسا راۋچى دەيىزى: شىعەر بۇ شاعىر ۋە كۈۋ فى ۋايە تا نەيگىر لە چىنگ نىش ۋە نازارى
دەروۋن رۇگار ئايى ۋە كۈرۋەي ھەستى دلى ئارام ناگىر.
ھەستى دل ۋە دەنگى مەل ۋە سۈزى نىشتمان ۋە بىزەي بە ھار لە شىعەرى "ئاۋات" دا بە چەشنى
تىكەلۋە كە نوۋسەر ۋە خۇيىدەۋەست بە تۋانەنەن ئاتۋان لەسەر دەرياي بىرى لەنگەر بگىر ۋە
چاۋ لە شەۋلى پەر ھەستى بە سۈزى بكا.

به تهنیا گیانه کهم سۆزی دلهم پهروانه ده یزانن
 خه می دل بولبولیکی بئی گول و بئی لانه ده یزانن
 نیمای ناوی گه ووره و شاری ویرانه که تیغ کری
 له مه عنای شیعه کانه هر دلی ویرانه ده یزانن (ل ۸۴)

پهروانه و لانه و ویرانه که هر سینکیان هه لگری چه ن رازی نهینن، ده بیت به وردی رافه
 بکریته. پهروانه نیشانهی مرۆی نهوینداری پاکیه بۆ دلی ناتوانن درۆ له گه گراوه که ی بکا. تا
 نهو جیگایه ی گیانی خوی بهخت ده کا. لانه خاک و مال و ژبانی مرۆف پیکه وه تیکه لاو
 ده کا. مرۆف گیانی شیرینی بۆ ژبان ده بهخشن، ژبانی له سهر خاک ده بهخشن. ویرانه دلی
 شاعیره به چی ناوه دان ده بیته وه؟ به ههستی پاکی مرۆفی ده ورویه که چرای زانست له
 تاریکه شه ودا روشن کن. شیعی باش ناتوانی به تهنیا جاریک خویندنه وه تیی بگهی، رافه ی
 بکی، هه لسه نگینی و مه زنده ی بۆ دیاری که ی. هر وه کوو چون که سه مفونی به تهنی
 ناکری به تهنیا جاریک تیی بگهی.

ئاوات به جوانی و وردینی، ناگاداری ژبانی خه لک بووه، نهو سه رده می ناوانی تیا ژباوه
 زمانی کوردی ته وای یاساغ کرابوو، نووسینی کوردی کاریکی زۆر سهخت و نه سهتم بوو،
 هاوالانی ئاوات، ماموستا ههمن و هه ژار له تاراوگه دا ده ژبان. ئاوات به تهنیا له گوندیکی
 دووره ده ست ژبانی به سه ر ده برد، بۆ نه وه ی سه ر بۆ کار به ده ستانی برژی می شا نه وی نه کا و به
 سه ر به رزی بژی. به لام په پوله ی روحی هه می شه به دلی خه لکی هه ژار ده سووتا.

ئاوات له شیعه کانیدا وشه ی شاری زۆر به کار هه تاوه. شار له شیعه کانی ناواندا نیشانه ی
 پیشکهن و تن، ئالو گۆری ژبانی تازه ی مرۆفی سه رده م بوو. نهو جیهانه ی که ده بی شاعیر تیا بیدا
 بژی، مه رج نییه که شیعر نامیر یی. نهو جیهانه هر جیهاتیک یی و به ئاسانی نایه ته بهر دهستی
 شاعیر. به لکوو هه می شه سه رکه و خوی نادا به ده سه ته وه. تهنیا له ریی ئاوا کردن و سه ر له نوئ
 دار شه ته وه و پشکینه، نهو جیهانه که خۆی نادا به ده سه ته وه مالی ده یی و ده کری وای لئ بئ
 ییگۆری به بابه تیکی روحی شیعر. که واته جینی به سۆی بوو. داخی گراتر له وه وشه ی له و
 سه رده مه دا زمانی کوردی یاساغ و نووسینی کوردی له ژه هری مار تالتر بوو. پروونا کبیران و
 نوو سه رانی خاوه ن هه ست یان له به ندیخانه دا ده سه به سه ر ده کران یان له تاراوگه ده ژبان. ئاوات
 ناتوانی نهو رووداوه گرینگه ناشکرا نه کا، بۆیه ده یینن به شیوه یه کی جوان نهو رووداوه به
 هراوه که وه، ده شو به نین و ده لئ:

خاسه که وئ لـــو کـــه ژه هه لښـــتـــووه
 خالسي رهش و ســـووري بـــه جـــووت پـــشتـــووه
 راوچـــي هـــم مو لـــو کـــه وه دهر کـــه و تـــووه
 بـــز چـــي؟ دزه؟ جهرده يـــه؟ چـــي کـــردووه
 مال و مـــه و زيوهري کيـــي بـــردووه
 کيـــه کـــسي نه و له ژيان کـــردووه
 باغيـــي قه تلـــي چيـــه يـــستـــووي نه
 زيويني بـــه سهر به ســـتيه ويـــستـــووي نه
 چاکـــه کـــه داودوزه شوکور خاسه که و
 ديو يـــه، وريايـــه بـــه روژ و بـــه شو

به لښ هېچ که سينک نيه بتوانئ شاعيرانه ره سمی جيهانتيکت بؤ بگري گهر خوی تا راده يه ک
 به لاني که موه هه ندئ جار تاياندا نه ژيايي، ناشتواني وه سفي حاله تپک بکا گهر خوی نه بوو
 بڼ.

ئاوات نه گهر به نديخانه و نه شکه نجهي نه ديتايه باوه رم وابه شيعري خاسه که و له دايک
 نه ده بوو.

ئاوات زور هيواي به روشنيراني لاو هه يه، هه ميشه لاواني هان داوه بؤ خوښدن. جوان
 تينگه يوه هه تواني زامی نيمه به خوښدن ساريز ده يته وه. ويستووي نه دل و روحي به تيشکي
 زانين پاراو بکا. نه مامي هه ستان چرو بکا، خه زاني نه زاني رابردوو له بير که ن و ريگاي راستي
 مرؤف دوستي بگرن و چاوه روايي له گه نجان هه يه بؤ دواوژ چرا بڼ بؤ تاريخي و نه زاني.
 زور وردينانه و ژيرانه به ناگا له ژير پرده ي شيعردا ده يدركيڼي و ده لڼ:

بـــا يـــتـــه بهر هـــم کور پـــه ي نه تـــه وه
 هـــي وای دواوژي نه تـــه وه بـــه وه
 بـــو نـــشـــتمان و بـــز گـــه له ده کوشـــي
 لـــه رپـــي وان هه رچه نـــد زووخـــاو ده نو شـــي
 نه و ســـا نـــاوا تي نه اوا ت، ديتـــه جـــي
 شين ده بـــي خه لـــفي هـــي وای جـــي يـــه جـــي (۱۸۱)

ئەسەردەمەي قاقەر و ويشكەسالى تووشى شىعر بوو، ھەندىي كەس بە نىيوى مۇدىلىي رۇژەو ھەستى نادارىيان بە سەر پادارەو ھەشتىبوو. يەككىك لە خووە كانى ئەو كەسانە كە ناتوانن ھەستى خۇيان دەريپن ئەو بە خۇيان لە ژىر وشە و رستەيەكى زۇر درىژ دەشارنەو كە دواجار دەكەونە دواي مۇدەي بازام گەرمى رۇژ. ئاوات ئەو بە نەخۇشى ئەدەب زانىيە، بەلام پەيامى راستەقىنەي شاعىر پەيامىكى ئاسايى نىيە، شاعىرىش ۋەك زانايەك وايە. ھەر زانايەك كە دەروائىتە برووسك و چا و ئەستىرەكان، قەت خۇي بە گەورە نازانى. شاعىرىش ھەروا بۇ ھەر كەردەو ھەكارىك ھىچ شىتىكى لەبەر چاۋ نىيە، نزم و بەرز و گەورە و بچووك. ئەنبا مانا و بەھاكان روانگەيان بۇ شەكان پىدە گۇرئ.

ئاوات چۆنەتى كارەكانى و سووتانى و خەونەكانى لەو شىعەدا بۇ خوينەر دەردەخا و ۋەك ۋەرزىرىكى لىزان و بەنەزمون جۇمالى جۇگەي شىعەرى كەردوۋە و وشەي خۇمالى بەكار ھىناۋە و لە وشەي نامۇ و يىنگانە خۇي پاراسترو. بەلام ئەو كارەي زۇر بە تاۋەركىكى جوان نەنجام داۋە و زۇر شتى نەننى لە قاللى شىعەدا نووسىرە و ئەسپى خەيالى لە گۇرەپانى شىعەدا تاۋ داۋە. ئەو بۇ ئاسۇيەكى دوور دەپروانى و زۇر بۇ بەھارى شادى گەش بىن بوو.

دەلەن جەزنى سەرى —————

پەروژ بىنى لى كىز و كىال

كەس نەمىنى پەرىر و لاو

چەمى، چەننىر، ژن و پەمىاو

دەست بگەرن رۇژى ھاتە

ۋەدى ھات ئاتە ۋاۋاتە (۱۴۸)

كۆترى سېي خەونەكانى بال دەگرن بۇ ئاسمانى سامالى ئەوين دەفرن. ئاوات نامانجى خۇشى و بەكبونە. دلى بەكولى لە بۇتەي ئەویندا قال بوو، بەجەشنى شىعەرى سەروشت و بەرگرىي تىكەل كەردوۋە. ئەگەر كەسنىك لە ولانىكى دىكەدا ژايى و كوردستانى ھەر نەدىي، ئەگەر چاۋ لە دېوانى ئاوات بىكا، بۇي پروون دەيتەو سەروشتى كوردستان چۆنە، بارى سىياسى سەردەمى رۇمى شا چۆن زولم لە كورد كراۋە، بۆن و بەرامەي شىعەرى ئاوات لە سەروشتى بەھاردا نىشانەي رزگار بوونە. لە ۋەسفى بەھاردا مامۇستا ھەزار دەفرمى: بەپىرواى من ھىچ بۆيىكى كورد ۋەكى كاك كامىل ناتوانن بەھارى كوردەۋارى وىنە بگىرئ.

«ئاوات» ئامانچى ئەو بوو، رۇژىك يىت مەركىزى ۋەك بەھار بەرگى تازە لە بەركا جىھان
پراڭىتتە، كەس خەق كەس لە ژېر پىنەننى، ھەموو ۋەك يەك بېزىن، بە شادى ئاسمان بىن
بە داپك و زەوى بە سىنەر و خۇرىش بە چرا يىت بۇ تارىكى ژىن.

بەھار ھىتەرى مەزۇدە خەباتە
لابەرى مەينەت، ھىتەرى ھاتە
ئاورىي نەھەز ۋورۇز پەرشىنگى ژىنە
بۇگەل و بۇھوز گەرى بە تىنە (۱۷۹)

ئەو بەھارە ئاوات دەپھەوى و جەزنى بۇ دەگىرى و ئاگرى نەھەزى بە نىشانە رۈوناكى
دۇ تارىكى دەزانى. خۇزگە ئىھەش بەھارى كوردستان بە چاوى شاعىر دەپىنى بە زمانى
شاعىر ئاھەنگى نەھەز تان دەچرى بۇ بەھار.

شاعىرى شاعىر نىشانە راستىيە. دەپكانە سەرمەشى رېگى بۇ ژىنى جىھانى خۇى و سەر لە
نۆى دايدە پېژى. بەلام ئەو دەپتە نووسىنى ئەدەبى و جىھانى ئەدەب، ھەمىشە شىكى ترە و
واقىيىكى نرى لى دەكەوتە. واقىيىكى ترىن جىھانى شاعر ئەو بە كە شاعىر ناتوانىت لە سەروشتى
خۇى و دەھەزى دورۇ بەكەوتە، لەگەلىا دەژى ئەو شتانە كە زۇر بە تام و جىژن يا
زۇر بە بەھار و نرەن، گەلى زەھەتە پىنەسە بىكرىن، جىھانى شاعىرى ئاوات ھەمىشە بەھارىكى
سەھەز و رازاۋە بە لە ناخى دلەۋە تىدا زىاۋە.

۱- ئەۋىن لە شاعىرى ئاۋاتدا زىلەمۇ دانەركاۋى سىكىلى نەھەزە.

۲- نىشتان لە شاعىرى ئاۋاتدا خۇىنى مەۋقە نىشانە سەھەز بۇ ژىان.

۳- مەل لە شاعىرى ئاۋاتدا سەھەزى مەۋقە نىشانە بۇ رۇخى شەيدا

۴- دل لە شاعىرى ئاۋاتدا سەھەزى بەھارى كوردستان، كەنى كويستانە بىن ماندوۋ بوون
رېۋارى رېگى دەرياي يە كېۋىنى مەۋقە دەپرى.

دىۋانى ئاۋات لە چۈرە سەھەز دەگىرى و دەستى يەك دەگىر بەھەز دەرياي
شاعىرى خۇشەۋىستى و مەۋقە ئەۋىندار.

سەھەزەكان:

۱- ئەھمەد شاملو، (از زخم قلب آمان جان)، ع پاشايى

۲- لە ستايىنى ئەدەبى، شىرزادە سەن، چاپى ئاراس - ھەلىر

۳- دىۋانى ئاۋات، كۆكردەھەزى نەجمەددىن ئەنىسى، چاپى يەكەم.

نافرمانی که نه خونتدمواری به هر مه ند

خوشکه نامینه‌ی چاک به کیک له و خوشکه زه‌حمه‌ت‌کیشانه‌یه به هوی نه‌داری و نه‌بوونی و هه‌لومه‌رجی ناله‌بار نه‌توانیوه بخوینی و فیری خوینده‌واری بی. به‌و حاله‌شوه نه‌و خوشکه علاقه‌یه‌کی زوری به شیعر و نه‌دهب هه‌یه و جگه له‌وه زور مه‌قام و گورانی و به‌یت و باو قسه‌ی نه‌ستف ده‌زانی و له سینگی‌دا پاراستوونی، بوخوشی شیعر ده‌لی و به‌کیک له نه‌ندامانی کوری فیرکاری و فره‌ه‌نگی نه‌دهب‌ه و بی‌وچان له به‌رنامه‌کان و بۆنه‌کانی نه‌م ناوه‌نده به‌شداری ده‌کا. لێره‌دا بۆ وینه‌ پارچه‌ شیعریکی مندالانه‌ی نه‌م خوشکه به‌ریزه‌ دیننه‌وه:

پیشکه‌شه به‌ نه‌وه‌ کانم: کانی و کامبار.

یومئذ الی کورہ

نــمــن مــنــدالــی کــوردــم
زیکــه لــه و وــرــد و خــوــرــد
لیاســم بــه زــله بــه کــه
جامانــه شــم لــه ســه کــه
بــه بــه ســه ســه تــن ســه
زور بــه پــه و خــی و بــه جــه
مــه و ان دهم لــه و دیم
گــه لیک مــنــدالــی لــه
ســه از ده بــه زور بــه جــه
ده ســه ده کــه بــه گــه
گــه زورانی و لایــه لایــه
بــه دوزه لــه و بــه نایــه
ده ســه ده کــه بــه بــه هــه
لــه تــه و شــه و لــه تــه و دیم

نادر ئىسماعىل زاده (ديار)

خەيال

گەر بىر لە تۆدە كەمەو

فرمىسك بە چاوما دېتە خوار

بوغزى گريان گەرووم دە گرى

دەستە كانم ھەلدە لە رزن

پىنووسە كەم خۆى پىن راگىر نابى

قرچە قرچى لىو ەدى و وردە وردە لىك دەبنەو

مۆمە كان لە حاست خۇياندا دە توتەو

نازانم ھەستى دلم بو كى ھەلپىزم

لە ژىر خاك، لە ژىر بەرد، لە نىو ئاودا پىنپىزم

ھومىندم واىە پۆژىك دابى

ئارەزوو ە كانم ھەمووى وەدى بى

تاج بە گوى، ج بە چا و ج بە لىو پىچىزم

«سینه ما، جا زۆر به کورتی»

ئەوێ که ئەوڕۆ که سینه‌ما ئێران سەرده‌میکی زۆر خراپی خۆی بەسەر دەبات، باسینکی حاشاهەلنەگرە، نوێاندن و بلای بوونەوێ کۆمەڵیک فیلم بە چیرۆکی سارد و ئەنیا بۆ پر کردنەوێ (گێشە)، دوورکەوتنەوێ سینه‌ماگەرانی ئێرانی لە سینه‌ما (معناگرا) و نەبوونی رۆشەگری لە سینه‌مادا، ئەوڕۆ که سینه‌ما ئێرانی بەرەو کلیشه‌بردووە.

لە باس کردن سەبارەت بە نمایشی ویدیۆنی و (غیر قانونی) ش‌خ‌و دەپارێزن. که چ خەساریکی هەیه لە رەهەندی سینه‌مایدا.

دیاره‌ لە راستیدا سینه‌ماگەرانی زۆریش خەتابارن، چونکه‌ نەبوونی بێنەری خوازیاری ئەم شێوه‌ فیلمە (واته‌ فیلم بە چیرۆکی تینکل بە دەرووناسی و فەلسەفەوه‌) لە خۆیدا هێزێ سارد بوونەوێ بازاری سینه‌ما ر‌ووناکییری و باس هەلگرە. ئەگەر ئەوڕۆ فیلم گەلێکی وه‌ک (چه‌ کسی امیر را کشت؟) لە سکانسێکدا که‌لک لە دەنگ و ناوازی گ‌ورانی بێژیکێ (ممنوع‌الاسم) وەرده‌گری و چیرۆکیکی تینکل و ه‌الۆز دەدرکێتی، هیچ ه‌ونەرێکی تێدا نییه‌ و ناتوانی وه‌ک فیلمینکی لە شێوازی باس کراو لە سینه‌مادا خ‌و بگ‌ونجێتی، ئەگەر کوو ه‌ەده‌ف ک‌ژی هەلگرته‌وه‌ لە شاکاره‌ ه‌الیوودیه‌ کانه‌ (مظنونین ه‌میشگی، برایان سینگر ١٩٩٥) و ناساندنی که‌سایه‌تیه‌کی وه‌ک (کایزر شوزه‌) که‌ ئەوه‌ زۆر لاواز و بگره‌ ناشیانەیه‌ و هیچ دەوریکێ لە سینه‌ما (متفکری) دا نییه‌.

مەبەست ئەوێ که‌ گ‌وتم بێنەر نەماوه‌، ئەوه‌ بوو که‌ لە راستیدا ئەوڕۆ که‌ ئەگەر بەرەو گەنج و لاو له‌ ولاتی ئێراندا م‌ۆره‌ی ئەسلین، ئەوا ئەم م‌ۆرانه‌ (نەک ه‌ەموو) لە عەسری ه‌یپ‌ه‌اپدا بەسەر دەبن و جیان له‌ فەلسەفه‌ و سینه‌ماکه‌ی داوه‌ و زۆریش ه‌ەزریان له‌ فیلم بوو، ک‌ۆمیدی ئێرانی له‌ خ‌زمەتدا یه‌.

جا لێره‌دا لەم بێ‌بازاریه‌دا ت‌و وەرە و باس له‌ سینه‌ما کوردی بکه‌.

سینه‌ما یه‌ک که‌ ده‌چوو به‌ به‌ره‌مه‌ کانی (مام‌ۆستا به‌ه‌مه‌نی ق‌وبادی) نه‌ک له‌ سینه‌ما ئێراندا به‌لک‌وو له‌ ناستی نێوده‌وله‌ تێدا خ‌و بگ‌ونجێتی به‌لام ئەم سینه‌ما یه‌ ه‌ەر له‌ چه‌ند کاری (ق‌وبادی) و ر‌ه‌نگه‌ دووان سیانیک ک‌ورته‌ فیلمدا له‌ ه‌ونەرماندانیکێ ت‌س‌ردا مایه‌وه‌.

راستی ئەوه‌یه‌ که‌ ب‌و به‌ر‌وه‌ بردنی کاریکی سینه‌ما یی پ‌ن‌و‌ستی به‌ پشت‌وانیه‌کی باشی مالی، به‌ سناریۆنووسی باش، ئەکته‌ری به‌ توانا و به‌ گ‌شتی گ‌رووپیکی ر‌یک‌وینکی فیلمسازی ه‌یه‌. به‌لام

باوه پر ناکه م به بوونی هموو نهوانه ش گه یشتن، دیسان دواى کوتایى کار، پینه رت دهست که وئ، هر نو نوقسانه که سینه ماى ئیران به گشتى هه به تی.

هیتان و نه هیتانی به رباسى نه م کیشه یه له بابه تیکى گۆفاریدا هیچ ده ورى کى له ئالو گوڤه کانی سینه مادا نییه بویه به کورتى وه بیری به ریزی خوینه رى دینه وه که کاکى خوم حه یف و سه د حه یف سینه ما فه وتا سینه ما نه ما هموو بوو به فشقیات. نه و ده رده هه لیه ت له هالیوودیشه که نه وږو خوی به تکنیکه سینه ما یه کۆمپو تیزیه کانه وه خافلان دووه و له شان ساغ بئ سالى ۱۰ فیلمى نه کشین به ره هم دین.

له کوتا ییدا پیم خوشه ئامازه به یه کیک له به نه رخ ترین هسه کانی چارلى چاپلین بکه م که ده یگوت: «بؤ به ره هم هیتانی شا کاریک پیو ستم به «کامیرابه ک، پارکینک، پولیسینک، ویولونیک و کچتیک هه یه، نه وانه وکات ده زانن سینه ما چیه». خوز گه م به و کاته که بریا سینه ما هر له قالبى کلاسیکدا مابا یه نه وه.

نه نه وری عه ره ب

هه هتی ناسک

دلنکی ته نیا

بونی سنیوک و ترسی نیواری ماچنکی لیتوت

پینشکه شی تو به

کولانی من و کولانی نه تو

خوشه و یستمان گهلاینکی زهره

هاوپی پاییز بوو

وهرزیکي ناخوش

دلنکی ته نیا

نیواری پاییز، نیواری پاییز

کولانی من و بیره وهری تو...

هه موو شتیک ته واو ده که یی

وینه کانت نه ده مه وه

شیره کانم نه ده به وه

شووشه عه تره که ت نه ده مه وه

گوله کانم نه ده به وه

به لام بیوره

ماچه کانت چون ده مه وه...؟
...

زه وی له نامیز نه گرم

و

نه دروم به ره و خودا

له پاکژگی لیوه کانت هه ناسه به ک نه کینشم

و

ده چمه ناو دۆزه خی مه مانت

و

بیر له بههشت ده که مه وه...

...

باپیرانی نیمه

له ره سه ن ترین روژه باشه کاندای

ژیانیان ده ست پیکرد؟

نیمه ش له گنجاوترین

نیواره کاندای کوتاییمان

پنهینا...

نه حمه د (ته نیا)

شانزوی مه رگ

نیگا

سهرت دانې نه کا له م چاوه روانیه دا

رېگا کانت بدزن

کات

دره نکه و تینووی له نجه که تم

یادداشته کانت نه نوو سمه وه

ترس

خورپه کان هه ننگاوه کانت نه دزن

پاکیت به بالای خویا هه لته زنی

ده ستیک راینچم ده کا

به ره و خوشترین له ززه ته کانی تاوان

زه نا؟ زه نایه ک دم گه ریتته وه

ترسینک شانزوی مه رگم نشان نه دا

توانیومه گری پو وچکه ی دلم کردیتته وه

هر شه ویک سهر به ماله شیریکدا نه که م

ناخ خوشه ویستی

خوشه ویستی

خوشه ویستی

ستراڼی کوکوختی

خو من نایلیم، قه له م ده بلن

له په یوه ندی خزم و گفتم تو

خه ونه کانی من و خه زی تو

نه نیتیه ک خو نه درکینن

لیم مه پر سه، زمانم له گکو چو وه

ویژدانم دیواریکي له شهرم هه لچنیوه

شه وانه پینووسه کم
 به دیمانه به ک له گهل حه یا
 پینان گوت: مه ستی هه و هس نه تگری
 رڼدکی په شیمانی
 میژووی شاعیریت نه شواته وه
 تاوانیکی گه وره؛ به رینگی گرتووم
 به واژه ناحه زه کانی ناو فوره نگ
 کاته ئیواره کانم به ردباران ده کهن
 له جیژوانی خنوم و په پووله کم
 ته مه نم بز تاقه ماچنیک
 ته رېقم ده کاته وه
 خنوفیکی نه زه لی گرتوومی
 گه رانه وه به ک له ناو مزگوت
 زیانیکی ناو حوچره
 راوه ستان له سه فی نوژدا
 به سه با گه وجیتی؛ ساته کانم چه واشه نه کات
 له سرته و خورته کانی رڼزانم
 حه زه نه هریمه نییه کانم ده مرینم
 له سترانی کوکوختیبه ک
 گولنیک پنده کهنی
 غه زه لیک له ده نگی بولبولدا
 به ناکامی مرد
 رڼزنامه کان باس له نه وینی
 باران و په نجه ره ده کهن
 ته مه بوو رڼزه نویکانی شاعیریک
 هوگری و حه ز و تاسه کانم
 نه ی فینووسه تاقانه کم
 له تیرامانی چاوه کانت

وه کوو تهنیا به کانم

تک تک

به روژدا! له خه زانی پاییز

کو تایی هه ناسه کان نه کیشن

کاره‌سات

من ده‌لیم کاره‌سات و ره‌نگه ئیوه بلین به‌زمه‌سات! به‌چی؟ به‌و رووداوه‌ی به‌سەر خۆم هات و نیتاش که ئیتایه هەر وا واقم ورم ماوه، له‌و رووداوانه‌ی نه‌و رۆژه ئه‌فسووناویه به‌سهرم هات.

له‌ شاریکدا که به‌ راستی له‌بهر پیسی و پۆخلی له‌ هه‌موو مه‌بالی ده‌چوو، له‌ شار نه‌می! یانی کۆلان و شوسته و شه‌قامی هەر هه‌موو پیس و پۆخل و بۆگه‌ن بوو، وه‌للا جه‌ماوه‌ره‌ که‌شی له‌ گه‌لیدا بێ گه‌رم کردبوو، ناوده‌ستی گاره‌ که‌ی چۆن بێ و کینی تیدا بزیته؟ من له‌ شویتیکی ناواهادا بوومه‌ دۆست و دیواناسی که‌سیک! نه‌و که‌سه‌ی نه‌و باسیتان بۆ ده‌که‌م و ئیوه‌ش مو‌عجیب بێ به‌ کاری خودا.

چۆنی و ته‌وقه‌یه‌ک له‌ گه‌ل ئه‌و دیوانسه‌دا بکه‌م، به‌ داخه‌وه نامناسیه‌وه و ته‌نانه‌ت حاشا له‌و رووداو و له‌و دۆستی و دیواناسیه‌ش ده‌کات!

من ده‌لیم: کۆره‌ به‌ گیانه‌ که‌ت خۆتی، نه‌و جوامیره‌ی به‌ هانا‌مه‌وه هاتی و کارمه‌ت جێ به‌جێ کرد.

به‌لام نه‌و ده‌لی: نه‌، قارداش، نه‌و کابرای تۆ ده‌لنی، نه‌وه‌ مین نیم.

ده‌لیم: کۆره‌ دایکه‌ت چاک، باوکه‌ت باش، چۆن تۆ نی؟ وه‌للا تۆی! چۆن له‌ بیرت نایه‌ سێ مانگ له‌مه‌وبه‌ر بیاوه‌تی و جوامیره‌یه‌کی ناوه‌ها گه‌وره‌ و گرانته‌ له‌ گه‌ل مندا کرد و...

به‌لام کابرا! پیره‌ی جه‌سته‌ وردیله‌ پاک و خاوین، خاوین که‌ره‌وه‌ی ناوده‌سته‌کانی ئه‌م شاره‌ دیسانه‌ که‌ش قسه‌ که‌ی دوویات ده‌کاته‌وه‌: نا، نا، قارداش نه‌، نه‌... مین نیم، نه‌وه‌ی تۆ ده‌لنی مین نیم! مین سێ مانگ پێش لیره‌: هەر لیره‌ نه‌بووم!... به‌ گیان خۆم... به‌ گیان منالسم... مین نه‌...

نازانم بلیم چی؟ نه‌و رۆژه‌ی سێ مانگ له‌مه‌وبه‌ر من به‌دم هینابوو، خراپم به‌ سه‌ر هاتیوو، پوول و پارهم بیوونه‌ چۆله‌ که‌ و کۆتر و زوو به‌ زوو له‌ گیرفان و باخه‌لم ده‌رده‌په‌رین و ده‌فرین و له‌ کۆتاییدا که‌ سواری پاس بووم تا کۆو بگه‌ریمه‌وه‌ شار و زیده‌ که‌ی خۆم، بۆم ده‌رکه‌وت پارهم که‌مه‌ و شۆفیری پاسه‌ که‌ سواری تاکات و دامده‌به‌زینی و ئابرووشم ده‌بات! ده‌بجا چاره‌ ناچار له‌ پاسه‌ که‌ دابه‌زیم تا چاره‌سه‌ریک بۆ گرفته‌که‌م بدۆزمه‌وه‌.

ئه‌م کاره‌ساته‌، نه‌بوونی ته‌نیا پێنج ته‌مه‌نی بێ قاییل پێکه‌ینه‌؟ به‌لام کاره‌سات یا به‌زمه‌سات؟ ناخه‌ که‌م هاتن و نه‌بوونی پێنج ته‌مه‌ن و رووداوێکی ناوا به‌خوولفتنی؟

من له سەر چوارپایانی گه‌وره‌ی شاره‌ی که زۆر راویستام. جه‌ماوهر ده‌هات و ده‌چوو، جه‌ماوهریکی زۆر و همه‌ره‌نگ. به‌لام من زاتم نه‌بوو داوای یارمه‌تی له‌کس بکه‌م؛ له‌رووم هه‌له‌ده‌هات! زۆرم له‌خۆمدا جینگل دا، هه‌ولم دا بتوانم روو له‌کستی بکنیم و یارمه‌تی به‌خوازم، ته‌نانه‌ت سه‌عاته‌که‌م به‌فرۆشم، نه‌بوو. کتیه‌کانم، روژنامه و گوفاره‌کانی ناو جانتا که‌م به‌فرۆشم، نه‌بوو، نه‌توانی! پاس ده‌هات و ده‌رووسی... ئۆتۆمبیل بایانه و مروفانه‌م به‌دی نه‌ده‌کرد... ده‌یجا وێستا بووم و خۆم ده‌خواردوه. بۆ ناخر چاره‌سەر هاتمه‌ سەر نه‌وه‌ی: له‌شاریکی ئاوها قه‌وغا و گه‌وره‌دا، له‌چوارپایانیکی ئاوها جه‌نجال و پر هاموش‌و‌دا و له‌نیو چهند هه‌زار جه‌ماوهردا له‌کس درانه‌ینیم یارمه‌تی لی به‌خوازم. و له‌ناچاریدا روو بکه‌مه‌ نه‌و سوالکه‌ره‌ پیره‌ی به‌رده‌رگای ناوده‌ستی گاری پاسه‌کان. هه‌ر نه‌و سوالکه‌ره‌ی نیو کاتریمز پینستر پینچ ته‌مه‌نم بی‌به‌خشیوو. نه‌وا ده‌مه‌ه‌وێست بچم و پیتی بلین: ئاغه‌ مه‌شه‌دی بیووره؛ من نیو کاتریمز پینس ئیستا پینچ ته‌مه‌نم داوه‌ به‌تو، که‌چی نه‌وا ئیستا هه‌وجینم به‌و پینچ ته‌مه‌نیه‌ و ده‌بی بملده‌به‌وه...

هه‌ر به‌م ته‌مایه‌وه‌ رووم کرده‌ کابرا پیره‌ی سوالکه‌ر و خوداوارستان ئاوه‌ام له‌ده‌م دره‌پری: ئاغه‌ مه‌شه‌دی، به‌و خودایه‌ رمووده و موعتاد و تلیاکی و به‌ره‌للا نیم، موسافیرم و ده‌چمه‌وه‌ بۆ شار و زیده‌که‌م؛ چاو، نه‌م سه‌د و چهند ته‌مه‌نم هه‌یه، ته‌نیا پینچ ته‌مه‌نم که‌م و که‌سره‌! پیاوه‌تی بکه‌ و نه‌م پینچ ته‌مه‌نم به‌دری... یارمه‌تیم بکه‌... کابرا پیره‌ی جه‌سته‌ وردیله، ده‌ستی کرد به‌ناو باخه‌ل و گیرفانی پالتۆ که‌یدا، ده‌ستی زۆر له‌ناو نه‌و گیرفان و باخه‌لدا هینتا برد... له‌بردا چنگیک پرپر دووسه‌د ته‌مه‌ن و یه‌کسه‌د ته‌مه‌ن و په‌نجاته‌می کرد نه‌و ناو باخه‌لی منه‌وه. که‌چی من نه‌و گشته‌ پوول و یاره‌یه‌م نه‌ده‌وێست، نه‌و پووله‌ چهند هه‌زار ته‌مه‌ن ده‌بوو، به‌لام کابرا نه‌یژمارد و هه‌ر نه‌ژمارده‌ هاویشته‌ باخه‌لمه‌وه!

پینم کو‌ت: ئاغه‌ مه‌شه‌دی، من نه‌م گشته‌ پوولم ناوی من ته‌نیا پینچ ته‌مه‌نم که‌مه‌ و هه‌ر نه‌و پینچ ته‌مه‌نم ده‌وی...

کابرا پیره‌ی جه‌سته‌ وردیله‌ی پاک و خاویز کو‌تی: برام منال مه‌به، تو موسافیری، له‌م شاره‌وه‌ تا شاری تو دوو سه‌عاته‌ ری‌یه. به‌لکه‌م خوا نه‌کرده‌ له‌ریگه‌دا مایه‌وه، شاید کاره‌ساتیک قوما، به‌لکه‌م نه‌م پاسه‌ له‌ناو ریگه‌دا شکا و سواری پاسیکی دیکه‌ بووی؛ با نه‌ویش پاره‌ی گه‌ره‌که‌...

قه‌سه‌ له‌زاری رفاند و کو‌تم: ئاغه‌ مه‌شه‌دی شاللا هیچ ناقه‌ومی، من نه‌م گشته‌ پوولم ناوی... کابرا پیره‌ دیسان کو‌تی: برام منال مه‌به؛ موسافیر هه‌زار مه‌ترسی له‌سەر رییه‌تی... کاکه‌ گیان

سبهی جھشنه، جهشني نه ورورژه، بره نه ورورژانه يه ک بڼه مناله که ت بکړه، بوو که له يه ک،
 قوتو يه ک شيريني، نه ورورژانه يه ک... ديسانه که نه مېشت درېزه به قسه کاني بدا و کوتم: نهغه
 مه شهدي بگړه نهوه پاره که ت ناغا مه شهدي پاره که ي نه ده ويسته وه، وهری نه ده گرت وه...
 نه نانت رازی نه ده بوو نهو پووله بزميری و به قهرز بمداتي... گوښی نه ده دايه قسه کانم...

نهو دهسته پر له پوول و پاره گرموله کراوې نهو که بهر وه من هات؛ بووه بالنده يه کی
 نه خشین و بال رهنګين، به قهرا حساري گاره که گه وره بوو و هلمساو نه وای حوشه و
 حساري گه وره و جه ماوهر و پاسه کاني هتايه ژير سيهری خڅيه وه و ته وای پوول و پاره و
 جولميری دونيای کرده باخه لي منهوه... ئیدی خوم بڼه رانه ده گيرا، ده گريام و ده منالاند: خودا،
 خودا، نهی خودا؛ هه له يه، سه هوه، چن شوينی نيش کردن و نان خواردن و رزق و روزی
 هم گه وره جواميره پس و پوخترين ناودهستی جهان؟ چن ده بين هم کابرا جهسته ورديله يه
 جوامير ترين گه وره پياوې جهان بين و که چی کاره که ي خاوين کرده وهی ناودهست و
 مه بالی هره پس و گهندو گوواوې جهان بين... نايی، خوايه نايی، نايی...

باران ده باری... باران نه يده هينشت ده نگم بگانه گوښی خودا... باران نه يده هينشت ده نگ
 هه لېرم، باران نه يده هينشت ده نگم بگانه هيچ کوئ... به لام دهست و مستیک، دهست و
 مستیکی گرموله و چرچ و لوجی پيره پياوېکی جهسته ورديله... پاره و پووليکی بين نه ژماری
 نه پژدرای ده کرده شاباش به سهری مندا، ده يکرده نه ورورژانه بڼه مال و مناله که ي من،
 ده يه خشی به موسافيريکی نه ديوی نه ناس و جهان ده که و ته ژير سيهری نهو دهست و
 مسته وه...

که چی گريانيک و بارانيک جيهانی پر کردبوو... بارانيک و گريانيک... جيهان... گريان...
 گريان...

هيو

روبه پروی دانیشتبوو، به نارامی دهسته نرم و ناسکه کی به تویلیدا هینا، چاوه گهسه کانی بریه نیگی چاوه کاله کانی نهو: به راستی زور خوش بوو، ده مزانی وا ده بی، بویه هاتم به دووتا، لهو روزه نه به که هر گیز هر گیز له بیر ناچیته وه، چ هله پریکیه کی خوش بوو، بهو سرمایه هموو له شمان وه سر ناره قه که وتبوو، نه وه نییه توش ناره قهت کردوو و تیزی شایه که له روخسارت نیشتوو، نه وه بوو شای، ده زانی بز وا خوش بوو؟ له بهر نه وه بوو هه مو خه لکی به دله وه هه لده به پین، ویکرش به شای خویان ده زانی، هه واش بوو، خانه خوی و برازاوا وه ک به ک وا بوون و کهس خوی به غهریه نه ده زانی. ده زانم که هاتم به دووتا نه توش زورت پینخوش بوو، ناخر به راستی نه وشایه بی تو هه تامیشی نه بوو. تو هه وینی نه وشایه مزنه بووی، ده شمزانی زوریش تینخوش بوو، ناللات له دهسته وه هه لیه پری، بویه چوومه ده ست نازادی برای و نه ویشم ناردده ده ست توه، ده نا خوشت باش ده زانی نه من زورم حهز له دویه دق و شتی وا نییه، به راستی نه گهر نالام له ده ست تودا دی، له وانه بوو بال ده ره تیم، چاوم پر بوون له فرمیسک، ناخر نالا ههز جوان بوو له ده ست تودا هه لیه پری، لهو کاته دا بیرم له وه ده کرده وه که نهو دنایه چهندی گوران به سهردا دی، زه مانیک تو و نالا ههز نه تانده ویرا به سیله ی چاویش له یه کیری بروان، که چی نیستا وای لیها توه که له بهر چاوی نهو هه مو وه خه لکه دا له دهس به کردا هه لده به پین، زانیت راست ده کوت قه که ت هاته دی، هیچمان باوه رمان پی نده کردی که ده تکوت: روزه دادی نه من و نالا له نیوه راستی ناوه دانی و له بهر چاوی هه مو و عالم، نه نانهت و حه مه، دلپسی براشیه وه له گهری داوه تدا هه لیه پین. تیهش ده مانکوت: قهت شتی وا نایی، مه حاله، یانی حه مه دلپس ده بی بهو پیاهوی مانای نه شق و خوشه ویستی بزانی و ریز له ههستی مروف بگری. توش ده تکوت به لی له حه مه ییستره کانیش ده بی بگوردرین، نه مه شقی زه مانیه و کهس ناتوانی خوی له بهردا بگری. ههز واشی لیها، قه کانت هاته دی و تو و نالا له ده ست یه کتریدا هه لیه پین و حه مهش ورته ی لیوه نه هات. زور له نازاد و نه وان به گورتر هه لده به پری.

له قولایی هه ناوییه وه هه ناسه به کی ناگراوی هه لکیشا، قولپی گریانیکی خهست نه وکی ناخنیوو، لیوه کانی و له رین که وتبوو، فرمیسکه قه تیس ماوه کانی دانه دانه به سهز گونا و لاجانگیدا خلور بوونه وه، ویته کی هیوای سری و له سهز جیگا کهی خوی داپناه.

گول ماموستای مرقفه

(توش هر ته ماشای گوله باخ بکه. باش لئی ورد بیهروهه. بۆت ده رده کهوئ (خودا) به هه موو دلنهرمی و دلسوزی و پروخوشیه که پهوه، به هه موو جوانی و کردهوه ره نگیینه که پهوه، له و گوله باخه دا به بهرجهسته پهوه دیاره.)

ئهوه ده قیچی وتاری شاکر فه تاحی شه هیده له رۆژنامه ی ئاکرئ، ژماره (۲) له ۱۹۵۰/۷/۲۲ دا، باونیشانی ئهم وتاره شم هر له وه رگرتوه، له ژیر سه ردیری (له سروشتی گولانه وه گول ماموستای مرقفه)، تاقی کردنه وه یه کی ژبانی خۆی ده نووئیت:

(له بهر ئه وه ی گوئیم نه دا بووه (باسای خودایی) و پیچه وانیه ی بنده کانی ئه و جولابوومه وه. له بهر ئه وه ی له سه ر بیروبا وه ری ناشیانیه ی... خۆم رۆیشتبوم به ریه. سه ر گهردانیم زۆر به سه ردا هات... خه م و خه فه تیکی زۆریشم تووش هات... ئه نجامیشم به وه گه یشت، تووشی هه ژاری و نه خۆشی دلته نگه ی بووم. به لام به هۆی ئه وانه وه وریا بوومه وه چاوم کرده وه و گه لیک شتیش فیر بووم و کرده وه و کاریشم روویان کرده چاک! تا ده لیت که (به هۆی ئه وانه وه). (زۆری پین نه چو ژبانم به ته واهه تی گۆرا: خه م و خه فه تم گۆراو بوو به کامه رانی. نه خۆشیه که م گۆراو بوو به ته ندروستی. سه ر نه که و ته که شم گۆرا و بوو به سه ر که و تن).

ئه مجا ده لیت: (توش هر ته ماشای گوله باخ بکه...) تا...

واته: ئه و (ئه وانه ی، که شاکر فه تاح ئاماژه یان بۆ ده کات ده ییت (گول) و (گوله باخ) و (سروشت) بن.

(گول)، لیره دا، بووه به ماموستا و ریه ر و پیر، رینگای چاره ی یشان داوه، چاوی کردوته وه، رینگه ی گه شینی و خوداناسی پیتانساندوه.

ئه وه تاقی کردنه وه یه کی ده روونی گرنگی ژبانی شاکر فه تاحه، تیدا له جه وه ره ی سروشت نزیک بووه ته وه، وه لامیشی وه رگرتوه. تاقی کردنه وه که ی له گه ل پایه ی به رزی (دانایی) گه وره زانا و فه یله سووف و تابین په روه ره رزگار بووه کان، یه ک ده گرته وه...

که جیوت بوون له گه ل سروشت و یاسا کانی ژبان و گهردوون، سروف به پله به کی به رزی رووحی ده گه یه نیت و له راستیدا چاره سه ری خۆی، یا تیماری خۆی، به ده ستی خۆی بیت.

له وتاریکی پیتشوتردا هینامانه وه که سروشت خۆی چاره ی خۆی ده کات، هه روا سروف نه گه ر بتوانیت خۆی له گه ل یاسا کانی سروشت بگه نجینیت، ئه و ده رمانی نه خۆشیه که ی به ده ستی هه مان پزیشکه، که سروشته.

بۆ ئەوئى خۇيتەوارى خۇشەويست بە ھەلەدا نەچىت، مەبەستىم لىرە نەخۇشى فیزیولوژی نىيە... (ھەندى جار نەخۇشى فیزیولوژی بە دەستى سروشت دەرمان دەکریت. ئەمەیان بابەتیکى دیکەبە، لیکۆلنەوئى جیاوازی دەوئى).

سروشت، لە لای شاکر فەتاح، پەرسنگا بوو، کە لە ھەموو دیمەتیکیدا روخسارى گەرنگی تاقیکردنەوئە کەشى ئالیرە داہە، کە ھەر مەرفىک لە ھەر جىگە و پاہیەک بى. (سالى ۱۹۹۵ لیکۆلنەوئەبەکم دەربارەى رۇشانى بلو کردۆتەو).

بە واتاىە کى دى دەمەوئى بلىم کە (زىنگە پەروەرى)، وە کوو لە حالەتى شاکر فەتاحدا دەپىنن، پەروە پاہیە کى روو حى پاک و پەرز ھەلەدە کىشت. وەختىک دەلین: بۆ ئەوئى. ئەو بەشانەى و جودوتان بدۆزنەوئە کە لىتان ون بوونە زىنگە پەروەرى لە کانگای قوولترین مېھرەبانى، مەرفىدەستى، خۇشەويستى ژيان و خوداناسیەو، ھەلەدە قولیت.

ئەو دەپەوئى مەرفى، وە کوو گول، بە کەلکى ھەموو کەس یت. ھەر لەو وتارەیدا دەنووسیت: (گولەباخ مامۇستابە کى جوان و شەنگ و شوخە. رووخوش و بەخشەندە و ژیرە).

نازايە و، دلى پر لە خۇشەويستىە و، کردەو رەنگینە و دادپەروەرە. لە فەرھەنگە کەى ئەودا جیاوازی لە ناوئەند گەورە و پچووک و دەولەمەند و ھەزار و دۆست و دووژمندا نىيە. نەترسى لە دلدا ھەبە و نە خۇپەرتى. نە قىنى لە دلدا ھەبە و نە ئارەزووى تۆلە سەندەنەو. چاوشى لەوئە نىيە پاداشتى بدەرتى باخود کرى وەرېگرئ. ژيانى ئەو پرە لە خۇشەويستى و دلپاکى و ئارەزووى بەخشىنى بۆ کەلکى گشتى).

شاکر فەتاح لە ۱۹۵۰/۹/۱۱ بۆ (ئاکرى) دەگويزرتەو، تا ۱۹۵۰/۹/۱۵ دەمىتتەو. لەو ماوہ کورتەدا، وە کوو ھەمىشە، ھەول دەدات باخچە و سەيران بکاتەو و دەوربەر پرازىتتەو... سەيرانگای (کانى زەر)، سەيرانگای (سپە)، يانەى فەرمانبەرەن، ئەمجا (بەھەشتى مندالان) و چەندىن کردەوئى چاکى دیکە، تا بە ئەمروش بە جنى دەھىتت.

لە ناھەنگى کردەوئى بەھەشتى مندالانى ئاکرى ۱۹۵۰/۹/۴ دەلێت: مەبەست لە دامەزراندنى باخچەبەک بە ناوى (بەھەشتى مندالان) بە بەرامبەرى سەراى ئاکرى... (ئەوئەبە مندالە کانتان لە رووى لەش و ھوش و دل و دەروون و چىژە کەیانەو بە جۆرىکى وارا پەيىنن و پەروەردە بکەين کە بىنە مەرفى ئەواو و کە گەورەش بوون بە کەلکى نەتەو و تەمرو بىن، زانايان و شارەزايانى ژىنگە پارىزى لە جىھاندا، بە نايەتى بۆ ولاتى جىھانى سىنەم، ھەمىشە نامۆزگارى و رىئەمايان ئەوئەبە کە باخچەى مندالان، ھەر چەند زیاتر داہە زىرت، ھىشتا کەمە.

له راپورتنی ټاوهنگي كړدنه وې باخچه كې ټاكرېدا هه روا باسي (ټيټگه ي راديوي منډالانې ټاكرې) ده كات كه (دهنگ و باس و ساز و ټاواز گوراني و.. له سره شپوليك بلاو ده كاته وه كه دريژايي په نجا بسته و ژماره ي پژوي دوو شه ممي هه موو هه فته په كدا بلاوده كاته وه)... (سالي ۱۹۵۰).

شاكرفه تاح، هه رچي له ده ست هاتووه، له و سات و كاته دا، به خشيوپه تي تا دلي منډالان خوش بكات... ټهو له ژيانيا په پره وي هونه ري (دلخوش كړدن) بووه، كه به رزترين هونه ري رزگاري به خشو مړغه له مېنه ته كاني ټيټستا. ټهو كارانه ي نه نجام داوه، يا به زار او ه ي نه مړه، ټهو چالاكيانه ي نواندووه؛ دلمه زړاندني سه يرانگكان، يانه و نوو سراو خانه، به هه شتي منډالان و راديوي... بې ټه وي پاره له حكومته وهرېگرېت، يا هېچ حزب و پېكخراوېك يارمه تې بدات... به لكوو له پيټاكي خلك و توانا و به هره و شاره زايي خوي و خلك كه لكې وهر گرتووه و بهس... ټه مهش په نديكي ديكي به مانا و پر به هايه.

وتیویژ ده گڼل به رڼز خانمی مریه می له تاحی به رڼوه به ری ښوونډی ښکافورده له بڼکان

۱- خانم فه تاحی تکایه خوتان بڼ خوتهرانی گڼوواره که مان بناسیتن:

- مریه م فه تاحیم، تمه من سسی ساله، ماموستای ښنگلیسی و مودیری مەرکه زی فیرگی ښکافورد.

۲- هر وه ک ده زاتن به ښکی زور له خوتنده وارانې ولاته که مان گه لیک دواکه وتوانه بیر ده که نه وه و عوامی کورده واریش به یستی هر زمانیکی غه پری عه پری حوکی ناپه وای سه بر درده که ن، به رمون هه لسوکه وتی خه لک چونه؟

- ده بن بلیم من یه کم کس نه بوم که له بڼکان ده ستم به فیرکردنی زمانی ښنگلیزی کرد و نه و فیرگه به ش یه کم فیرگه نه بوه، پیتش منبش و فیرگی من ماموستای گه وری شاره که مان ناغای محمه د پهمه زانی زوری زحمته کیشاوه و نه رک و زه حمته کان له سه ر شانی نه و بوه.

۳- پله ی هوشی و فیکری و موسته عید بوونی منالانی کورد به گشتی چون ده یتن؟

- خڅش به ختانه ده وتوانم بلیم منالانی تم سرده مه زور موسته عیدن، ښمش هه ولی خومان ده ده بن ناگاداریان بکه به نه وه، سه بارت به گرینگ بوونی زمانی ښنگلیزی وه کوو زمانی به بنی ملله ته کان و زمانی زالی دونا.

۴- پیتان وایه فکر و که سایه تی کوردی فیره سواد و زانیاری شایانی چ پله و پایه به که له جیهاندا؟

- به داخه وه نه وړو له جیهاندا که سایه تیه کان له ژیر سینیه ری نالا و و ده ولت و نابووری ولانی خویان ده ناسرین، گه لی کوردیش نه گهر هه لی بڼ بره خسی له هېج گه لیک که متر نیه.

۵- له بواری نابوری وه قوتاییه کان وه زعیان چونه؟

له م بواره دا به گشتی باشن، ښمش تا نه و جینه ی بومان بکری زه ختی نابووری زوریان ناخه نه سر، نه گهر قوتاییه ک گرفتیکی له بواری نابوری وه یی؛ به لام له باری ده رسیه وه زیره ک یی ده توانی لیره دا به ښیتیه وه.

۶- تکایه به رمون چونه سهری تمه ن له مهر نیه له مهر داخل بوونی تم قوتابه خانه یه؟

- باشتین تمه ن بڼ فیربوونی زمانی بیگانه به بروای زمانتاسان تمه نی نیوان ۱۲ تا ۱۶ سالانه به لام به م معنایه نیه که له دوی تم تمه نه دا فیر بوون دژوار یا غه پره مومکینه به لکوو کار کردن و تمرینی زیاتری ده وئ، بڼ نمونه قوتاییمان هه بو و هه به له تمه نی ۴۵ سال بڼ سهری ده سستی پیکردوه و زوریش سهرکه وتوو بوه.

۷- ټيکل پوون و دواته کهوتن ده گهل کارواني زانست و ژيان و زاتياري جيهاني پټويست ده کا گهل کان زماني زالي جيهاني شاره زابن باوه و ريتويتان له م باره وه چيه؟
- تهواو باوه رم به وه هيه، زاتيني زماني زالي دنيا ياني روښتن به وه و پيش له گهل عيلم و زانست و دواته کهوتن له دنيا دا.

۸- تا ته مرق له م ناو منده کاري فهره ننگي به رپوه چوه؟ چون پوه؟
- کاري فهره ننگيان کم و زور کردوه، وه ک کړيو ونه وهی هونوري به به شداري بنه مالهي قوتايه کان و هونرمه نداني شاري بؤ کان، به شپوه شپوه شير و ناراسته کردني موسيقاي کوردی و ښنگليزي.

۹- باسي به هره مهنديکي بؤ کلتان به نيوي ناجي سيلمی کرد تکايه به فرمون کيه؟ خاوه ني چ به هره به که؟

- ناجيه سيلمی وه ک کچه کورديکي کارگره دان په کيک له هونرمه نداني شاري بؤ کان که هه تا نيستا چند به هره می وه ک کورته فيلم پيشکesh کردوه، نم ناو منده ش هولي خزي داوه پشنيواني کاره کاني پيت، هه لبت نه ک تنيا بؤ نو بؤ هم مو هونرمه نديک ناماده ي خزمه ت گوزاريه.

۱۰- من نو ناو منده وه ک قوتا پخانه يه کي پيشره و دهينم ټپوه ده لين چي؟
- زورمان هول داوه له داهاتو وشدا هولي خومان ده دين تا تهواو به راده يه کي نيستندارد بگين نيشانه للا.

۱۱- مرقف وه ک دار وايه، هم مو داريک ميوه ي نيه، به لام فيزيولوژي داره کان هم مو په کن.

- بنياده مي به هره مهنده وه ک داري ميوه وايه له گهل نه وه دا قازانچي بؤ کومل زوره، دهين زورتر ناگاداري لي بکري هه تا به هره به ک به باشي پيشکesh کومل بکات، ژيان بي مرقفي به هره مهنده رهننگيکي هه به نويش ره شايي، مرقفي به هره مهنديش لپرسراوي هه به سهاره ت به هونر و کومه لگاگهي دهين هه ست به بهر پراسايه تي بکا.

۱۲- چون له ژيان ده رواني؟
- ژيان بؤ خومان سازي ده کين و معنای پينده دين ژيان له لاي من زور جوانه دهين له هر کات و ساتيکدا که لک و به هره ي لپوه رگرين تا بتوانين فير بين و چتر له ژيان وه رگرين.
۱۳- له کو تاييدا وه ک سوپاس و رير بؤ به شداريتان له م باسه دا بؤ دوا و ته تان هه رچي پيتان باش يفرمون:

- هيچ کات بؤ فير پوون درهنگ نيه به تايهت له سده ي بيست و په کمدا سده ي ټيتر نيست و گلوبال (Globalization) فير پووني زماني ښنگليزي په ک نيازه.

شاهير: ديمهن سهرابي

(...)

ليورېژ يووه روحم

له پيالې باده ي ده سنت

سهرؤم پې بکه

هه تا هه لفرم و

تې بگه ينتم ميزوو

له روحي نانا سايم

هه نيسکي جه ستم

بيندهنگي عه دهن ده شکينې

ده روازه بلينده کاني دوزه خ ده کرينه وه

کوزېه کان له باوه شي پيسترين مروفه کاند

نؤقره ده گرن و

له شلنوه باريني شارد

هېچ هيلانه يه ک خوی ناگرې

ليورېژ يووه ده ستم

له پيالې باده ي مهرگ

ده هونمه وه دووريت

له ده ماري خوله ميشيدا

هه تا بگه م به مانه وه ت

پې م ترسي له چاوي حيزي

قالاوه هه لؤ نوينه کان

هه نيسکي ماندوويم خه ريکه ده گغا

به سالانکي درېژ و

هيش تاش بروا نه هاتو وه

به چاوي پې تاسه و

روحي پې تامه زررؤبي

مروفيک وه ک من

تا گهی هه لیم له دووی
 بر وانامهی ته شق و
 سویندی سووری مانه و هم
 له خاکی ره شی ته م هۆنراوه دا
 بارانی ره حمه تی ته م سهرده مه
 هه کر مه کانی زه وی وهدهرده خا
 ده ر که داخراوه کانی عه ده ن
 له ته نیشته به رزه خی نیگامدا
 بن به زه بین و
 له جی ماوی
 کاروانیک مندا
 ون ده بن
 نه وه سالانیکه به رده و امم
 به ریل او م
 سانا چاوه پروانم
 چاوه پروانم و
 بای هیچ به یانیه ک
 له خه وی غور به ت هه لم ناستینی
 سالانیکه هیچ پووش و په لاشیکم
 له چنارستانی تودا خوی ناگری

سەرى بىن مەۋ

سەرە كەم توو كى سېى بوو ئەو جەۋرى بەشەرە
 جانا ئەگەر تاسى لەگەل بوو ئەو ھەر باسى سەرە
 مەن دەلەنم ناسكە دلەم پىسى لىنى مەننى
 ئەو دەلەننى عىشقى ھەبە ئەو دلە بۇ نۇزەرە
 مەن بە داۋىكىكى لەپساي ھەنە ھەلاۋىسراوم
 ۋەك پەرەنگى دەلەرم ئىتە لە مەن بىن خەبەرە
 كەس نە كوۋزراۋە بە شەمشىرى بىرۇ و تىرى مۇۋل
 ھەر دلە خۇمە كە شىتى نەسەرى يەك نەزەرە
 مەن دەلەنم تۇرە دەكەم مەيكەدە ناچم بە تەننى
 ئەو دەلەننى مەن بەلەدم دىم لەگەلت ئەو سەفەرە
 پىاۋى زانا ئەۋەپە زىرى لە ماللى بىخەۋى
 باۋەرى كىرەۋە بەۋەى نەھلى ئەدەب شارۋەدەرە
 مەكەننى چووم و لە ھىچ حالى نەبوم ھاتە دەرئ
 فىرى نوۋىنى شىر بووم و ئەۋىنم لەبەرە
 ھەر پەزىركى ھەمە تىدەپسەرى سەبرى دەۋى
 بۇ شەرى بووك و خەسۋو نىۋىزى كىردن خەتەرە
 گەر خەسۋو لوۋتى زلە توۋرە دەبى بۇلە دەكا
 بووك لە كىن خەلكى دەلەننى كۋاننى ژنە! جادوۋگەرە
 شەۋى پىيىزى گەلنى كۋرتە بە شەرتىكى گولم
 پىنم بلىنى مانگەشەۋە دىمە دەرئ ئەۋشۇ ۋەرە
 چىدى غەم ناكەمە سەربارى نەخۇشى بەدەنم
 ھەر كەمى دۆستى مەنە تۇ غەمە كەم بۇ ۋى بەرە
 ھەر چى دەپسزانى بىلاۋى كەۋە بىبەخشە جەسور
 نەك بلىن خاۋەنى نەبىتىكى لەتەفە و لەچەرە

پیشکش کردنی: یونس نه مین پرور

چه ند شیر ی بلو نه کراو دی: میسباحه ددیوانی نه دهب

جاننا چ نیمان بهری به و دوو چاوه کاله وه
به و دوو چاوی کاله وه، به و دوو لیسوی ناله وه
چ دل به ره خاله که ی بهر نه و مینای گهرده نیت
وه ک پیروزه دهره و شنی به بهر زیسری قاله وه
نه بهر من به دیدارت ته نها له دین وهر گهرام
عاید پاکی وهر گهران به زوهدی سه د ماله وه
تو خودا نه گهر نه یه لام تیرت کولمه رامووسم
با نه چینه نه و دونیا به به سره ت جه ماله وه
نه من کوشته ی نیگاهت تو بیخه بهر حاله
جاری له من ناپرسی چم نه ما به و حاله وه
به نه فوونی پرچمه ت که و تمه دامی ساحیران
به به داوی ساحیران منست خسته چاله وه
چ بکهم دل زهوت نابیی، خانه ی عه شقم خه را بی
من چی و فیراقی تو چی چم به ناه و ناله وه
شه و ماچنکم لی خواستی فهرمووت که یتنه مالی
نه دهب هاته خدمه ت، تو نه بووی له ماله وه

نه ورؤ که نیگاری مه ده گهل مه به عتابه
یه ک به ک نیگه می قه هری ده لنی تیری شه هابه
زیه کرده له نینو قه ووسی برؤی ناوه کی موژگان
تا به ره پری سوووفاری هه موو جه وور و عتابه
تورپری له رقا خسته بهر روو له هه موو لا
وه ک ماری له شهر باکی به پینچ و خسم و تابه
دویتی که ره قیب نه یوو گوازی به جه نابیه
یا ره ب چ گوناهنیک و چ جورمنی له مه روویدا؟
نه مرؤ که له لای، نه زیسته تی مه عنای سه وابه
بو نه وعی به شهر روژی حیساب ناخبره ته و بهس
بو عاشقی بیتچاره هه موو روژی حیسابه

دوو شیر له: محممه د نه حمه دی (سامال)

(۱)

ده لږ - نا

تروسکه په ک... به ده ماری شه قامدا... ده گوزه رږ

به دوايه وه زه مان

به سر چنه د هیلې هاوړیکه وه

هه لات... هه لات

ناگاته دلویه په ک باران... که بهر دهینه وه

به کاتی نیستا و... من ده بیستم

بو تو به لام

نه مه گیرانه وهی هیچ نیه

(۲)

شه قام جمه دی له تنیایی

به هیله گی سری نیگايدا

وه ک چنه د هیلې نهرمی بن زهر... شیتل دهیم

له م به سینه خو ساوه دا

به تنیا من هه ز ده کا شه قام بری

هه ز ده کا تا شوینی له دایک بوونی توفان

بو تو به لام

نه مه گیرانه وهی هیچ نیه

نووسەر: فرهاد شاگەلی لە ستر کەولم، سوێد

زمانی کوردی لە ئاستانی سەردەمیکی قازەدا

لە ماوەی دوو سە سالی رابوردوودا سەدان وتار و لیکۆلێنە و دیداری رۆژنامەوانی لە دەستگا کانی راگە یاندنی کوردستان و مالهێرە کانی ئێتەرێتدا لە سەر کێشە کانی زمانی کوردی بلاو کراوەتەوە. سیمای هەرە زالی بەشیکێ یە کجار زۆری ئەو نووسین و بابەتە ئەو بوو کە لە روانگە یەکی زانستییە و نە نووسراون و بە لگە هێتانه وە و هاو پرە کێه کان بەر هەمی بیر کردنە وە یەکی تەسکی ئیدئۆلۆژی و سیاسی بوونە، کە هیچ پێوەندیە کیان بە زمانەوانی و بەسە کانی زمانی کوردییە و نەبوو. لیکۆلێنە وە یە زانستی، لە پال ئامانجیکێ بەرەتیدا کە گەشتە بە راستی و دروستکردنی چەمک و تیگە بشتتیکێ وە هابە کە بیتە بنەمای پیشکەوتن و گەشە کردن لە دیسپلینە جۆراوجۆرە کانی زانست، ئەو بەر زووییە یی هەبە کە لە چوارچێوە یە بابەتیکێ کێشە ئاسادا دەوڵە مەندیە کی زانیاری دروست بکات. ئێمە کە ئەو نووسبنانە ی لە بواری کێشە کانی زمانی کوردیدا نووسراون و دە نووسرین بە سەر دە کە یە وە، دە یینین هێچ مەر جیکێ زانستیان تیدا رە چاوە نە کراوە. رەنگە تاک و نە را نووسین هەبێ کە رێز بەر ن و ناکە و نە بەر ئەو هە زاریە زانستی و ئیستیمۆلۆژیە ی کە بوو تە دیار دە یە کی ئاشکرا و سەر دە ست لە ئە مرۆ ی فەر هەنگی کوردیدا.

بابەتی ئەو زنجیرە وتارە ی لەم ژمارە یە وە بلاوی دە کە مە وە، زمانە، زمانی کوردی بە سەر دوو پرسیار، یا دوو کێشە دا بەش دە ییت:

یە کە م: ئە ل فوین

کورد دە یین چ ئە ل فوینیە ک بە کار بیات؟ ئەو ئە ل فوینیە ی کە چەند سە دە یە کە بە کاری دە هێتیت و هەموو ئە دە یی کلاسیکی کورد و بەشی هەرە زۆر و گرنگی ئە دە یی نازە یی پێ دە نووسریت؟

یا ئەو ئە ل فوینی لاتینی تورکیە ی کە نزیکە ی ٦٠ تا ٧٠ سالی کە دامە زریترە و، بە لام ئە نیا لە ماوە ی ١٥-٢٠ سالی رابوردوودا بە شیوە یەکی سنووردار، لە هەندێ ناوچە ی کوردستاندا بە کار هێنراوە و بەشیکێ یە کجار کە می ئە دە یی کوردی، بە زاراوە ی کوردی باکوور، پێ دە نووسریت؟ ئەم دوو ئە ل فوینیە لە ڕووی دە نگە وە تا ج رادە یە ک وە رامی ییوینیە کانی زمانی کوردی دە دە نە وە؟ ئایا بە کردە وە، دە کرێ نە تە وە یە ک هەروا بە ئاسانی واز لە ئە ل فوینیە ک بە ییت و دە ست بکات بە کار هێتانی ئە ل فوینیە کی دیکە؟ ئایا کاریکی وە ها تا ج رادە یە ک زبان بە ئە وە کانی داهاوو دە گە یینیت و لە و گە نجینە فکری و ئە دە یی و زانیاریە ی

نەمەق چەندى دەگانه دەستى ئەوان؟ لەم ڕووەوە هەم ئەزموونی بەشى ھەرە زۆرى گەلانى دنیامان لە بەردەستدان، کە خواھى فەرھەنگ و شارستانى ڤیرى و دەولەمەندن و لە دنیای ئەمەرىشدا، لە ھەلەھە کى بە کجار بەرزى سیاسى و ئابورى و فەرھەنگیدا نەخشان ھەبە، بەلام ھەرگیز دەستبەردارى فەرھەنگ و شارستانى خویان، کە ئەلفوینى بە کىکە لە کۆلە کە پتەو کانى، نەبۆن. ھەمیش ئەزموونی تورکىای بە ناو، مۆڤىرن و تازە، کە بە ھۆى سیاسەتى ڕەگەزپەرستانى مستەفا کەمال ئەتاتۆرکۆم، ئەلفوینى لاتىنى بە سەر گەلانى تورکىا داسەپاند و بە ناوى تازە کردنەو و نزیك بوونەو، لە ئەورووپاوە، نەتەوێ تورکى لە فەرھەنگ و شارستانى ڕۆژھەلات دوور خستەو، بەلام ھەرگیزیش نەبوانى بىت بە ئەوروپایى.

دووەم زمانى ستاندارد یا زمانى ئەدەبى بە کەگرتو: ئایا دەتوانىن بلىن کوردى زمانىكى ستاندارد و بە کەگرتووە؟ ئایا ئەو دوو شتێ ئەدەبى بە کە ئىستا لە ئارادان، ھەر بە کە یان زمانىكى ئەدەبى و ستاندارد، یا دەتوانىت ئەو ڕۆلە بىت؟ ئایا دەبى کورد بە کىک لەم دوو شتێ بە ھەل ڤىرت، یا بە تىکەل کردنى ھەردوویان زمانىكى تازە و جیاواز ەدروست بکات؟ ئایا ھەر چارەسەر و ئەنجامگىر بە کە ئەمەق ئىمە لە کوردستانى خواوودا (خواووى کوردستان یا کوردستانى عىراق) پى بەگەن، تا چەند بۆ بەشە کانى دىکى کوردستان گەنگە و دە کرى پتەوێ بەن؟ لەم جۆرە پرسیارە زۆرن و بەشى ھەرە زۆرى ئەو کەسانى لە دوو سن سالى دوایدا، لەم بوارەدا دىداریان لە گەل کراو، یا وتاریان نووسىو، لىنى نزیك کە وتوونەتەو و ھەولیان داو بە پى بۆچوونى خویان و ھەم بەدەنەو و بەتە کە دەولەمەند بکەن.

لىکۆلینەو و شىکردنەو بەتە ئەلفوین و زمانى ستاندارد، ھەر بەو نایىت کە نووسەرىک یا ڕووناکبىرىک بە پى ھەز و مىزاج، ھەلۆبىست لەبارە بەو و ەڤىرگىت. ئەم بەتە ڕەگ و ڤىشە بە کى زانستى و سیاسى و مێژووى و فکرى قوولترى ھەبە و بە سەدان دەزووى فەرھەنگى و نىدۆلۆژى و زانیارى بەستراو بە ئىستا و داھاتوى نەتەو و نىشتمانىکەو کە ھىشتا لە سەرەتای خۆڤروستکردن و خۆپىگە پانداپە.

ئەگەرچى کىشە ئەلفوین پىشترىش ھەندى جار بوو تە بەتە گوتوڤىز و نووسىن، بەلام لەبەر ئەوێ بازەنەى خوینەر و خۆپەواری وە ک ئەمەق فراوان نەبوو، بەسە کە ھەر لە ناو وتارىکى کەم ماو، تەو و گە پىشتووە تە ئىمە. ئەو وتارانەش تا ڤادە بە کى زۆر لە کەڤى راسە قىنەى بەسە کەو، دوورن و تەنیا جۆرىکەن لە پىداھەلدان یا ھىرش ڤەردنە سەر، پى ئەوێ شۆڤ بىنەو بە ناو ڕەگە زانستى کانى بەتە کە.

زمانی نەدەبیی بە کەگرتوو، یا زمانی ستاندارد، وەک هەندێ لە لیکۆلەرەوان پێشان خۆشە ناوی
 لێ بێت، رەنگە لە بازەبەکی فراوانتردا باس و گوتیویزی لەسەر کراییت. ئەو نووسەر و
 ڕووناکییە زامەزانەکان بەشدارییان تێدا کردووە، نەک تەنیا لە ڕوانگەیەک زانستی و
 زمانەوانیەوه لێ کۆلیۆنەتووە، بەڵکە هەولیان داوە بۆ ئەوە بە پاشخانی میژووویی و
 ناسۆ سیاسی و شارستانەتیەکانی دواڕۆژی کوردیشەوه. وای پێ دەچیت لە کۆنگرە
 مامۆستایانی کوردیشدا لە شەقلاو، هاوینی ١٩٥٩، ئەم دوو باسە؟ زمانی نەدەبیی بە کەگرتوو و
 ئەلفوین، گەرنەگرتین بەشی بەرنامەکانی کۆنگرە کە بووین.

دوای ڕووخان و هەلەهەشەوهی نیمەراتۆری عوسمانی، کوردستانی باشوور، یا کوردستانی
 عێراق، تاکە بەشیکی کوردستان بوو کە تێدا مەسەلەی زمانی کوردی و خۆشدن بە زمانی
 کوردی و ئەو بابەتەکانی سەر بەو باسە، بووینە پەرگەیک لە بەرنامەی کاری نووسەرەکان و
 ڕووناکییان و سیاسەتمەداران و ڕیکخراوە سیاسییەکانیشدا ئەو گەشە کردنە فەرەهەنگیە
 فراوانی لەو بەشی کوردستاندا ڕووی داوە، پێوستی گوتیویزیکی وەهای هێناوەتە گۆڕی،
 بەلام دیسانیش هەرگیز نەبووەتە باسێکی وەها گەرم و گشتگر کە ڕووبەروو بوونەوهی لێو
 بەیدا بووین. لە سالیانی بەکەمی دروست بوونی سیستەمی کۆماریدا لە عێراق، رەنگ
 گەرنەگرتین سەکۆیک ئەم باسە لەسەر کراییت، کۆنگرە مامۆستایانی کورد بووین لە
 شەقلاو. سالی ١٩٧٠یش کە ڕووبەری بەکارهێنانی زمانی کوردی وەک زمانێکی ڕەسمی لە
 عێراقدا وەک زمانی خۆشدن و فەرەهەنگ لە کوردستاندا، زۆر فراوانتر بوو، لەوانە بوو
 باسێکی وەها بێواپەتە هۆی کێشە و تازاوەیەکی زۆر لە ناو نووسەرەکان و ڕووناکییان و
 دەستەلاتداراندا، بەلام سەرکردایەتی سیاسی ئەو کاتە کورد بە شێوەیەکی زۆر زێر و
 دووربینانە، ڕیگەی لەو گەرت ئەم بابەتە بێتە بەرەبەکی تر، بۆ ئەوەی دۆزمتیکی درندە
 وەک بەعس لێو دزە نەکات و بۆ سوودی خۆی بە کاری نەهێنێت.

ئەمڕۆ کە باشووری کوردستان وەک هەریێکی فیدێرال لە ڕووی سیاسی و کارگیری و
 فەرەهەنگیەوه تا ئەندازەبەکی باش سەرەخۆیی و پێشکەوتنی بە دەست هێناوە، یێگومان
 مەسەلەی زمان دەیتە پەکیک لە بابەتە هەرە گەرنەگەکانی ئێستا و پاشەڕۆژی کوردستان.
 ئەوەی ئەم سەردەمە لە سەردەمەکانی پێشوو بە تەواوی جیا کردووەتەوه ئەوەیە کە
 پێوەندی فەرەهەنگی و سیاسی لە گەل پارچەکانی دیکە کوردستاندا لە ئاستیکی بەرزتر و
 گەرمتر و چەتردا. هەلومەرجی فەرەهەنگی و بەکارهێنانی زمانیش لەو بەشەکانی کوردستاندا
 لە گۆڕەکانی جاران زۆر گۆراوە. ئێستا لە هەموو بەشەکانی دیکە کوردستاندا زمانی کوردی،

نه‌گەر به ډاډه‌په‌کې کم و سنوورداریش بیت، بڼ نووسین و بلاو‌کردنه‌وه به کار ده‌بریت، هر چنده ناکړئ نو به کاره‌یتانه‌ی نه‌وئ له‌گل پشه‌کوټنې په‌کجار فراوان و به‌رچاوی زمانی کوردی له‌کوردستانی خپراډا به‌راورد بکړیت. نه‌نجامیکې مه‌نتقې ثم راستیه‌ش نه‌وه‌په‌که هر بیت یا ناراسته‌وخو، کار ده‌کاته سر به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستانیش. هر به‌م پښه‌ش رووهری باسه‌که و بازنه‌ی به‌شداري کردن له‌لیکولینه‌وه‌کاندا هینده فراوانه‌که له‌میزووی فره‌هنگی کوردستاندا هر‌گیز هاوشپوره‌په‌کې نابین.

ثم فراوانیونه ره‌نگه‌وا لیک بدرسته‌وه که‌نشانه‌په‌کې ساغ و سه‌لامه‌تی که‌شی فره‌هنگیه و نه‌وه پشان ده‌دات که‌کومه‌لگې. خویته‌ه‌واری کورد بله‌ته‌گرم و خاومندیه‌کلن له‌ریگه‌ی گوتیژی زانستی و به‌شیوه‌په‌کې شارستانانه په‌کالا ده‌که‌نوه. به‌خویدنه‌وه‌ی به‌شینک له‌و وتار و لیکولینه‌وه و نووسنه‌ی لم‌بواره‌دا ده‌نووسرین و بلاو ده‌کرښه‌وه، هر زوو نووشی بڼ‌نومیدی نه‌بین، چونکه به‌ده‌گمن هه‌لده‌که‌وټ نووسیتیک به‌خوښته‌وه به‌بیریکي زانستی و به‌پنی پتوره زانستیه‌کانی لیکولینه‌وه و توپزینه‌وه نووسرایت.

مهرج نیه نه‌وه‌ی باسی زمان ده‌کات، ده‌بڼ هر زمانه‌وان بیت، به‌لام مهرجه بابی نه‌وه شاره‌زای نه‌و زانسته بیت که‌له‌رووی به‌لگه و به‌لگه‌کاریه‌وه پشت به‌بنه‌ماکانی تیوریه زانسته‌کان بیه‌ستت. شاره‌زایی له‌زانستیکدا، به‌لای مه‌وه، هر‌گیز مه‌غای نه‌وه نیه‌نیه هه‌موو بنه‌ما و هه‌موو نه‌نجامگریه‌کانی نه‌و زانسته و نه‌و تیوریانه‌ی سر به‌زانسته‌که‌مان پڼ راست بیت و شونې بکه‌وین. نه‌مه به‌تایه‌ت له‌بواړی زانسته مرف‌فانه‌کاندا (The humanities) راسته. به‌لام خویه‌سته‌وه به‌میژدول‌وژی لیکولینه‌وه‌ی زانسته‌وه‌گرنګ و پتوبسته. من‌خوشم که‌ثم قسه‌په‌ده‌کم، خوځم به‌زمانان دانانیم، نه‌گه‌رچی له‌ماوه‌ی بیست‌وینج سالی راپورودودا هه‌ولم داوه شاره‌زایی له‌زمانانیدا په‌یدا بکه‌م و خوځم فیر بکه‌م.

ره‌نگه‌خوښتري ثم نووسینه بڼ نه‌وه بچیت که‌ثم نا‌زاوه‌په‌ی من باسی ده‌کم له‌بهر نه‌وه بیت که‌زمانی کوردی خوځی زمانیکې سه‌ره‌تایی و پرشولواوه و به‌پنی بنه‌ماکانی ډرمان و لینکسیکال و گو‌کردن کاری بڼ نه‌کراوه و ناکړئ داوای ډیکوپتیکه‌ک بکه‌پڼ که‌دروست نه‌بووه. بیرکردنه‌وه‌په‌کې وه‌ها، بیگو‌مان، دووره له‌و نه‌نجامگریانه‌وه که‌زانستی زمان پښمان ده‌لپت. نه‌خشی زمان، نه‌تانه‌ت زمانی قسه‌کردنیش، نشانده‌ری گرو و ناسنامه‌په. نه‌ندامی کومه‌له‌کې خوځی و قسه‌ده‌کات، په‌کسر هه‌ستی پڼ ده‌کن که‌شیوه‌ی قسه‌کردنی گوزاوه. ثم توره زمانه‌وانیه‌ده‌پتیه پتوهریک بڼ نه‌وه‌ی نه‌ندامیکې کومه‌له‌کې باسی زمانی خوځمانه و زمانی نه‌وان، بکات.

له کۆمهڵیکدا که زمانی نووسینی ههیت و سیستهمیکی پیشکەوتووی خۆبندن و پهروه‌رده‌ی تیندا دامه‌زرایت، چه‌مکی «زمانیکی راست» به‌شێوه‌یه‌کی ره‌هاتر وهرده‌گریت: ئەو زمانه‌ شێوه‌یه‌کی راستی قسه‌کردن و نه‌انه‌ت نووسینشی هه‌یه‌، که‌خه‌لکه‌ «خۆنده‌واره‌» که‌ به‌ کاری ده‌هێن. واته‌ نه‌وه‌ی وه‌ک ئەوان قسه‌ بکات و وه‌ک ئەوان بنووسیت راسته‌. نه‌وه‌ نه‌و شێوه‌ راسته‌یه‌ که‌ له‌ خۆبندنه‌گه‌کاندا ده‌خۆبتریت و کۆد داده‌نریت (واته‌ بنهما و رێجوی داده‌نریت) بۆ رێزمان و فهره‌هه‌نگه‌کی. هه‌روه‌ها ئەکادیمیا و نه‌نجومه‌ن بۆ مشتومال کردن و چاودیری کردنی زمانه‌که‌ دروست ده‌کری‌ن. هه‌موو ئەم هه‌نگاوانه‌ به‌شیکن له‌ پرۆسه‌ی په‌یدا بوونی زمانی ستاندارد.

له‌ کوردستاندا زۆر ده‌مێکه‌ ئەو پرۆسینه‌ به‌رپوه‌ چووه‌ و به‌ره‌مه‌یکی باشیشی هه‌بووه‌، واته‌ نه‌و زمانه‌ کوردیه‌ ستاندارده‌ی له‌ سه‌ره‌تای یسته‌کانی سه‌ده‌ی رابوردووه‌و کاری بۆ کراوه‌ و له‌ چل و په‌نجا و شه‌سته‌کاندا بنه‌رته‌کانی دارپێزان و له‌ سه‌ره‌تای حه‌فتاکاندا گه‌یشته‌ پله‌یه‌کی یه‌که‌جار به‌رزى رێکوپێکی و ستاندارد بوون. به‌ره‌مه‌یکی نه‌و هه‌موو کوششی سه‌ده‌ی رابوردوو نه‌وه‌ بوو که‌ کۆمه‌لیک نووسه‌ر و روه‌ناکیری گه‌وره‌ دروست بوون، که‌ ده‌توانین ب‌لێن «کوردی راست» نه‌وه‌یه‌ ئەوان نووسپوانه‌ و ده‌بنووسن. ئەم‌روێش دیسان ئێمه‌ کۆمه‌لیک نووسه‌ر و روه‌ناکیرمان هه‌ن که‌ زمانی نووسینی ئەوان زمانی ستانداردی کوردیه‌. من که‌ تێکستییک یا کتیبیک ده‌خۆبمه‌وه‌ و ده‌لێم ئێمه‌ کوردیه‌کی خراپه‌، یا ئێمه‌ کوردیه‌کی باشه‌، به‌ راستی له‌ مێشک و بیر کردنه‌وه‌دا پێوه‌ریکی زمانه‌وانی و ئیستیتیکی هه‌ست پێ‌ده‌که‌م و په‌نای بۆ ده‌بم و ده‌یکه‌مه‌ بریاره‌ری راستی و ناراستی زمانی کوردی. ئەو پێوه‌ره‌ زمانه‌وانیه‌ هه‌ر نه‌وه‌یه‌ که‌ له‌ به‌ره‌می نووسه‌ره‌ گه‌وره‌ و کوردیزانه‌کانه‌وه‌ هه‌له‌ه‌نجراوه‌ و بووه‌ته‌ بنچینه‌ی زمانی ستانداردی کوردی.

نه‌وه‌ی ئەم‌روێ له‌ کوردستاندا روه‌و ده‌دات روه‌وخاندن و هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی ئەو ده‌سته‌که‌وته‌ گه‌وره‌ نه‌ته‌وايه‌تیه‌یه‌، واته‌ هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی زمانی ستانداردی کوردی، له‌به‌ر هه‌ندێ به‌رژه‌وه‌ندی ته‌سک و بێ‌نرخى ناوچه‌یی و سیاسى و ئیدئۆلۆژی. له‌ کاتیکدا سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسى کوردستان له‌ شه‌ست و حه‌فتاکاندا (مه‌به‌ستم بارزانی گه‌وره‌یه‌) زۆر ژیرانه‌ پشێوانی نه‌و پرۆسینسی ستاندارد بوونه‌ی ده‌کرد و ده‌یه‌چه‌سه‌پاند، سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسى ئەم‌روێ کوردستان رێک به‌ پێچه‌وانه‌ی ئەوساوه‌، رۆژ له‌ دواى رۆژ، یه‌ک به‌ یه‌ک بنهما و کۆمه‌له‌کانی ئەو زمانه‌ ستاندارده‌ ده‌رووخینیت و هه‌لده‌وه‌شیتیه‌وه‌. ئەو ده‌ستگا به‌ناو زانستپانه‌ی سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسى ئەم‌روێ کوردستان دايمه‌زاندوون، هه‌ر هه‌موویان

خزمەتی ئو و رووخاندن و هەلۆه‌شاندنەو یە دە کەن. ئە نجامی ئەم بارە کارەساتنامیزە ئەو یە
 کە پێوەری زمانی ستانداردی کوردی و «کوردییەکی راست» ئەنیا تیکست و نووسینی ئو
 نووسەر و ڕووناکییانە کە بەرھەمی ئەو سەردەمەیی ڕاپوردوون و ژمارەبێشان، ئەگەر
 زۆریش بە گەشینی ئەماشای بکەین، ڕەنگە خۆی بەدا لە پانزە بیست کەسێک. دەستگا
 زمانەوانی و پەرەردەیی و فەرھەنگی و بەناو زانستییەکانی ئەمرۆی کوردستان زۆر لەو
 لاوازترن بتوانن جاریکی دیکە ڕووناکی و نووسەری وەها بەرھەم بێنن.

بەشی زۆری نووسەر و ڕووناکییانی شارەزای کورد بە گشتی لەسەر ئەو کۆکن کە ئەو
 شیوە. زمانەیی نێست لە کوردستانی عێراق و تا ڕادەیکیش لە کوردستانی ئێراندا ڕۆلی زمانی
 ستاندارد (پەسمی) دەبێت، تاکە شیوەیەکی زمانی کوردییە کە دەتوانیت و دەبێت بکری بە
 زمانی پەسمی کوردستان. کە باسی کوردستانیش دەکەن مەبەستان هەموو کوردستان، واتە
 ئەو بەشەش کە ئەمرۆ بواری بەکارھێنانی زمانی کوردییان تێدا نیە. بەلام هەر لە ناو
 ڕووناکی و نووسەرەکاندا کەسانیک هەن ئەو جەخت دەکەن کە ئەوان باس لە کوردستانی
 عێراق دەکەن، بەو پێشە کە ئەنیا لەو بەشە کوردستاندا زمانی کوردی ستاتوووسیکی
 پەسمی هەیە و ناکرێت نێست باسی بەشەکانی دیکە کوردستان بکەین. دەبێت سەرئەجی
 ئەو بەشە بدەین کە ئەقریبەن هەر هەموو ئەو شارەزایانە لە بارەیی زمانی کوردییەو
 دەنووسن، ناوانی ئەو شیوە زمانە بە «سۆرائی» بە هەلە دادەنێن و لەجێ ئەو ناوی «کوردیی
 ناوەندی و ناوەراست یا کوردیی خواروو» بە راست دەزانن. نێستاییدی ئەو بەشە شاراو
 نیە کە ناوھێنانی ئەو زمانە ئەدەبیە و «سۆرائی» مەبەستێکی نازانستی و تەکنیکی لە پەشتەو
 بۆ بچووک پێشانەدان و داشکاندنێ نرخی ئەدەبی و فەرھەنگیی زمانە ئەدەبیە کە.

کاتی نووسەر و ڕووناکییری کورد ئەو شیوە زمانە بە باشترین و گونجاوترین شیوە دادەنێن بۆ
 ئەو یە بکری بە زمانی پەسمی کوردستان، دیارە کۆمەڵە بەلگەیی میژوویی و زانستی
 دەھێتەو بۆ پشنگیری ھەلۆیستەکیان. نێمە دەتوانین ئەو بەلگەکانی لای زۆریە نووسەرەکان
 دووبارە دەنەو بەم جۆرە کورت بکەینەو:

۱- کوردیی خواروو دەوڵەمەندترین شیوە زمانی کوردییە، چونکە هەم لە قونای کلاسیکدا
 و هەمیش لە قونای تازەدا ئەدەبیاتیکی ھەراوان و دەوڵەمەندی پێ نووسراوە و کۆمەڵیک لە
 نووسەر و شاعیرە ھەرە گەورەکانی کوردستان بەم شیوە بەرھەمەکانی خۆیان نووسیون.

۲- بە پێچەوانەی دیالیکتەکانی دیکەیی زمانی کوردییەو کە ھەر یەکیکیان لە سەردەمێکدا
 زمانیکی ئەدەبی ناوچەیی کوردستان بوو و دواتر بە ھۆی ھەلۆه‌شاندنەو ئەو دەستەلاتە

سیاسیه وه که بوو بووه پالهنشی، نهوانیش پۆلی خۆیان له دهست داوه، کوردیی ناوه راست هه له سه ره تای دامه ززانیوه وه ک زمانیکی نه دهیی و تا نه سڕۆش، بئ ناوهر، نه وه نه خشی هه بووه. نه مه وا ده کات که بیهته تاکه شیوهیه ک که میژوویه کی بئ پاره وستان و بئ ناوهری له پشته وه به.

3- کوردیی ناوه راست یا خواروو له سه رده می پاشایهتی شیخ مه حموودی حه فیدادا زمانی ره سمی حوو کومه تی کوردستان بووه، هه روه هاش له سه رده می کوماری کوردستاندا به سه رکردایه تی قلزی محهمه د دیسان زمانی ره سمی کوماری کوردستان بووه. له سه رده می ده ست لاتی شۆرش تازه شدا دیسان هه ر کوردیی خواروو زمانی ره سمی ده ستگا کانی شۆرش بووه له سه رتاسه ری کوردستانی عێراقدا، چ نه و کاتانه ی خه باتی چه کدارانه کراوه و چ نه و سالانه ش که سه رکردایه تی سیاسی بزووتنه وه که ده ست لاتی سیاسی و کارگیری به ده ست بووه. ئه ستاش له سالی 1992 هه که هه ری می کوردستانی عێراق به شیوهیه کی ره سمی حوکومه تی فیدرالییه، دیسان هه ر نه و شیوه زمانه زمانی ره سمی حوکومه ت و سیاسه ته دار و سه رکرده کانی کوردستانه، هه ر به وه هزیه شه وه له به واری سیسته می کارگیری و رۆژنامه گه ری و دیپلوماسی و سیاسیدا به شیوهیه کی فراوان گه شه ی کردووه و له به وری زاراوه سازیوه ده وه له مه ندر بووه.

4- کوردیی خواروو له ماوه ی 90 سالی رابوردوودا زمانی ره سمی خۆیندن و به روه رده بووه له خۆیندنگه کانی کوردستانی عێراقدا، له پله جیاوازه کانی خۆیندندا، له سه ره تایه وه تا ده گاته زانستگه، سا ئه تر نه و سیسته می به روه رده یه له ناوچه یه کی سنوورداردا بووینت یا سه رتاسه ری کوردستانی گرتووه ته وه و هه ر به و شیوه زمانه ش داڕێژراوه.

5- له به واری رۆژنامه گه ری و کتیب و وه رگێتراندا، کوردیی خواروو تا راده یه کی یه کجار زۆر بێشکه وتوو و شاکاری زۆر گه روه و گرنگی بئ نووسراوه و زۆر له شاکاره نه ده یی و زانستیه کانی ش ته رجه مه ی نه م شیوه زمانه کراوه.

نه گه ر چی کوردیی خواروو ئه ستاش نه خشی زمانیکی ره سمی و ستاندارد ده بێت، به لام ده کړئ به وه ده وه له مه ندر بکړت که وشه و زاراوه و ده برېن له دیالیکته کانی دیکه ی زمانی کوردیه وه وه رېگړت، به تایه تی نه وانه یان که پاشخانیکی نه ده یی و فه ره نه گیان هه به، وه ک کوردی (کرمانجی) ی سه روو و هه ورامی.

یه که م: رېتووس و نه لفوین

نه لف: رېتووس یا راستووسی (Orthography)

کیشهی رېنوس له زمانې کوردیدا په کینکه لهو کیشانهی که هر له زور زووه وه زمانزانانی کورد ههستان پې کردوه و ههولیان داوه چارهسهری بؤ بدوزنهوه، بهو نامانجهی که کورد ههستان پیکردوه و ههولیان داوه چارهسهری بؤ بدوزنهوه، بهو نامانجهی که بتوانری وشه کوردی به شیوهی به کی راستی واینووسرېت که له گهل شیوهی گوگردنی وشه کاندای و له گهل دهنکه کانی زمانې کوردیدا بگونجیت. دیاره کیشهی رېنوس ته نیا پینهستی دهنکه (لیره دا مه بهستم فونه تیکه) نیه، به لکه پیوندهیه کی زوری شی به رېزمانهوه، به موزفیمی وشه کانهوه و به سینتاکسیسهوه، هیه.

چارهسهری کیشه کانی رېنوسی کوردی به کومه لئ قوناغی جیواوزدا تیه ریوه و کاریکی په کدهست و په کگرتویش نه بووه، چونکه نه ده ستگایه کی سیاسی و کارگیری و نه ده ستگایه کی فرههنگی ناوهندی نه بووه تا نهم ههولندان و چارهسهرانه به ک بخت. وای پنی ده چیت زمانزانانی کورد، یا نهو که سانهی سهروکاریان له گهل نووسینی کوردیدا هه بووه، له پیندا چارهسهریان بؤ کونسوناته کان دوزیوه تهوه و دواتریش بزویته کان (فالول یا فوال). من چاپی به که می فرههنگه که ی شیخ یوسف زیانوددین پاشای خالیدی مه قدسی (۱۸۴۲-۱۹۰۶م) لایه که سالی ۱۸۹۴ چاپ کراوه. له ویدا نووسر بؤ دهنکه کانی (پ،ج،گ،ز) تیب یا نیشانهی تایه تی داناهو.

رهنگه نه مانه زور گرینگ نه بن چونکه پینتر لای فارس نهم تیا نه هه بوون و کوردیش چاوی له وان کردوه، به لام سنی نیشانه لهو فرههنگه دا به لای منهوه به کجار گرنگن؛ دهنکه کانی (ف) و (و) و (ئ) که نیشانهی تایه تی خویان هیه. نیمه ده زانین دهنکی (ف) له زمانې فارسیدا هیه، به لام نه وان هر به (و) ده ینووسن چونکه به هوی به دواي په کداهاتی بزوین و نابزویته کانهوه ده کری پینه له بخوئترتهوه. گرنگی کاره که ی یوسف پاشا نهوه به که بؤ نهوهی نه رکیکی زور نه خاته سهر تیی (و) هاتوه تیی (ف) ی بؤ ده رپینی نهو دهنکه به کار بردوه. پیموایه نهوه به که مین چاپه مینی کوردیه که تیی (ف) ی تپدا به کار برایت. یوسف پاشا بیری له وهیش کردوه تهوه که بزویته کانی (و) و (ئ) ده بی نیشانهی تایه تی خویان هیت، هاتوه نهو دوو تیهی بهو شیوهی نووسیوه که له جیتی نهو کللاهوی، یا نهو (حهوت) هی، نیمه نه مرؤ له سهر نهو دوو تیهی داده نین، نهو (ههشت) یکی له ژیراندا داناهو.

نمونه به کی دیکه ئینجیل (بایبل) ی مارقوسه که وه رگێترانه کوردیه که ی سالی ۱۹۹۰ چاپ کراوه و له ویدا وه رگێتر تیبی (ل) ی به کار بردوه. له بهر نهوه ی نهو به شهی ئینجیل کراوه به کوردیی و له ویدا وه رگێتر تیبی (ف) ی تیدا به کار بردیت.

یوسف پاشا بیرى له وه یش کردوه ته وه که بزویته کانی (و) و (ئ) ده بی نیشانه ی تایه تی خویان هه بیت، هاتوه نهو دوو تیه ی بهو شیوه به نووسیه که له جیبی نهو کلاوه ی، یا نهو (حهوت) ه ی، ئیمه نه مرز له سه ر نهو دوو تیه ی داده نین، نهو (ههشت) یکى له ژیراندا داناوه.

نمونه به کی دیکه ئینجیل (بایبل) ی مارقوسه که ته رجه مه ی کوردیه که ی سالی ۱۹۹۰ چاپ کراوه و له ویدا وه رگێتر تیبی (ل) ی به کار بردوه. له بهر نهوه ی نهو به شهی ئینجیل کراوه به کوردیی موکریانى و لهو دیالیکه یشدا، وه ک ده زانین، به (خودا) ده گوتری (خولا)، کابرا هاتوه (حهوت) یکى چکزه ی له سه ر تیبی لام (ل) ه که داناوه و کردویه تی به نیشانه ی (ل) به کار هاتیت.

ئه مه ی لێره دا باسم کردوه زیاتر پێوه ندیی به فۆنیمه کان و نهو نیشانه وه هه یه که بۆ نوینه رایه تی کردیان له ریتووسى کوردیدا دانراون. به شیکى دیکه ی گرنگى ریتووس پێوه ندیی به مۆرفیم و سینتاکسه وه هه یه. راستیه که ی نهو یه ریتووس یا راستووسى تا راده یه کى زۆر به ستراوه به زانین و تیگه یشتی ریزمانه وه. نهو که سانه ی که له سه ر هه له کانیان ده روژ و ناتوان چاره ی بکه ن، له بهر نهوه یه که شاره زای ریزمانی کوردی نین.

ره نگه ئیمه به تهواوی ناگاداری نهو هه ولدان و ریفۆرمانه نه بین که به دریزایی میژووی به کوردی نووسین کاریان بۆ کراییت. هه ندئ لهو بنهما و نیشانه له رینگه ی ده ستووسه کۆنه کانه وه به ئیمه گه یشتوون و به هۆی نهوانه وه تیگه یشتوین که کهسانیک هه برونه بیران له وه کردوه ته وه کوردی ده بی چون بنووسریت. دواى پلایو برونه وه ی کتێب و روژنامه به زمانى کوردی نتر وینه به کى ڤووتری نهو پرۆسینى ریفۆمکاریه مان بۆ ماوه ته وه، وینه به کى چاپکراو، که ده گانه ده ست خه لکینکى زۆرت. دواتریش کاتى له کوردستانى باشوور زمانى کوردی پله و ستاتووسى زمانیکى نیوچه ره سمى یا ره سمى وه رگرتوه و کومه لى گوڤار و روژنامه ی پێشه نگ پلای کراوه ته وه، هه ولدانه کان چوونه ته چوارچێوه به کى ره سمى و فراوانتره وه و بنهماکانى ریتووس به شیوه به کى ڤووتر رو نراون، تا ده گانه سالانى دامه زرانى کۆڤى زانیاری کوردله به غدا و چهند ده ستگایه کى دیکه ی زانستى و فره هه نگى. له نه نجامى نهو چاکسازى و ریفۆرمانه دا ریتووسى کوردی له سه ره تای هه قه قانه کانی سه ده ی راپوروددا تا

راده په کی باش ږیکه خړا و جینی خوی گرت و تا سالانیکیڅ دواتر له ناو به شی هره زوری
 خوښه وار و نو سهر و ږوونا کبیرانی کوردستاندا پټه ویی ده کړا.
 له سهره تاي نه وده کانه ووه فرههنگی کورد و زمانی کوردی و وشه کوردی پتی نایه
 سهرده میکی تازه ووه که له هه مو ږوویه که ووه له ږاږوردوی هه زار ساله ی جیا وازه. له م
 سهرده مه تازه به دا ږوویڼ به ناشای نازادی، ږوویڼ به دؤستی سهر به خوی و ږوویڼ به خاوه نی
 نیشته نیک، به لام زمانه که مان، زمانی کوردیمان، دؤراند و فرههنگی کوردمان دزیو کړد و
 وشه ی کوردیمان له ده ست دهر چوو. نیمه نه گهر له تایه تمه ندیه فرههنگیه کانی نه م
 سهرده ورد بینه ووه ده تواتین به درژی قسه یان له سهر بکه یڼ و به پتی ژماره و نامار زور
 شت بلین و لیکولینه ووه پشک ش بکه یڼ. نه گهر به وردی سرنج بده یڼ ده پین نه مه سهرده می
 ږووخانی فرههنگی کورد و هه لوه شانه ووی زمانی کوردیه. ده کړی له م ږووه یشه و به
 شپوه ی جیا واز دیارده کان بخوښه ووه و نه نجام گری جوا و جوریان لی هه لینجین. من نیستا،
 له م نو وسینه دا، نه و هه مو لایه و دیارده ناته ندرستانه ناکه مه بابته ی لیکولینه ووه و
 به اور دکردن، به لکه ده موی له پله ی به که مدا باسی ږنووس بکه م.
 من نازانم له کوردستانی نه مړو دا ژماره ی گوډار و ږوژنامه و هفته نامه و مانگنامه و
 وهرژنامه کان چنده، به لام نه گهر له بیرم ماییت، له جیگه به کدا خوښمده ووه، له سینه د به ره و
 ژووره. من نازانم سالانه چند کتیب چاپ ده کړیت، به لام به پتی ژماره ی په خشخانه و
 نو سهران و دهنگو باسی ناو ږوژنامه کان ییت، ده بی له دووه زار که متر نه ییت. له مانه بش
 بترازی ژماره ی نه و کتیبانه ی سالانه له خوښنگه کاند، له سهره تایه ووه بگره تا دوانا و وندی، و
 له زانستگه و په یمانگه کاند ده خوښدرین ناکړی له دوو میلیون که متر ییت. نیستا نه م هه مو
 کتیب و ږوژنامه و گوډار و چاپه مینه بهیته پیش چاوی خوت، نه و جا بزانه چون زمانیکی
 لاواز و نه خوش، فرههنگیکی ساده و ږووتوره جال و ږووسینکی خوار و گپ، ووه ک چون
 ناگر به رده یته ږووشوپه لاش، ناوه ها به ږوونه ته ناوه ز و هوش و بیره وهری و وزه ی داهینانی
 مړفی کورد، له خوښدکاریکی پنج شش سالانه ووه بگره تا ده گاته نووسه ږیکه هغه سالان.
 نه مه کاره ساتیکی نه ته وایه تیسه، نه مه تاغو نیکی فرههنگیه و په تایه کی زمانه وایه. نه گهر
 جاران هه مو دواکوتی زمان و هه ژاری فرههنگی خومان ده کړده تاوانی دوژمان و
 داگیر کاران، نه مړه هه مو پاساویکی نه م لیکه ومانه بیانو هینا ووه په کی دروژنانه و هه لڅه له تین
 و فریودرانه ی. من گه لی جار و له زور دهر فته دا و توومه و نیستاش ده یلیمه ووه، بی نه ووی
 ناهه قیه کم کردیت، نه مړه له کوردستاندا په ک تاکه کتیب، په ک تاکه گوډار، په ک تاکه

پۆژنامه و حهفتهنامه و مانگنامه و وهزنامه نیه که به کوردیه کی راست و ڤیتوسیکی راست نووسراییت.

من خۆم که له ماوهی یانزده سالدا گۆفاری مامۆستای کوردهم بـلاو کردوه، له سهـره تاوه نا، بهلام ههر نهیـن له ناوه راستی ئهـو ماوه پـهـدا له بـاره ی ڤیتوسـه وه کۆمهـلـی ئهـنـجـامـگـریـم لا گهـلاله بـووبـوون که له ڤووی زانسته وه دهـمـتوانی بهـرگـریان لـی بـکهـم و به نووسهـریکی کورد، که بهـرهـمیکی دهـنارد له گۆفاره کهـدا بـلاو بـکرـته وه، بـلـیـم من ڤیتوسه که دهـستکاری ده کهـم و له گهـل ڤیتووسی گۆفاره کهـدا دهـیـگوـنجـیـم. ئیـستا ئهـگهـر تهـماشایه کی ژماره کانی مامۆستای کورد بکهیت، دهـبیـت بهـرهـم جـۆـتـامه ی زلـلاو نووسهـرانی گهـوره و ناوداری وه کـهـمـسـعوود محمـهـد کهـمال مهـزهـهر ئهـحمـهـد، مارف خهـزنهـدلر، محمـهـدی مهـلا کهـریـم، سهـید محمـهـد تاهیر هاشم، شێر کۆیـکهـس و له تیف ههـلمهـت و زۆری دیکه یان تیدا بـلاو کراوه تـهـوه.

که نووسهـریکی ئهـزمـونـدار و شارهـزا و زمانزان بیهـوئ دهـست بهـو بهـمـایانه ی ڤیتوسه وه بگـریـت، که له نهـنـجـامی سالانیکـی دوور و درێژی نووسـین و لیکۆلـینه وهـدا پـیـان گهـشـتـوه، من ڤیـزی بـۆ دادهـنـیم که ئهـو لهـو ڤوهـوه چۆن بـیر دهـکاته وه و به چ شـیـوه یه ک بهـرگـری لهـو بهـمایه ده کات. ئیـسته بـوه به نهـریـتیک که تهـنـهـت کۆلـکه خـوـبهـوار و زهـهـنـوسهـره کانیـش خهـوش و نهـزانی خـزیاـن بهـوه دهـشارنه وه که گوايه تهـوانـیش بـیری تـایهـتی خـزیاـن له بـاره ی زمانه وه هـیه و ڤیتووسی تـایهـتی خـزیاـن پـتـهـوی ده کهـن و دهـبیـن پۆژنامه کان ڤیـزی ڤیتوسه کانیان بگـرن و دهـستکاری نه کهـن.

ئهم دهـردهـش بهـشیکه لهـو ئازاوه یه ی دهـستگا کانی راگهـباندنی کوردی دروستیان کردوه له کوردستاندا ئیـستا که زیاتر له ۳۰۰ پۆژنامه و گۆفار و مانگنامه و وهزنامه بـلاو دهـکرـته وه، بهلام به ههـموایانه وه دوو کهـسی زمانه وان یا زمانزانیان نیه زمانی ئهـو ههـزاران وتار و ڤیـورتـاژ و شـعر و چیرۆک و لیکۆلـینه وانـه یان بـۆ بکاته کوردی و ڤیتوسه که یان به جۆریک بـۆ راست بکاته وه که نه کرێ ڤهـخه ی لـی بگـیرـیت.

قهـیرانی ڤیتوس و ئهـو سهـدان و ههـزاران ههـله یه ی له تیکستیکی ئاساییدا بهـرچاو ده کهـون ههـستیکی والای من، وه ک خـوـپـتهـریک و کوردی زانیک، دروست ده کات وه ک بـلـهـی نووسهـره کان دهـپانه وئ پله ی وریای و ژیری خـوـپـتهـر تاقی بکهـنه وه و ناچاری بکهـن خۆی لوغزی وشه ههـله کان ههـلیتیت، یا ناچاری ئهـوه ی بکهـن پهـنا بیاته بهـر هـیـزیکی نهـپهـنی (هـیـزیکی غهـیبی) تا بـیـت به هانایانه وه و دهـستیان بگـریـت و وشه راسته کان به بهـرجـوو (موعـجـزه) به ک بـخـاته مـشک و دل و دهـروویانه وه. دیاره منیش دهـزانم و خـوـشیاـن، نووسهـرانی ههـله نووس، دهـزانن که مهـسهـله که ئهـوه نیه. بهلام ئهـوه ی که ئهـوان نایزان و ناشیانه وئ پـی له نهـزانیـه که ی بنـین، ئهـوه به که ئهـوان شارهـزای ڤیـزمان و ڤیتووسی کوردی نین و ئهـو کوردیه ی دهـیـنـوسـن کوردیه کی راست نیه و کوردیه کی ههـله یه.

«كارىكلەماتۇر»

- زۇرۇن ئەوانەي يىنچ و پەنايان ھەبە، كورد يىنچى ھەبە بەلام پەناي نىيە.
- گاليلە! ناسوودە بنوو، ھەم زەوين نەگەرئ، ھەم مام جەلال بۇتە سەرۇك كومارى عىراق.
- جۇن مىلى بە ھەوت تەور نەدەبراو، ھاكىم لە كوشتنى سەرفى نەزەرى كرد.
- دەلن «دەلال» بۇتە ھۇى گرانى بەلام بە برۋاى من گرانى واتە نيا تاوانى «دەلال» نىيە.
- ئەوانە كە ھەموو پرەدەكانى پىشت سەرى خۇيان دەرووخىنن ھەتمەن بۇ گەراندەنەوە بلىتى فرۇكەيان كرپو.
- مومسقاژەنەكانى يەك سىم، ھەموو بۇ بىستى يەك ناھەنگ بانگەپىشت دەكەن.
- «پياو» تى بىكەن با كۆمەلگايەكى «ژن» سالار ساز كەين.
- يادى بەخىر جارار، ھەكىم بە نەخۇشى دەگوت وەرە بىتىم، نىستا دوكتۇر بە نەخۇش دەلىن وەرە بىتىنە.
- لە عەبىت شىربايى، خىزانى لەسەر لانك گويستەو.
- بۆوھى بە مرقۇفى بناسن لە مافەكەى دەستى كىشا.
- ئەى مردووانى مەوعىزە، لىم گەرلن گوتم داوہ بە مەوعىزەى مردو.
- ھەزار، شەمى جەستەى لەسەر «شەمەك» داناو.
- ئەوھى نەبىستەم لەو شارە، ھەر نەقلى چۆلەكەيە و منارە، نەگونجاو، بەلام باو.
- يادى بەخىر جارار، لە خۇشى جىژن پلاومان دەخوارد، نىستا لە خۇشى پلاو جىژن دەكەين.
- رۆژەكان، چەند پاتەم دەكەنەو و من كاتەكان نەجاوم بى شىرنابى.
- ئەى خەلكى شارە بەردىنە، رېى سەرزەوينى سەوزى مئالېم كوئە؟
- «مەرگ بەر كورتان، مەرگ بەر كورتان» بېورن كەر شۇخى نازانى.
- شوور، شوور، شارەدارەكان دەست لە ئانتېنەكانى خۇيان نەدەن.
- بۇ ھەر ناتى دەبى وردكەينەو پەرەى گيانمان؟
- لە شەقامەكان، «شەق»، «قام» نەخوين.
- پاشا بەرگى نوپى لى مەبارەك بى، رەعبەت ھەموو بى بەرگن.
- ئەوانەى قسەى خۇيان دەخۆنەو، كاوپر دەكەن.
- كورد بە پىنۋوسەكەى خۇى دەكرپتەو، بەلام پىنۋوسەكەى نافروشى.
- ژيان، عومرى جاوانانەو، بۇ چەند گەز.

- ئىرە نەوار فروشى مامۇستا ھەسەن زىرەكە؟ بىز ھەت نەوارىكى مایكل جاكسونمان دەنى!
- ماشەللا خىزانداران! بابت ئەو ھەموو سوغرا و کوپرايە ی بو چيە؟ دەبھەوى چ بەلمىتى.
- ئەوانەى قوونى ھىماسەيان نىيە، نازانن خوین چ رەنگە.
- ئاشا ئىمە بووینە تە میوانى کن! دەلىنى ئەومندالانە کەمى بەو لوستیرانە جولانى بکەن دە بخۆن.

شېئريكى تەنز: مەيد ياسىن قورۇشى

«چینسته قوله»

دەرم ھىتا، دەگرىيا چەشنى ياران
وتى چ بىكەم لە دەست نەقەدى نە ياران

له دهر کی له نجومه، زیر دهستی یوان
وتم تنو شماعیری بسوچ و اشهره‌ی

پیست وایه بی سمیره ته بلیفات
چون کورنه دامنه نی دمست پی نی ناگات

لہم رُک لہ عمری نیرتانات ★
دیتونہ سہرفہ جووی خان بہمنی

تسموہ روم ہر وہ کور و دل پایہ زالہ
وہرینی دلی مویجہ، سال بہ سالہ

مسلّمی قیمت فرینی چہ ٹنی دالہ *
کہ دہ دری گولی قیمت روزی چہ ند چار

مه والى بوو بهر رۆژنامه خانى
ونى پير بووى، تو خوا نهو مه كره دانى

* زمان فتر به و لئتر پیری وه لا نی
و تم پیازی به فتر بوونی نه بم پیر

لوتلف که پالایه، لهو مهینابه
که نرخی ناوی مه شروب وه ک شهراپه

و مرده ماقی نو خواهردی خودا به
مه گهر ناوا فراموش که م خه می ناو

بۆ پىروندى لە ھەركات و لە ھەركات
موبايلىيان نەگوتوو ھەركات موبالىات

دلم خوش بوو و تم دی ټیریا نسات
موبایلش ټیښی پری، چه شنی پاله

قاتلن بومه‌ی جهان، خومن له‌گه‌ل رای نیوه هم
 نیشی نر گهر شک نه‌به‌ن، باوانه‌کم باوانه‌کم

سەر ڕیگامان ههله ژاوه، سهت مه وادی دوود و دهم
زیر سهری ینکاریه، من گشت ههله و تاوانه کهم

دهمی دهنټه که لاک، نیوکیشی به و جورده
خه نی له دوری لټوی، دهیکا به سیکه توره

چاوی پر له فورمی دهش، پش چاوی شه‌دهی موره
نه‌ختی دم و چاوسیی، نه‌ولان‌ریشی پوره

شت و مه کی واگران، به نه و حقوقه جران
لای نهوی دی بوریته، دوزمنی بابه کوشته

له چەند سوپنڤ بستم كەل و پەلى روزانه
له هەر كاسيان كه بكړى، ماكاروڼى يا رسته

له دهري شاد و شهنګول، وه کوو لوتی عه نه دؤل
چاو ده گیرئ وه کوو مار، بو هوو زیکی سبی و سؤل

هيندئ پياوى وا ههيه، له مال ده كا بوله بول
خړى هه شاره دا دايم، له په ناو په سوئ، له چول

ده‌رزی بڼه خوښه‌ده، روژي له عيشقي فاتې
کور لپت ده‌بې به دوزمن، کاتي که بې نه‌هاني

نہم سالیسی بہ سر برد، بہ بمرہ للای ولانی
پیشی وایہ تہ قہ لوویہ، تہ نیار یگی نہ جانی

خالتد نه حمه دی
کولکه زیرینه (شیر بز مندالان)

په لکه زیرینه

جوانه، نه خشینه

وهرزه که ی به هار

هسته بیینه

نه و به وینه ی گول

چهنده ره نگیه

زهرد و نیلی و سوور

که سکه یا شینه

چاو له ناسوکه

کولکه زیرینه

وا به هاری گهش

چاوه پری زینه

گیانداریکي کویستانم

ده لینی ناوړه ددانم

چاوم پرووش و چووک

به ژنم خر و به تووکه

زستان له ناو نه شکه وتم

کارم به هار هه لده ستم

له شوین ته مال ناوه ستم

ره نگم جوانه قاوه بیم

مه نشووره دوستا به تیم

پنم ده لینی دوستی نه زان

ناوم هه لده به رخه گیان

نووسەر: موحسین هیجری
وهرگتیر: ئەمین گەردیگلائی

«توانایی مندالی له پینگه ی بێ دهنگی نه ده پیدای»

سه لماندنی وزه ی جوانی ناسی مندالی له ده زگای ناسیاری «کانت» دا
قه بوول کردنی نه و بابه ته ی که مندالی ده توانی بیته بهر دهنگی وێژه، رهنگه له هه موو شتیک
زیاتر، له هه ولی وه لام دانه وه ی نه و پرسیاره دا یی که مندال ده توانی بیته بهر دهنگی وێژه و
توانایی. نه وه ی هه به که حوکمی جوانی ناسانه ده رک، نه ی بلنجی بتوانی کاتی به مه وروو بوون
له گه له ده فیک له باری جوانی ناسیه که ی بگا و «کانت»^۱ گوته نی حوکمی سه لقیی ده رکا
یان نا؟ نه گه ره نه و توانیه ی مندال به لمانه وه په سه نده و به سه رنجدان به نه بوونی نه و ناوه زه
جیاوازه ی لای نه و^۲، ده کړی به روا به وه گرینه ی بکه یی و ده توانی نه و له پینگه ی
به رده نگیک چالاک دانین که له توانیدا هه به و هیلێ سوور له نیوان جوانی و ناحه زیه کاندای
بکیشی. پرسیری دوايش نه وه به که بیری مندال کاتی ده رک کردنی حوکمی جوانی ناسیانه،
له گه له به رده نگه گه و ره جیاوازی ته واوی هه یی، یان به بۆ چوونیکیک تر له هیندی پاژه وه
که م کووری هه به؟ یان نا، به پنجه وانه ده توانی نه و له به رده نگه گه و ره به چاکتر بزانی و
قه بوولی بکه یی نه و راده ی تینگه یشتنی له ده فیک جوانی ناسانه زیاتره له گه و ره.

وه لامی نه و پرسیارانه، له و بابه ته وه گرینگه که له روانگه ی بریک له خاوه ن رایانی وێژه ی
منداله وه، له پیک گرتنی تابه ته ندیه کانی به رده نگ له گه له نه و نوینه ره جوانی ناسیانه ی له
ده فی وێژه په بدا هه به که م تر سوودیان لیه و ده گیرێ. هه ره به وه یشت وێژه ی مندال زیاتر
ناور له ده فه فیر کارییه کان ده دانه وه و به بۆ چوونیکیک تر خۆ له قه ره ی وێژه به کی بی خه وش^۳

۱- ئیمانویل کانت *immanuel kant* (۱۷۲۴ - ۱۸۰۴)

۲- گیرسانی نمانا له مندالاندا، یان play, dreams and imitation childhood ژان پیازه وهرگتیرانی زینعت

تەوفیق، ۲۰۰۲

۳- مهبست له وێژه ی پته ی و بیهوش به ستینیکه که له ودا چیژی نه ده بی له سه روو هه موو واتا به کی تره وه
و تهنافت له فیر کردن و په ره رده وش باشته ره.

نادا. هیندیکی تر پٺيان وايه بېرده ننگي ويزه دهېن توانايي دهرکردني حوکمي جواني ناسيانه ي هېي. به لام منډال به هزي نه بووني ناوهزي جياواز له و چه شنه توانايه بې به شه و هر به و هويه شه و ده قې نه دهب بؤ منډال خؤ له قهره ي جورېک پاشکه و تووي، يان دا چووني ناچاري دده و په ننگه هر له و روانگه به شه و بې که برېک که س ويزه ي منډالان به شيو به کي ناته و او و نيو چلې ويزه ي گهوران ده زانن و بؤ نو سه راني نه و بواره سه رکه و تي زياتر له زاري ويزه ي گهوراندا به نوات ده خوازن!

نيمه له م نوو سراو مېده به سوود و هر گرتن له روانگه ي «کانت» له چؤنپه تي دهرکردني حوکمي جواني ناسيانه دا، يان به بؤ چوونېکي تر حوکمي سه ليقه يي ثامزه به و بابه ته ده که بې. که به نه بووني ناوهزي جياواز توانايي منډال له دهرکردني حوکميکي نه و تودا نافه و تي و هر به و هويه ش نابې پيمان و اېن که ويزه ي منډال به هزي نه بووني ليها تووي بېرده ننگي تايه تي خؤي، که متر سوود له تايه تمه ندي به کاني جواني ناسي و هر ده گري. تمنا نه ت نه گهر نه و بابه ته شمان به دل بې که به هؤي سنووردار بووني چوارچنوه ي وشه و قامي منډال، ده بې ده قې ويزه ي پابه ندي بېرده ننگ بې، ده بې پرسين کام ده قې ويزه يي گهوران هيه که به بې سه رنجداني به سنووردار بووني بېرده ننگه که ي گووراوه و نوو سه ريک که زمانېکي تايه ت بؤ نوسين هه لده بزي ري، ناتوانين بلين به شيو به کي سروي شي خؤي به تايه تمه ندي زماني و ټينگه يشتي ناقمېک له بېرده ننگه کانيه و به ستو ته وه؟

(گريمانه نه سه لمېنډراوه کان)

«نيمه هر له منډاليه وه بېر و باوه ريکمان سه باره ت به عه داله ت و جواني هيه که شويني نه وان له سه ر په روه رده بووني رؤح، وه ک شوين داناني دايک و باوک وايه و نيمه ش خوومان به وه گرتو وه که ريزي بؤ دانين^۱.

۱- کوماري نه فلاتون، ورگټلاني فولاد رؤحاني. په خشانگه ي زانستي و فهره ننگي ۲۰۰۱

جگه له نهفلاتوون که سانیکی تریش وه ک رؤسو^۵ هژگری مندالی به و نیشاندهره جوانی ناسانه به شتیکی زاتی^۶ دهزائن. بهلام نهم هژگریه به جوانیاسی، یان به بۆچوونیکي گشتی تر، شتی جوان چ پیوهندییه کی له گهل سیستمی فیکریی مندال ههیه. له و چهشنه گرمانه یه دا وهلامیکي دلنیا که رانه نادوزینه وه و نه گهر بۆچوونی پیاژه له تمسیلیکدا وه ک خویندنه وه ی بیرۆکی مندال چاولیکین و قهبولمان بئ و نه گهریمان وابئ هه میسه خهریکی ینک گرتنی ورده کاریه کانه، که وایه نه و چون ده توانی بچته نیو دوزیکی وه ک نه ده بیاته وه که له ودا درگای مه جازو خوازه و. کینایه و. نامازه. ئاواله یه و هه موو شتیکی ته نانه ت راسته قینه ش له پانتایه کی جیاواز و بهرچاودا ههست ینده کری.

لیره دا به پهیره و ی له فرۆید^۷ نه گهر قهبولمان بئ که هژگری به هونه ر، به هوی نهستی خنکیندراوه یه یان به دزواز بوون له گهل یۆنگ^۸ بلین که نهستیکی هه مووانی، نیمه به ره و نه و لایه ره تویتی ده کا، یان نه وه ی که وه کوو شوین که و توودانی ریازی دزه ی ههسته وه ری^۹ به و شیوه یه به لگه ینیه وه که مروف کانی دیتی راسته قینه ی ههست ینکراو، ده رگای زه یی ئاوه لا ده کا بۆیان و به هوی ههستی نه وه وه نه و شتانه ده یندرین، به هه ر شیوه یه ک بئ زۆریه ی مه سه له نه سه له یندراوه کان ده ستیان لیه لده گیرئ و ویزه ی مندانان له پاله و شتیکی فه لسه فی بییه ش ده ی. له راستیدا نیمه به سه لماندن فیله فیانه ی توانایی مندال له تیگه یشتنی جوانی، به و باوه ره ده گه یین که لیه وشاوه یی زاتی به رده نگي ویزه ی مندانان باشه و نهم گرینگایه تیبه له ده ست نهم هه ولانه نایه که نامازه مان به بریکیان کرد.

۵- ئه میل، زان ژاک رؤسو، وهرگیزانی غولامحوسین زیره کزاده و پهخشنگه ی ناهید، ۲۰۰۳

۶- مورتهزا مومعهری زات وه ک سروشت و خوماک به شتیکی گوورلو ده زانی؛ به و جیاوازییه وه که زات له خوماک ناگاته ره. زات، لاپهره ی ۳۳ پهخشنگه ی سهدرا ۲۰۰۵

۷- ئامازه به ده خهزی نووسه ر که له نه دیتیه ی فرۆیددا کار و کاردانه ی مروف له مندالییه وه هه تا پیری ده خاته ژیر کاریگه یی خوی.

۸- جوانیاسی به زمانه کی ساده. مه محمود عیبادیان، لاپهره ی ۴۱، نلومندی زانیاری و لیکۆلنمه ی هونه ری

۲۰۰۱

۹- ریازی دزه ی ههسته وه ری، چه مکیک له ره وانیاسی خو راوانانه، یان Introspective دپته نه زمار.

(بهرده‌نگی و ژده‌ی مندالان له روانگی کاته‌وه)

به سهرنجدان به وته کانی کانت که سه‌بارته به سه‌لماندنی هۆگری مرۆف بۆ جوانی، به دۆز و دهره‌نجامیکی باش ده‌گا و له ده‌پشیکی باسکراوه‌دا، ناکامیکی باش به ده‌سته‌وه ده‌دا، ههر بۆیه به باشی ده‌زانین که به که‌لک وه‌رگرتن له جوانیناسی کانتی، ینگه‌ی مندال وه‌ک به‌رده‌نگی نه‌ده‌ییات زه‌ق که‌ینه‌وه؛ به تایه‌ت نه‌وه‌ی ده‌سه‌که‌وته کانی کانت له‌گه‌ل نیویره‌کانی نیو ره‌ولتناسی مندالیش سازگاره.

کانت ده‌لی: له به‌ره‌وه‌روو بوونه‌وه‌ی مرۆف له‌گه‌ل سروشتدا، مرۆف هه‌ول ده‌دا جۆریک هاو‌لیکی له نیوان ناسیاری خۆی و دیارده‌کانی به‌رامبه‌ریدا دروست بکا؛ به جۆریک که پرژوبلاوی جیهانی دهره‌وه له نه‌ندیشه‌ی خۆیدا کۆکاته‌وه و هه‌موویان به‌خاته ژیر فه‌رمانی باساو‌ریسای گشتی خۆیه‌وه. کانتیک نه‌و هاو‌لیکیه‌ پیک دئ، هه‌ست به‌ چیژیکی خوش ده‌کا چونکه وا هه‌ست ده‌کا که له سروشتدا، ئامانجداری هه‌یه و نه‌ویش توابیه‌تی تیی‌بگا، به‌لام کانتیک له‌گه‌ل مالتیک به‌ره‌وه‌روو ده‌بن هه‌ست به وه‌ره‌زی ده‌کا.^{۱۰}

کانت له‌سه‌ر نه‌و باوه‌ره‌یه که هه‌ست کردن به‌ چیژ و نازار، نه‌گه‌رچی به‌شینک له‌ سیسته‌می ناسیاری نیمه‌ نین، به‌لام پێوه‌ندییه‌کی به‌رده‌وامیان له‌گه‌لیدا هه‌یه. ئامانجداری دیارده‌کانیش شتیکی هه‌ست پیکراو و له‌به‌رچاو نییه، به‌لکوو چه‌مکیکه که نیمه به‌ دوایدا ده‌گه‌رین و له هه‌مبه‌ر دیارده‌ی ناسیاریدا شتیکی رواله‌تیه و وه‌ک چیژ و نازار ناتوانین به‌ به‌شینک له سیسته‌می ناسیاریان دانین. له‌و حاله‌ده‌دا مرۆف کانتیک سروشت به‌ ئامانجدار ده‌زانن که بۆچوونی نه‌و بۆ شناس هاو‌رئ له‌گه‌ل چیژ بئ و نه‌و بۆچوونه‌ خوشی، بۆچوونیکی جوانی ناسانه له‌ ئامانجدار بوون بئ.

به‌ پروای کانت، زه‌ین کاتی رووبه‌روو بوون له‌گه‌ل ئامانجداری دیارده‌یه که، بێته‌وه‌ی بیهه‌وئ له‌گه‌ل چیژ ئاویته ده‌بن و له‌و کاته‌دایه که نه‌و دیارده‌یه به‌ جوان ده‌زانین. به‌ واتایه‌کی تر چیژی

۱۰- ره‌ه‌خه‌ی وزه‌ی حوکم، لیمان‌ئیل کانت، وهرگێڕانی عه‌بدوولکه‌ریم ره‌شه‌دیان، په‌خشانی ۲۰۰۷

ناآگاهانه‌ی نیمه له نامانجداری دیارده‌یه‌ک، پیمان ده‌س‌لمیتی که به جوانی بزاین. کانت نهو
 حوکه‌ی که ده‌یته هوی چیژیکی نه‌وتو، به حوکه‌یکی سه‌لیقه‌ی ده‌زانی. نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی
 کانت ده‌یسی به‌گرمانه‌ی بزاین؛ نه‌و کاته‌ تیده‌گه‌ین که بوجی من‌دال سه‌ره‌رای
 که‌م‌و‌کووری ده‌زگای ناسیاری و نه‌بوونی ناوه‌زمه‌ندی جیاواز، حوکه‌ی جوانی ناسیانه به
 شیوه‌یه‌کی راست و دروست ده‌رده‌کا و له‌و چوارچیوه‌ده‌ا، نه‌ک جیاوازی له‌گه‌ل گه‌وران
 نیه، به‌لکوو چونکه واتای جیاواز نایته من‌مل‌و‌مل‌وزمان تا راده‌یه‌کی زور له‌مه‌ترسی به
 دوورن. له‌گه‌ل نه‌وه‌ی توشی جوانی ده‌بن لهریوه تیده‌گه‌ن و ده‌بنه هژگری. به‌وه‌دا که
 کانت ناوا به‌باشی به‌لگه‌ دیتته‌وه بزمان ده‌رده‌که‌وئ که حوکه‌ی (سه‌لیقه‌ی) له‌رووی
 نه‌زمون و بارستای نه‌وه‌وه نیه، هه‌ر بویه نه‌بوونی نه‌زمونی من‌دالیش ناتوانی بیتته کو‌سینک
 له‌سه‌ر ری ده‌رکردنی حوکه‌ی جوانیاسی.

(هاورپژه‌ی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی له‌گه‌ل نه‌ندیشه‌ی ته‌میلی من‌دال) خالیک که زور گرینگ و
 شیاوی نه‌وه‌یه هه‌لویتی له‌سه‌ر بکری، هاورپژه‌ی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی له‌گه‌ل نه‌ندیشه‌ی
 ته‌میلی من‌داله که به‌رله‌وه به‌نامازه کردن به‌بواری ده‌رووناسی، ناورمان لیدایه‌وه، له
 روانگی کاته‌وه حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی یان ده‌ستیشان کردنی باری جوانی، کاتیک مسوگر
 ده‌بن که زه‌ین له‌گه‌ل دیارده‌یه‌کی پاژه‌کی به‌ره‌ووو بی و پاشان ییگه‌ریتته‌وه بو‌ماکی
 نامانجداری که له‌زه‌بندا نیشته‌جینه. کانت له‌سه‌ر نه‌و باوه‌ره‌به که بو‌برینی دیارده‌یه‌کی پر
 ده‌ستکه‌وت پیوست نا‌کا زه‌ین به‌دوای یاسایه‌کی گشتیدا بگه‌ری؛ چونکه به‌ر له‌وه نه‌م
 نامانجداریه‌ی وه‌ک به‌ما و ماکیکی گشتی قه‌بوول کردوه، هه‌ر بویه له‌گه‌ل دیتی
 دیارده‌یه‌کی نامانجدار بواری ده‌رکردنی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی بو‌ده‌ره‌خسی. چونکه به
 شیوه‌یه‌کی ناآگاهانه‌ی بابته‌ی پاژه‌گی بو‌قاعدیه‌ی گشتی، یانی نامانجداری ده‌گیردیه‌وه و به‌م
 شیوه‌یه حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی ده‌رده‌کری که راست نه‌و دیارده‌یه‌یه‌وا مه‌بستی نیوه‌به.

که وابوو نه‌ندیشه‌ی ته‌میلی من‌دال که ته‌نیا له‌گه‌ل پاژه‌کان هه‌لسوکه‌وت ده‌کا و ده‌ره‌قه‌تی
 جیاوازی واتا گشتیه‌کان نایه‌ت، بو‌ده‌رکردنی حوکه‌ی سه‌لیقه‌ی سه‌باره‌ت به‌واتای جوانی
 له‌گه‌ل هیچ کزیسینک به‌ره‌ووو ناین و به‌م شیوه‌یه ده‌توانین به‌و نا‌کامه‌ بگه‌ین که بوجی

مندال بهر له گېشتن به ټيگېشتنی جياوازی توانایی ده رکړدنی حوکمی جوانی ناسانه ی هه په و داوهری نهو سه بارهت به واتای جوانی، نهک بایهخی به قهده داوهری گه وران نییه، به لککو به هزی نه بوونی ده خه زداري و بهرژه و نه دخوازی، زیاتر له گهل پاکي و راستی ناوټه یه. توانایی مندال بؤ ده رکړدنی حوکمی سه لېقه یی، چونه تی بهر و پروو بونه وهی وزه ی نه و له به ستینی و ټژه و هونه ردا به جوانی شی ده کاته وه. چونکه له و به سټه دا پټو وندي دانی پاژه کان له گهل نه سلېکی نامانجداردا که ماکي حوکمه جوانیاسیه کانه، قسه ی هه ول ده کا. که وایه له لایه نی جوانیاساوه، و ټژه ی مندالان له گهل به رده نگیکی بی توانا بهر و پروو نییه و توووشی بهر به ست نابی و نه گهر نوو سهر خوازیاری نهو بی که واتای جوانیاسانه له ده قه که یدا بیتنی، له لایه ن مندال وه هیچ کوسپنکی بؤ نایه ته پښتی. ته نانهت ده توانین له سه ر نهو په پنداگری بکه یین که سه ر که ترین به رده نگی و ټژه و نه ده ب مندالان؛ چونکه ټيگېشتنی جوانیاسی نه و له مه ترسی ده سه به ندی زه ینیدا نییه و نهو به سانایی ده توانی به بی نهو ی به ټیته زیر باری ده سه لاتی و اتا گشتیه کان، جوانی بدوزیته وه و شات وشووتیش نییه نه گهر بلنن به رده نگی گه وره ی نه ده یاتیش له حالی گه رانه وه دایه بهر وه بارودوخیکی وا که چنیزی و ټژه یی بدوزیته وه؛ چونکه نه گهر ناوه ز هه لگرچه وه بؤ سه ر ناکام و بهرژه و وندي ده سه لاتدار بی (بانی هه نه وشته ی که پنداویستی زبانی ناوه زمه نده). چوون بؤ نیو جیهانیک که ته نیا له ده روه ی خه پاله وه به رده نگ ده دوزیته وه، به هیچ کلوجی نالوی.

سه رچاوه: پړوه شنامه ی ادبیات کودک و نوجوان شماره ۵۱، ۱۳۸۶ تهران.

فره نگوک:

پاژه کی: جزئی

په خشانگه: انتشارات

نامانجدار: هدفمند

منال تهوهر: کودک محور

دزه ی هه سه وه ری: رسوخ حسی

به رده نگ: مخاطب

وړښه: ادبيات

ملوړم: مزاحم

مټمل: مزاحم

هاوړښه يی: تناسب

ده سته به ندي: طبقه بندي

نمانا: نماد

گيرشان: شکل گيري

خوماک: غريزه

گووړان: تکوين

ده خه ز: عقدہ

خوړوانانه: خودنگرانه

بلي واده

نه ي بادي سه با ره ببي به خيږ يني نه وه هاتي
 په رده ت وه سه ما خستوه بلي خوشي نه جاتي
 مه شهووره ده لين به يني شه وئ و کاتي به يان دي
 دويتي که دره نگ هاتي، نه هاتي بوو نه هاتي
 نسا زداري سه با خه و تسووه نامانه به نه رمي
 تو خودا که موازب يي، خه و چرپه يي پاتي
 هيشتا گول که ي نيمه له خه و رانه چه نيوه
 توند تينه په پري نامه که، تسو گياني براتي
 با هر دوو پيکه وه هاو رازي سه فەر بين
 تو چاوي براي شاعيري خوش زه وقي سه باتي
 باوهر مه که هر جووتني به ييت ديت و به يان بي
 شه مورغي شه واويژ و سه هر سه رده م و ساتي
 هر چه نده که وا تو به يي زاهيد ده شکيني
 نه مرؤ که له چاو دوپکه به نه سپاي و ماتي
 سه د جار به فيدای شه و گه پري شه و کاتي شه و يتم
 ره حه ت له وه به م ناوي سه باي خوشه وه ناتي

بوکان - ۱۳۸۴/۵/۲۹

ژباړه

جه فای تاقهت پروو کینی نه گهرچی خو چه ماننوه
 دلیم زاماری تیری بوو هزار جاریش کولانميوه
 ده لښن فرمويه تی پیره که وایه، بی ده سم بگری
 له بو من فخره گهرچی نه و به ونه ی شم توانميوه
 نه من پیری جبه فا و جه ووم نه و ک پیری نه من، گیانه
 ده زانی سهرده میکی زور به ده دم درده و تلانميوه
 له میزه چاو له ریگا بووم بتیری مەرهمی درده دم
 گه پشت په یغامه کهت گیانم به گیانی تو گه شانميوه
 به چه شنی تاسه باری بووم که نه و رازه بدرکینی
 منه تباری په بامی تو م له ده ست میننه حه مانميوه
 به قوربانی شه مال سه دجار هوالی خوشی بوو هینام
 به شابالی خه یال دیسان به ره و به رزی فرانميوه
 له بی مه یلی گولی رووی تو دلی شوانه سیس و ژاکابو
 به قوربانی وه فا و مه یل و کوه و چیمه ن زیانميوه

جه غزی نه وین

به ره و پیری ده چووم فرمويی نه تو پیری بر و لاچو
 له مەر نیواره به لاقهت به ناخی گزری ته نگاچو
 وتم پیره و که به دل گول و ره تو داره داره که
 و هیا ده سم گره و یاخو له زیر داری قه نارهم که
 به تالی زولفه کانی خوت دلیم هه لوا به با به س بی
 هه ناسی پر له تاسی دل به یادی چاو که ی مه س بی
 له سوزی سازه که ی سینم و ره گوی بگره بو ساتی
 هه وای گیان گیانه که م ده چری به یادی تووه هه کانی
 گولی شه نگم دلی نه نگم ده وامی دووری ناهیتی

به بئ مه پلى گولسى هيو دل و گيانم ده سوو تينى
 ده بئ سارپژ بىرينى من، دل و گيانم به قورىانت
 نهوا هات داره داره دشوانه له بژ نه مرى له دار دانت
 نمونسه به رزى په زداني، به نه رمى کاتى ده روانى
 ده مئ په نجهى شه فابه خشت له سه زامى دلّم دانى
 به دل جازر بووه ئيژى هه چى گول يژى هه خزسه
 به لام واتنه گه ي يژى نه زانه و کهله کهى بژسه
 له ديمه تا هه زاران وه سف نه کم هه ر به ک به جورىکى
 سه رنجم راوچى خالى تو به ويتهى گور و پورىکى
 هه جبه راوى دلّم ديله له نساو جه غزى نه وينىکه
 به کاخى شاهى قهت نادهم سزاي نه و جه غزه ژينىکه
 موباره ک بئ له من گيژم له گيژى گيژه وهى خه مدا
 خه لاتى به رزى دلّداره له ريزى باشى به ره مدا
 بده زاخواوى دل تا کوو ده بئ بووت خاليس و موخليس
 نه گهر مرديش له خزمه تا دلّم جه شنى گولنىکى سيس
 له ته رمى نه رمى بىروانى سه رنجى دهى به نه سپاي
 شنهى مه يلت به سه ربا بئ ده کهى کارى مه سىحايى
 گه لن شانازيه دشوانه نه وينى پاک و بئ خهش بئ
 گولسى سيس هه لگه راوى دل به سه روهى مه يله کهى گهش بئ

غولەكانى فېركارىس زمانى كوردى و ئەدەبىيى مىنانان

رېپورەسىمى كۈتايى ۵ خولى غېركارىس (۳ خولى سەرەتايى، خولىكى لاتىن و خولىكى تەكلىلى) لە كاتىزىمىزى چواري پاش نېو-رۇزى دۇزى پىنچ شەممە دېكەوتى ۱۳۸۹/۷/۸ بە تامادە بوونى دەستەيك لە شاعىران، نووسەران، وەرگىزان، ھونەرمەندان و ھۆگىرانى فەرھەنگ و ئەدەب و ئەندامانى كۆرى فېركارى و فەرھەنگى ئەدەب و ئەدەبۇستانى: بۇكان، مەھاباد و سە لە ھۆلى: «فەرھەنگەراي سىمورغ» نىدارەي فەرھەنگ و نېرشادى ئىسلامى بۇكان بەم جۇرەي خوارەو بەرپوۋە چوۋ:

- خوتىندەۋەي چەند ئايەت لە قورئانى پىرۇز لە لاين كاك شىركۇ سالى راد.
- دەسپىكى بەرنامە و بەخىر ھىنانى ئامادە بوۋان لە لاين كارگىرى بەرنامە سەيداسىن قورەيشى.
- بەخىر ھىنان و كورە راپورتىك لەبارەي كار و چالاكىەكانى كورى فېركارى و فەرھەنگى ئەدەب لە بواري فېركارىي زمان و ئەدەبىي كوردى و ئەدەبىياتى مىنانان لە لاين كاك مستەفا ئىلخاننى زادە بەرپرسى كورى فېركارى و فەرھەنگى ئەدەب.
- وتارى بەرپۇر كاك دىزا عەبباسى بەرپرسى نىدارەي فەرھەنگ و نېرشادى ئىسلامى بۇكان لەبارەي كار و چالاكى و بەرنامەكانى داھاتوۋى ئەو نىدارەيە.
- وتار لە لاين مامۇستاي ئايىنى مەلا جەلال مەولودوپوۋرى.
- وتارىك لە ژىر سەردىپرى زمان و ھۆويەت لە لاين كاك پۇنس دىزاى.
- وتارىك لەبارەي دۇمىنى كوردى لە چەند سالى راپىردوۋا لە لاين كاك ھوسىن شىرەگى.

- و تاریک به ناوی ناشنایی له گول نده بیاتی منالان له لایه ن خانم له یلا سالحی ماموستای خولی فیرکاری نده بیاتی منالانی کوری فیرکاری و فرههنگی نده ب.

- و تاریک به ته سلی له باره ی کار و چالاکیه کانی چند سالی کوری فیرکاری و فرههنگی نده ب له لایه ن کاک خالید عسکری نندامی کوری فیرکاری فرههنگی نده ب.

- و تاریک له باره ی زمانی زگماکیه وه له لایه ن خانم فهوزیه قوره بشی.

- نایه ژهنی له لایه ن هونه رمند عوسمان محهمه دی (عوسمانه سوور).

- روون کردنه وه یک له باره ی نه قشعی و یتهداری گهشت و گوزاری و فرههنگی شاری بۆکان و نامازه بک به پرژه کانی داهاتووی «شیرکته تی موهندسینی مشاوریری سنووری هیوای میدیاه له لایه ن کاک مه نووچهر جیهانی.

- سباس کردنی نه و که سانه ی به شداری ناماده کردنی خهریته ی و یتهداری گهشت و گوزاری و فرههنگی شاری بۆکانیان کردوه له لایه ن موهندیس شوپرش خالیدی.

- خوینده وه ی شیر له لایه ن: موهندیس شوپرش خالیدی، ئالسا گول محهمه دی، هیوا گول محهمه دی، نامنه چاک، هینم گهردیگلانی، کیان قوره بشی، سووسه ن حه سه ن زاده، ناریا بوداغی، سیروان نیک زاده، ناره زوو سادقی، چرو بوداغی، ئیلهام محهمه دی، محهمه د نه سدی، سانا مه ولوودی، هه ژار حه سه ن زاده، باران خزری نه قده م. ده بی نامازه بکه یین له خه کردنه وه و ناماده کردنی نه و مندالانه ی شیریان خوینده وه کاک نه مین گهردیگلانی زه حه تیکی زوریان کیشابوو. شایانی بامه به باشترین خویندکارانی پله ی یه که م نا سینه می نده بیاتی مندالان و میزمنالان خه لاتی نه غدی پیشکesh کراو به هه مووی نه و خویندکارانه ی که له خولی نده بیاتی منالان و پینج خولی موقه دده ماتی و لاتین و ته کمیلی کوردی له تاقیکاریدا به شداریان کردبو و له نه زموونی نه و خولانه دا ده رجوووون پروانامه و نه قشعی و یتهداری گهردشگه ری و فرههنگی بۆکان درا. به ماموستایانی نه م خوله فیرکاریانه که بریتی بوون له خانم له یلا سالحی ماموستای وانه ویزی نده بیاتی مندالان و خانم کوردستان مه لامه حموودی و خانم سووسه ن حه سه ن زاده، ئاغایان سیامه ند به خت نازه ر و ره حیم

عه بدورره حیمزاده ماموستایانی خوله کانی فیرکاری زمان و نهده بیاتی کوردی ریزنامه و نه قشه پیشکش کرا. بودجه ی ۲۰ دانه ی نهو نه قشانه له لایه ن کۆری فیرکاری و فهره نگیی نهده ب دابین کرابوو و ۶۰ نه قشه ش له لایه ن شیرکه تی موهه نده سینی موشاوری سنووری هیوا میدیا پیشکش کرا. رپوره سمه که کاتزمیر ۷/۳۰ ی دوانیوه رۆ کۆتایی پینهات. جینی نامازه یه بودجه ی خولی فیرکاری نهده بیاتی مندالان له لایه ن موعاوینی وه زیری فهره ننگ و نیرشادی ئیسلامی دابین کرا بوو.

گرینگی ڤیر بوونی خولنلن و نووسین و نه‌دهبی کوردی له ڤیرگه‌دا

ڤیربوونی زمانی کوردی وه که هه‌موو زمانیکی دیکه پتووستی به ڤیرکاری (آموزش) هه‌یه. به داخوه و زوره‌ی خه‌لکه که مان ته‌نانه‌ت زۆریک له نووسهران و شاعیرانی‌شان له نووسینی زمانی زگماکیدا شاره‌زا نین و له‌م باره‌وه که م‌و‌کووپی و گرفتیان هه‌یه و بۆ ڤیربوونی دروستی ریتووس و ریزمان و رسته‌سازی و هاوتاسازی (معادل یایی) پتووستیان به خول (ده‌وره) هه‌یه. کۆری ڤیرکاری و فهره‌هنگی نه‌دهب و به‌شه ڤیرکاریه‌که‌ی (ڤیرگه‌ی زمانی کوردی و نه‌ده‌ییاتی منالانی نه‌دهب) ماوه‌ی چهند سالی‌که له شاری بۆکان و گونده‌کان و شاره‌کانی ده‌وروهر و زانکۆکان له‌م باره‌وه به دانان و سازدانی خوله‌کانی جۆراوجۆری ڤیرکاری، ریتووس، زمان، نه‌دهب هه‌نگای زۆر گرینگی بۆ ئەم کاره هه‌لیناوه‌ته‌وه.

ده‌بین نه‌وه بزانی‌ن نه‌و شته‌ی که له ڤیرگه‌دا به ماوه‌ی کورت ڤیری ده‌بن؛ نه‌گه‌ر بۆخوتان به‌بێ‌چوون بۆ ڤیرگه‌ بۆ ڤیربوونی ریتووس و زمانه‌وانی و نه‌ده‌بی کوردی ئەم کاره بکه‌ن ماوه‌یه‌کی زۆری ده‌وئ و تازه‌قه‌ت ناوا به دروستی و ریکویتی ڤیری نابن. من بۆخۆم که ماوه‌ی چهندین ساله له‌و ناوه‌نده ڤیرکاری و کولتورییه هاوکاریم هه‌یه به کرده‌وه نه‌و شته‌م هه‌ست کردوه و بۆده‌رکه‌وتوه که زۆریک له‌م که‌سانه‌ی شتیان بۆ نووسین و تایپ بۆ نه‌و ناوه‌نده هه‌تاوه هه‌له‌ی زۆری ریتووسی و نیملایان هه‌بووه. دیاره‌ نی وایان تیندا‌بووه شیر و چیرۆک و توێژنه‌وه و نووسراوه‌که‌ی زۆر به‌ پینز بووه به‌لام به‌هۆی نه‌وه‌ی ڤیرکاری و ده‌وره‌ی نه‌دیوه له‌ ریتووسدا ئیشکالی هه‌بووه.

بۆ ناگاداری زیاتری ڤیرخوازان و هۆگرانی زمان و نه‌ده‌بی کوردی پتووسته‌ رابگه‌ینم ڤیرگه‌ی زمانی کوردی و نه‌ده‌بی منالانی نه‌دهب رۆژ به‌ رۆژ هه‌ول‌ی داوه‌ وانه‌ و مه‌نه‌ه‌جه‌کانی ڤیرکاری خۆی ته‌واوتر و چروپ‌تر بکا و هه‌ر ئیستا ئەم چهند خوله (ده‌وره‌یه‌)ی هه‌یه:

۱- خولی فیزیوونی رینووسی کوردی به ئەلفوینی عەرەبی (ئارامی)

۲- خولی فیزیوونی رینووسی کوردی به ئەلفوینی لاتین

۳- خولی زمانی کوردی که بریتیه: له وانه کانی ریزمان، زمانه وانی (فونۆتیک، فونۆلۆژی، مۆرفۆلۆژی، سیمانتیک، سیتاکس)، وه رگێزان (تەرجەمه)

۴- خولی ئەدەب (ئەدەبیات) ی کوردی بریتی له وانه کانی: پەخشانی (نیر) - شیعەر (نظم) -
ڕەخنە ی ئەدەبی.

۵- خولی مامۆستایەتی بۆ وتە وە ی وانه (دەرس) ی کوردی.

هێوادارم هەموو کوردیک بە تاییەت هەموو هۆگرانی زمان و ئەدەبی کوردی و ئەو کەسانە ی
کە تازە دەستیان بە نووسینی شیعەر، چیرۆک و وه رگێزان کردووه و دەوره یان ئەدیوه لەم
خولانه دا به شداری بکەن هەتا به شیوه یه کی دروست و زانستی به رهمه کانیان بنوسنه وه.

